

Torsdagen den 24 maj

Kl. 10.00

Torsdagen den
24 maj 1973*Ang. konjunkturläget
lägets effekter på
sysselsättningen*

Förhandlingarna leddes till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1 Justerades protokollen för den 16 innevarande månad.

§ 2 Ang. konjunkturlägets effekter på sysselsättningen

Herr inrikesministern HOLMQVIST erhöll ordet för att besvara herr *Hovhammars* (m) i kammarens protokoll för den 16 maj intagna fråga, nr 221, och anförde:

Herr talman! Herr Hovhammar har frågat mig hur jag ser på den utlovade konjunkturuppgångens effekter på sysselsättningen mot bakgrund av att antalet personer sysselsatta i beredskapsarbete från januari till april i år ökat från 35 452 till 47 757 personer eller med drygt 34 procent.

Regeringen har nyligen i kompletteringspropositionen redovisat sin bedömning av konjunkturläget och konjunkturutvecklingen, och jag hänvisar till den redovisningen.

En markerad uppgång i den svenska ekonomin inträdde redan under senare delen av år 1972. Orderingången till industrin har sedan fortsatt att öka liksom investeringsviljan. Uppgången har dock hittills fått ganska begränsade effekter på arbetsmarknaden. Efterfrågan på arbetskraft har visserligen ökat och antalet lediga platser överstiger nu i flera län antalet registrerade arbetslösa. Totalt sett är emellertid arbetslösheten fortfarande hög. De arbetsmarknadspolitiska insatserna måste därför fullföljas speciellt för de grupper som trots konjunkturuppgången har sysselsättningsproblem.

Enligt samstämmiga bedömningar bl. a. av länsarbetsnämnderna kommer ökningen i efterfrågan på arbetskraft att bli ytterligare markerad under hösten. Redan nu föreligger på några håll tendenser till arbetskraftsbrist inom vissa sektorer.

Herr HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Jag ber att först få tacka statsrådet så mycket för svaret.

Den direkta anledningen till att jag ställde den här frågan var att jag, och många med mig, hyser oro och förvåning över den starka stegringen av antalet sysselsatta i beredskapsarbeten mot bakgrunden av – vilket också nämndes här i svaret – att vi har en viss uppgång i konjunkturerna. Det sista framgick ju också av gårdagens debatt. Vid ett flertal tillfällen underströk industriministern att nu kan vi vänta bättre tider.

Det har ju talats ganska mycket om den här ljusningen i konjunkturerna, och detta har kanske något skymt uppgifterna om antalet arbetslösa

Torsdagen den
24 maj 1973

*Ang. konjunktur-
lägets effekter på
sysselsättningen*

månad för månad. Om jag läser statistikserierna rätt ligger arbetslösheten fortfarande på en ovanligt hög nivå, och jag syftar då på totalbilden med både öppen och dold arbetslöshet. I den senare gruppen ingår det vi kallar för beredskapsarbeten, och efter vad jag förstod då jag ställde frågan skulle dessa under en lång period ha ökat undan för undan. Jag har för övrigt en ganska lång serie – ända från juli månad 1970 och fram till dagens situation. Ingen gång har statistiken legat på dagens höga nivå. Tvärtom har siffrorna hela tiden stigit, visserligen med en svacka under sommarmånaderna, men det är ju en ganska normal utveckling just under den tiden. Men, herr statsråd, från drygt 10 000 för tre år sedan ligger vi nu på drygt 40 000, ja, nästan bortåt 50 000 personer i beredskapsarbete. Jag tycker att det är en besvärande tendens, och jag skulle gärna vilja höra hur statsrådet ser på utvecklingen framåt. Vad har man från regeringshåll för uppfattning om detta och hur tänker man komma till rätta med dessa problem?

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Herr talman! Jag kanske först skall säga för att bilden skall bli fullständig att det är riktigt att vi har en alltför hög arbetslöshet men att vi samtidigt har anledning att konstatera att vi har en hög sysselsättning. Det är således i dag fler människor i arbete än det var för ett par år sedan. Men vi har ju höjt ambitionerna, och en rätt betydande del av beredskapsarbetena utgörs ju av s. k. särskilda beredskapsarbeten, som anordnas för grupper med speciella problem. Den typen av beredskapsarbete måste vi faktiskt bedriva också över sommaren. För de allmänna beredskapsarbetena, som sätts in speciellt för orter och för grupper som mera tillfälligt är drabbade av arbetslöshet, föreligger däremot en elasticitet.

Det är väl riktigt att antalet beredskapsarbeten är högt. Såvitt jag förstår – och jag tror inte att herr Hovhammars uppfattning är avvikande på denna punkt – är det en allmän mening här i riksdagen att vi skall se till att människor kan få sysselsättning. Om det inte kan ske inom näringslivet på grund av att efterfrågan inte har stigit så snabbt som vi hade önskat, är det rätt naturligt att vi fortsätter med beredskapsarbetena. Även om det kostar oss pengar är det en bättre väg än att människor skall gå sysslösa. Därför menar jag att vi får anpassa åtgärderna till det föreliggande behovet.

Herr HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Jag noterar dessa synpunkter, och statsrådet har ungefär samma uppfattning som jag själv, nämligen att den arbetslöshet som vi har i dag är besvärande och att man naturligtvis måste göra allt för att bereda dem som är utan arbete meningsfull sysselsättning. Jag skulle bara vilja ställa denna höga arbetslöshet i relation till vad inte minst regeringen så kraftigt poängterar, nämligen att det pågår en väldig uppgång i investeringarna och i konjunkturerna. Det framgick också av svaret på min fråga, där herr Holmqvist säger att orderingången till industrin har fortsatt att öka liksom investeringsviljan.

Nåja, investeringsviljan är väl något bättre för närvarande, men många

av de investeringar som görs avser ju miljöförbättringar, och utvecklingen beträffande investeringar som direkt ökar produktionen är inte så positiv som man skulle önska.

Jag vill också säga att den uppgång i konjunkturerna som det talas så mycket om knappast har nått i varje fall de flesta företagen i vårt land. Det är sant att storindustrin och storföretagen har goda tider, vilket också kan avläsas i en hel del bokslut som har redovisats under de senaste månaderna, men går man ut på bredden till de mindre och medelstora företagen runt om i vårt land har man i varje fall i åtskilliga branscher fortfarande väldiga problem att kämpa emot. Därför vore det rättvist att inte, när man skall ge en föreställning om utvecklingen av konjunkturerna, *generellt* säga att det är uppåt i företagen överallt, för det är det faktiskt inte. Det är kanske också det som återspeglas i den statistik som vi kan ta del av och som för närvarande inte är så särskilt positiv.

Jag tackar emellertid än en gång för svaret på min enkla fråga och hoppas att en förbättring av läget skall ske.

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Herr talman! Jag beklagar att herr Hovhammar är så pessimistisk. Han borde ändå på nära håll ha kunnat iaktta en förbättring, inte bara i de stora företagen utan också i de mindre. Jag har understrukit i mitt svar att konjunkturuppgången inte har kunnat märkas överallt, men att vi har tecken på den. Och just orderingången hör till de första tecken vi får på en förändring. Förbättringen av den är så pass påtaglig att det faktiskt ger oss god anledning att utgå från att vi har att vänta, som det har bedömts, en ganska betydligt ökad efterfrågan på arbetskraft åtminstone under hösten.

Herr HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Ja, vi har ju hört inte minst från finansministern att vi redan för något år sedan skulle ha kunnat vänta oss denna konjunkturuppgång, men fortfarande -- jag upprepar det -- har den inte slagit igenom på många håll. Jag har i min hand ett urklipp som refererar en artikel i tidningen Arbetsmarknaden för någon tid sedan, där man säger:

”Antalet nyanmälda lediga platser de första fyra månaderna i år har inte ökat någonting alls jämfört med samma tid i fjol.”

Vidare säger man:

”Enligt såväl AMS som Statistiska centralbyråns statistik är antalet arbetslösa endast några tusental lägre nu än vid motsvarande tidpunkt förra året. Under de fyra första månaderna i år nyanmälde 214 000 lediga platser till arbetsförmedlingarna. Motsvarande siffra förra året var 215 000. Nedgången kan man bortse ifrån och således konstatera att det praktiskt taget inte inträffat någon förändring vad gäller den totala efterfrågan på arbetskraft ännu.”

Man kan väl, herr statsråd, dra den slutsatsen att uppgången i konjunkturerna inte har slagit igenom än. Måhända gör den det nästa år, men just *nu* är det faktiskt inte -- vilket också siffrorna visar -- någon särskilt stor uppgång, i varje fall inte på bredden.

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
24 maj 1973

*Om åtgärder för
att trygga syssel-
sättningen i norra
Västernorrland*

§ 3 Om åtgärder för att trygga sysselsättningen i norra Västernorrland

Herr inrikesministern HOLMQVIST erhöll ordet för att besvara herr *Lorentzons* (vpk) i kammarens protokoll för den 16 maj intagna fråga, nr 222, till herr industriministern, och anförde:

Herr talman! Herr Lorentzon har frågat industriministern om på sistone bekantgjorda avvecklingsbeslut avseende *norra Västernorrland* ger anledning till skyndsam planering respektive vidtagande av åtgärder i syfte att i tillfredsställande utsträckning trygga sysselsättningen inom denna länsdel. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Jag förmodar att herr Lorentzon med sin fråga avser den nyligen bekantgjorda försäljningen till Statsföretag av företaget MoDo-Kemi, vilken återverkar på företagets anläggningar i Örnsköldsvik, där ca 200 personer arbetar för närvarande. Enligt planerna skall emellertid verksamheten där avvecklas successivt under en tioårsperiod, och en nära förestående friställning av arbetskraften är således inte för handen. Det ankommer på länsarbetsnämnden att i samråd med personalorganisationerna och de två företagen planera för den successiva avvecklingen så att den kan anpassas till utvecklingen av sysselsättningsmöjligheterna i regionen.

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! Jag tackar inrikesministern för svaret på min fråga. Man hade kanske inte väntat sig annat svar än vad som gavs. Faktum är dock att den 11 maj i år spikades det upp ett sensationellt meddelande i Mo och Domsjö AB:s fabrikslokaler i Örnsköldsvik, vars innehåll dittills varit fullkomligt obekant för de anställda. Kan man säga att nyheter slår ned som en bomb, så var det fallet i detta sammanhang. Beskedet gällde Statsföretag AB:s köp av MoDo-Kemi samt att 200 arbetstillfällen skulle försvinna från bygden.

Det är riktigt som inrikesministern säger - jag har också fått den uppgiften - att avvecklingen skall ske successivt. Men att det enligt inrikesministern "ankommer på länsarbetsnämnden att i samråd med personalorganisationerna och de två företagen planera för den successiva avvecklingen så att den kan anpassas till utvecklingen av sysselsättningsmöjligheterna i regionen". Dylika meddelanden är alltför bekanta för folket i Västernorrland. Där är det knappast någon som blir lugnad av sådana besked, för man känner till följderna. Det har inte varit så glädjande nyheter som har följt på fabriksnedläggningarna. Avfolkningen har blivit ett dominerande faktum.

Det kan synas vara ett relativt skonsamt meddelande att avvecklingen skall ske inom tio år, men faktum är att 200 arbetstillfällen kommer att försvinna från denna bygd. Man ställer sig frågan: Kommer Mo och Domsjö att ordna ett mjukpappersbruk i detta område, eller kommer företaget i fortsättningen att i stor utsträckning placera sina pengar i utlandet? Kommer Statsföretag att skapa någon ersättningsindustri? Fortfarande har befolkningen i detta område i starkt minne följderna av försäljningen av vissa delar av Hägglund & Söners anläggningar och nedläggningen av trectexfabriken. På sex år har utflyttningsförlusterna

Torsdagen den
24 maj 1973

*Om åtgärder för
att trygga syssel-
sättningen i norra
Västernorrland*

inneburit en befolkningsminskning i Örnsköldsviksområdet på 2 000 personer, och kommunen tål knappast en större folkavtappning. Örnsköldsvik får ju inte bli ett nytt Ådalen. Det är detta man är rädd för. Att det råder oro inom Örnsköldsviksområdet visas ju av att Pappersindustriarbetareförbundets avdelning 108 – och den omsluter 1 400 medlemmar – omedelbart efter detta meddelande blev känt vid allmänt medlemsmöte beslutade att uppvakta såväl Statsföretag som Mo och Domsjö för att höra om man kunde lämna garantier till de anställda om arbete inom Mo och Domsjökoncernen i Örnsköldsvik. Mo och Domsjö AB meddelade att man inte har några planer på nya investeringar, därifrån är tydligen intet att vänta. Vad befolkningen vill ha svar på är frågan: Skall avfolkningen fortsätta? Man är inte nöjd med att länsarbetsnämnden skall ha hand om frågan och att sedan avvecklingen skall ske på samma sätt som skett vid så många andra industrier i Västernorrland. Erfarenheterna är inte de bästa – det känner också inrikesministern till.

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Herr talman! Jag har inte i dag funnit anledning att upprepa vad jag tidigare har sagt till herr Lorentzon när det gällt sysselsättningen i Västernorrlands län. Jag är överens med honom om att situationen inte är tillfredsställande. Det är fråga om ett av de län där vi har de största svårigheterna, där man har drabbats av ett betydande antal nedläggningar. Företag har lagt ned verksamheten, och man har inte från företagets sida förmått skapa ny sysselsättning. Samhället har fått gå in där, och vi har nått vissa resultat. Om herr Lorentzon ville vara objektiv, skulle han erkänna att man har sett effekter av samhällets åtgärder. Jag medger att de icke är tillräckliga ännu, men vi fortsätter, och jag kan försäkra herr Lorentzon att de här delarna av landet är föremål för vårt intresse i hög grad när det gäller att finna möjligheter att etablera ny industri. Sedan må den vara statlig eller enskild. Det väsentliga är här att vi kan få sysselsättning för de människor som i dag går arbetslösa i alltför stor utsträckning.

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! Jag är överens med inrikesministern om att sysselsättningen är det väsentligaste. Därför har också denna fråga blivit ställd. Men inrikesministern vet lika väl som jag att resultaten av det privata näringslivets insatser inte är så glädjande i Västernorrland. Därför ställer folket frågan om det kan bli statliga etableringar på ett helt annat sätt än vad som hittills har skett. De har förekommit men är långt ifrån tillräckliga.

Det är frestande att i detta sammanhang ta exemplet med SAAB:s etablering i Kramfors. Man lovade där – det är flera år sedan etableringen gjordes – 150 anställda, och det är 40 hittills. Men det byggdes dyra fabrikslokaler för samhällets pengar, och den lilla fattiga kommunen måste själv satsa för att SAAB skulle etablera sig. Den största fabriksbyggnaden har fyllt uppgiften som fotbollsplan. Nu meddelar man att man skall kunna anställa 80 personer till, men det är tack vare att regeringen nyligen beslutat ge ytterligare utbildningsbidrag till detta.

Torsdagen den
24 maj 1973

*Om åtgärder för
att trygga syssel-
sättningen i norra
Västernorrland*

bottenrika SAAB.

Vad folk menar är att det behövs större statliga insatser. Nedläggningen av SCA:s Kramforsfabrik kommer när som helst, och i Sundsvall är det samma sak med SCA:s Svartviksfabrik. Det gäller inte bara det här fallet, utan det är likadant i fall efter fall. Därför måste de största satsningarna göras i Västernorrlands län. Nu är Örnsköldsviksområdet synnerligen aktuellt.

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Herr talman! Jag är tacksam för att herr Lorentzon nu i varje fall har gett exempel på att det har skett och sker satsningar för att bereda ny sysselsättning. Det förhållandet att ett företag kanske har det väl ställt ekonomiskt gör ju inte att vi kan säga till företaget att om det får merkostnader för att utvidga verksamheten eller förlägga verksamheten till den önskade orten så skall företaget självt stå för dessa. Jag tycker det är riktigt att vi är med och tar en del av dessa kostnader för att kunna få företagen intresserade av lokaliseringen. Man kan inte bara lägga in moraliska värderingar och säga att ni har det så bra ställt att ni gott kan göra den här uppoffringen. Då kommer vi ingenstans. Vi får se till de ekonomiska realiteterna.

Men jag hoppas, herr Lorentzon, att vi skall få ännu bättre exempel än de herr Lorentzon antyder när det gäller möjligheterna att skapa ny sysselsättning för människorna i regionen.

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! Jag skall inte vidare syssla med fallet SAAB i Kramfors, även om det skulle vara mycket intressant -- jag har bara en minut på mig. Det kan vi återkomma till vid ett senare tillfälle.

Men fortfarande kvarstår frågan om Örnsköldsviksområdet. Invånarna där är inte nöjda med att saken överlämnas till länsarbetsnämnden och till respektive företag, därför att erfarenheterna är inte alls glädjande i övrigt.

Frågan är: Vad kan vi få för löfte om satsningar inför den närmaste tiden? Jag förstår att inrikesministern inte kan lämna svar på den frågan här i dag, men det är detta folket frågar i Örnsköldsviksområdet.

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Herr talman! Jag vill bara kort säga att -- det förstår herr Lorentzon också -- det förhållandet att Statsföretag kommit in i bilden försämrar självfallet inte situationen för de anställda. Här har ju både herr Lorentzon och jag möjligheter att kunna påkalla uppmärksamhet när det gäller sysselsättningsfrågorna.

Så länge det råder en betydande arbetslöshet måste ju Statsföretag medverka och ta sitt ansvar i detta sammanhang -- det utgår jag från som självklart.

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! Folket i Örnsköldsviksområdet och framför allt fackföreningsrörelsen där har naturligtvis ingenting emot att Statsföretag är

det företag som tog över MoDo-Kemi -- snarare tvärtom. Den saken kan vi vara överens om.

Som särskilt glädjande noterar jag det senaste som inrikesministern sade, och man bibringas den uppfattningen att man från Statsföretags sida känner sig särskilt ansvarig för detta område i och med att man har engagerat sig som man har gjort. Det kanske kan vara löftesrikt för befolkningen i området. Den kommer säkerligen att följa den närmaste tidens utveckling med synnerligt intresse.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Ang. avvisning av utlänning som saknar medel för sin vistelse i landet

Herr inrikesministern HOLMQVIST erhöll ordet för att besvara herr Strömbergs (fp) i kammarens protokoll för den 17 maj intagna fråga, nr 225, och anförde:

Herr talman! Herr Strömberg har frågat mig hur jag ser på den praxis som tillämpas vid avvisning av utlänning som antas sakna erforderliga medel för sin vistelse här i landet.

Enligt utlänningslagen kan en utländsk medborgare avvisas vid gränsen eller inom viss tid efter inresan bl. a. om han kan antas komma att sakna de medel han behöver för sin vistelse här i Sverige eller annat nordiskt land, som han ämnar besöka, och för sin hemresa.

Frågan om en utlänning skall avvisas på denna grund prövas utifrån omständigheterna i varje enskilt fall. Härvid tas hänsyn till bl. a. syftet med inresan i vårt land, längden av det beräknade uppehållet samt utlänningsens tillgång på pengar och om han har biljett för hemresan. Prövningen sker i enlighet med anvisningar som getts av den centrala utlänningsmyndigheten. Anvisningarna står i överensstämmelse med de riktlinjer för utlänningspolitiken som riksdagen har antagit.

Herr STRÖMBERG (fp):

Herr talman! Svensk ungdom har i dag oerhört stora möjligheter att resa utomlands. Detta är en förmån som man delar med ungdom i många länder. Sedan några år tillbaka kan ungdom under 21 år resa Europa runt på järnväg för en relativt billig penning.

Ungdom har ofta ont om pengar. Många finansierar sina resor genom extraarbete vid sidan om studier. Sedan biljetten är betald har man inte särskilt mycket pengar kvar och försöker därför leva så billigt som möjligt. Men man tar vara på möjligheten att se sig om i världen.

Den 28 april i år kom en ung engelsman, David King, till Sverige. King hade 50 pund, dvs. omkring 600 kronor. Han uppgav att han skulle stanna i Sverige två veckor. King avvisades vid gränsen. Motivet var att han saknade erforderliga medel för sitt uppehälle i landet.

Låt oss antaga att andra länder skulle gå efter samma principer som svenska myndigheter gjort i detta fall. Då skulle endast en starkt begränsad grupp svenska ungdomar kunna resa utomlands. Hela idén med

Nr 98

Torsdagen den
24 maj 1973

*Ang. avvisning av
utlänning som saknar
medel för sin
vistelse i landet*

Torsdagen den
24 maj 1973

*Ang. avisering av
utlännning som sak-
nar medel för sin
vistelse i landet*

rabattkortet på järnvägen försvinner. Resor utomlands är i så fall till för några få privilegierade. Andra göra sig ej besvär. Men det är väl inte meningen?

I sommar kommer många ungdomar från andra länder till Sverige. Få av dem har 600 kronor på fickan, särskilt om Sverige ligger i slutet på resan. Skall alla dessa ungdomar avvisas? Blir så fallet får vi inget gott rykte. Självfallet bör vi vara generösa mot dessa ungdomar. De kan dra sig fram på en ganska liten summa.

Fallet David King var troligen en olyckshändelse, men den får inte upprepas. Polisen, som fattar de här besluten, är i en besvärlig situation. Ingen kritik bör eller kan riktas mot polisens agerande. Polisen arbetar i detta avseende under svåra förhållanden, där man måste fatta snabba beslut, ibland utan möjlighet till kontroller. Däremot bör man se över utlänningskungörelsen och de tillämpningsföreskrifter som meddelas av rikspolisstyrelsen. Även om det är som statsrådet säger, att anvisningarna står i överensstämmelse med de riktlinjer för utlänningspolitiken som riksdagen har antagit, så kan man nog säga att situationen delvis har förändrats.

Samtidigt som jag nu tackar statsrådet för svaret vill jag ställa en fråga: Är statsrådet beredd att ta initiativ till sådana tillämpningsföreskrifter till utlänningslagen i vad avser de medel som utlännning skall medföra, att man tar skälig hänsyn till den stora grupp ungdomar som reser in i Sverige?

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Herr talman! Vi kan inte här diskutera enskilda fall, men jag råkar veta att invandrarverket har för avsikt att göra en utredning om hur det förhåller sig med det ärende som herr Strömberg här har tagit upp.

Eftersom jag tycker det är viktigt att inga missförstånd uppstår vill jag emellertid understryka att det är mycket angeläget att det skall vara möjligt för turisten att t. ex. vandra i vårt land. Det har man kunnat göra i alla tider, och det skall naturligtvis vara på det sättet också i fortsättningen. Om det i det sammanhanget har begåtts något fel, så är det att beklaga. Om en ung människa är utrustad för och inställd på att vandra eller lifta här i Sverige, och om man kan bedöma det så att vederbörande kan ta sig fram på detta sätt, så skall det naturligtvis vara möjligt för honom eller henne att komma in här i landet. På den punkten får det inte råda någon tvekan. Och om det i detta fall har gjorts en felbedömning, så är det som sagt att beklaga.

Vi skall emellertid vara medvetna om att detta är en svår uppgift för polismyndigheten, och det vore kanske alltför optimistiskt att föreställa sig att vi kan tillämpa gällande bestämmelser på detta område utan att det också någon gång begås misstag.

Herr STRÖMBERG (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för detta tillägg.

Jag är väl medveten om, och det sade jag i mitt första inlägg, att man inte kan lasta polisen för något fel i detta fall. Givetvis är det omöjligt att alltid handla rätt, och jag är medveten om att olyckor kan inträffa. Det är

Torsdagen den
24 maj 1973*Ang. möjligheterna
att erhålla byggnads-
kreditiv för bostäder*

heller inte i och för sig den saken jag har velat påtala. Jag menar bara, att eftersom vi nu handlar efter de ganska kortfattade bestämmelser som finns, så bör vi utfärda tilläggsanvisningar eller på annat sätt göra myndigheterna uppmärksamma på de speciella problem som uppstår när allt större grupper ungdomar reser mellan olika länder.

Jag spårar emellertid en mycket positiv ton i det som statsrådet anfört, och jag är tacksam för den klara deklARATION som här har lämnats, att vi om möjligt skall låta dessa ungdomar komma in i landet. Det tror jag har stort värde från många synpunkter. Jag hoppas också att statsrådet tar initiativ till en översyn av gällande bestämmelser, så att speciell hänsyn kan tas till dessa grupper.

Jag tackar än en gång för svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Ang. möjligheterna att erhålla byggnadskreditiv för bostäder

Herr inrikesministern HOLMQVIST erhöLL ordet för att besvara herr Glimnérs (c) i kammarens protokoll för den 17 maj intagna fråga, nr 228, och anförde:

Herr talman! Herr GlimnéR har frågat mig om jag har observerat de rådande svårigheterna att erhålla byggnadskreditiv för bostäder och vilka åtgärder som jag i så fall har övervägt att vidta.

Sedan år 1967 har delegationen för bostadsfinansiering på Kungl. Maj:ts uppdrag årligen träffat överenskommelse med kreditinstitutet om kreditivförsörjningen till det statligt belånade bostadsbyggandet. För att följa tillämpningen av överenskommelserna och utreda förekommande svårigheter i kreditförsörjningen finns en särskild expertgrupp med representanter från delegationen och kreditinstitutet. Under år 1973 har det förekommit vissa svårigheter att få kreditiv i särskilda fall, hittills dock inte i någon större omfattning.

Ett delvis nytt problem i år i samband med kreditförsörjningen till bostadsbyggandet är svårigheter på vissa håll att få kreditiv till statligt belånade, s. k. styckebyggda, småhus. Dessa svårigheter har tagits upp till behandling inom den särskilda expertgruppen. I avvaktan på resultatet av det arbete som sålunda pågår anser jag att några särskilda åtgärder från min sida för närvarande inte är erforderliga.

Herr GLIMNÉR (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min fråga. Statsrådet konstaterar i svaret att under 1973 förekommit vissa svårigheter att få kreditiv i särskilda fall, dock inte i någon större omfattning. Statsrådet konstaterar till slut att några särskilda åtgärder från hans sida inte är erforderliga.

Jag har den uppfattningen — som är grundad på erfarenheterna från en länsbostadsnämnd — att det inte är så välbeställt på detta område som man kan utläsa ur statsrådets svar. Jag ifrågasätter också om ledamoten av denna kammare, herr Knut Johansson i Stockholm, från byggnads-

Torsdagen den
24 maj 1973

*Ang. möjligheterna
att erhålla byggnads-
kreditiv för bostäder*

arbetarnas synpunkt delar den mening som statsrådet ger uttryck för här. Om jag inte är felunderrättad har han en något annorlunda uppfattning om detta problem.

Utöver detta vill jag säga, herr talman, att jag har grundat min fråga på de erfarenheter jag har från en länsbostadsnämnd. Bakgrundsmaterialet är alltså hämtat från verkligheten som vi upplever den i länsbostadsnämnden i vårt län.

För cirka två månader sedan meddelade vi delegationen vilka förhållanden som råder, och vi framhöll att åtgärder måste vidtas omedelbart om statsmakterna önskar att byggandet skall komma i gång programenligt. Jag vill hävda att situationen beträffande såväl flerfamiljshus som småhusbyggnation är mer besvärande än statsrådet gör gällande. Jag vill också framhålla att det i vårt län har skett en markant svängning från flerfamiljshusbyggande till småhusbyggande -- en företeelse som jag förmodar finns i flera län.

Eftersom statsrådet i sitt svar tar upp problemet om styckebyggda småhus vill jag understryka att det verkligen finns och att det är denna kategori låntagare som tydligen har svårast att få byggnadskreditiv. Bankerna har deklarerat att de endast skall bistå dem som är kunder i respektive banker med kreditiv. Enligt de uppgifter som vi inhämtat till länsbostadsnämnden har i en kommun 26 fått kreditiv, 23 har fått avslag och 28 ansökningar är under behandling. De flesta har fått besked om att kreditiv kan erhållas tidigast i höst eller under våren 1974.

Mot bakgrund av detta vädjar jag än en gå till statsrådet att fundera på om inte ändå åtgärder är erforderliga här.

Herr inrikesministern HJOLMQUIST:

Herr talman! Jag kanske i anslutning till vad herr Glimnér framhöll i början av sitt inlägg kan få säga att det inte är tillfredsställande att vi gång efter annan skall behöva konstatera att den här överenskommelsen inte fungerar på det sätt som är förutsatt. Det måste ju leda till att allt fler människor frågar sig om vi i längden kan ha kreditförsörjningen ordnad på detta sätt. Det föreligger inte en allvarlig situation i dag, men det är litet påfrestande att vi ständigt skall behöva ha en diskussion i dessa frågor.

De aktuella frågorna hör ju samman med att det framför allt är sparbankerna som har svarat för kreditiv för småhusbyggandet, vilket också herr Glimnér påpekat. Enskilda människor som har velat bygga har gått till sparbankerna. Nu får plötsligt sparbankerna ett större tryck på sig än tidigare, därför att det är många fler som vill bygga ett eget hem. Nya grupper kommer in. Trycket blir naturligtvis hårt på *en* typ av kreditinstitut, och de säger sig inte orka med det. Därför måste vi på något sätt se efter hur vi skall kunna få detta att klaffa, hur vi skall kunna fördela ansvaret mellan de olika kreditinstituten. Det är inte gjort i en handvändning. Men herr Glimnér har fått beskedet att vi håller på med en undersökning i den här frågan. Självfallet gör vi det med syfte att vi skall kunna åstadkomma förbättringar.

Torsdagen den
24 maj 1973

*Om åtgärder mot
arbetslösheten
bland akademiker*

Herr inrikesministern HOLMQVIST erhöll ordet för att besvara herr Wijkmans (m) i kammarens protokoll för den 18 maj intagna fråga, nr 233, och anförde:

Herr talman! Herr Wijkman har frågat vilka åtgärder regeringen ämnar vidta inför sommaren för att motverka arbetslöshet bland akademiker, speciellt mot bakgrund av aviserade inskränkningar av beredskapsarbetena.

Beredskapsarbetena anpassas efter arbetslöshetens utveckling. Det ankommer på varje länsarbetsnämnd att bestämma hur stor del av de resurser, som har anvisats för beredskapsarbeten, som skall användas för arbeten åt långtidsutbildade.

Såvitt gäller beredskapsarbetena under de närmaste månaderna har arbetsmarknadsstyrelsen i ett cirkulärmeddelande till länsarbetsnämnderna anmält sin avsikt att ställa anslag till nämndernas förfogande så att plötsliga av administrativa förhållanden betingade nerdragningar av beredskapsarbetena i samband med instundande budgetårsskifte kan undvikas.

Herr WIJKMAN (m):

Herr talman! Det är med blandade känslor jag tar till orda i denna fråga.

Statsrådet Holmqvist och jag har flera gånger, både i år och tidigare, diskuterat de här akademikerfrågorna – dvs. arbetsmarknadssituationen för nyutbildade akademiker. När jag 1971 första gången hade anledning att ta upp de här frågorna, fick jag i stort sett det svaret att det inte fanns några problem för gruppen långtidsutbildade och att denna grupp inte på något sätt fick särbehandlas. Därtill kan läggas, att när jag vid olika tillfällen diskuterat dessa frågor med företrädare för regeringspartiet, inte bara med inrikesministern, har det skymtat i debatten att man anser att jag skulle tala för någon liten privilegierad grupp som saknar problem och som i själva verket har det väldigt bra förspant. I dag vet vi alla att läget är helt annorlunda. Antalet arbetslösa inom denna grupp är enligt uppskattningar ca 10 000. Bara i Stockholm, Göteborg och Umeå vitsordar arbetsförmedlingarna att antalet arbetssökande i mitten av mars var över 5 000. Det lär inte ha förändrats till det bättre under de senaste månaderna. Totalt sett är det en väldigt hög procentandel av antalet akademiker på arbetsmarknaden som har problem och sysselsättnings-svårigheter. Jag skulle vilja drista mig till att säga, att det just är akademiker, tillsammans med byggnadsarbetarna, som har det absolut sämst på hela arbetsmarknaden. Därför är det angeläget att diskutera vilka speciella insatser som kan vidtas.

Bara här i Stockholms län hade vi den 15 mars 949 akademiker i beredskapsarbeten. Det är främst mot denna bakgrund som min fråga skall ses. Vi har erfarenheterna från 1972, när mitt i sommaren ett stort antal av de beredskapsarbeten som då fanns för denna kategori drogs in, varigenom problemen naturligtvis blev väldigt svåra.

Jag har blivit kontaktad av ganska många akademiker som har

Torsdagen den
24 maj 1973

*Om åtgärder mot
arbetslösheten
bland akademiker*

beredskapsarbeten — de är naturligtvis tacksamma för det — och som känner stark oro inför sommaren. Därför är det svar som statsrådet ger naturligtvis tillfredsställande, nämligen att sådana direktiv uppenbarligen är utfärdade, att plötsliga administrativa inskränkningar inte skall förekomma. Därmed kan vi alltså vara något så när lugna för dem som i dag har beredskapsarbeten.

Men frågan var, herr statsrådet, något vidare. Vi vet att just i dagarna utexamineras många tusen nya akademiker. Likadant kommer det att bli vid tentamensvägen i augusti. Vi vet samtidigt av uppgifter i tidningarna i dag att mellan 1 500 och 2 000 lärare kommer att friställas inför nästa hösttermin. Då frågar man sig, vilka ytterligare åtgärder som kan vidtas än att se till att de som i dag har beredskapsarbeten inte bokstavligt talat slängs ut mitt i sommaren. Vad är det för ytterligare åtgärder som planeras? Det vore intressant att få veta någonting om de mera långsiktiga planerna. Är det flera beredskapsarbeten, och mera AMS-utbildning för den här gruppen, är det en mera aktiv förmedling — vilket bl. a. har föreslagits av SACO — är det flera praktikplatser, inte minst på den privata marknaden, som statsrådet ämnar försöka driva igenom?

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Herr talman! Det är inte möjligt att inom ramen för en enkel fråga ta upp problemet så långsiktigt och så utförligt som herr Wijkman tycks efterlysa.

Jag vill svara att dessa problem inte i första hand har framkommit genom konjunkturnedgången och förändringarna där. — Jag ser att herr Wijkman begär ordet innan jag har hunnit säga vad jag tänkte säga här; jag antar att han vill komplettera sin argumentering.

Jag menar att detta inte är en konjunkturföreteelse, utan att det hör samman med att vi på vissa linjer vid våra universitet och högskolor har en utbildning och ett omfång på utbildningen som arbetsmarknaden inte kan absorbera. Framför allt föreligger det sysselsättningsvårigheter bland dem som inte har någon klart yrkesinriktad akademisk examen, exempelvis humanister och beteendevetare. Situationen är betydligt ljusare för jurister, tekniker, ekonomer och socionomer. Det har gjorts utredningar som visar detta.

För att kunna begränsa arbetslösheten bland de här grupperna är det klart att beredskapsarbeten är en tillfällig väg att gå. Men akademikerna måste ju i allt större utsträckning söka sig över till sådana områden, där det finns utsikter för dem att erhålla arbete inom näringslivet. Det är fråga om information — och mycket av nytänkande också — om vi skall kunna åstadkomma det, men jag har inte möjlighet att gå in på den frågan i detta svar.

Herr WIJLMAN (m):

Herr talman! Orsaken till att jag omedelbart, så fort jag hört de första orden i statsrådets svar, begärde ordet var att statsrådet — såvitt jag kan se för första gången — konstaterade rakt ut att det inte bara är konjunkturen som har skapat akademikernas problem, utan att det finns andra problem i botten. Detta uttalande tycker jag är glädjande, eftersom

det visar att vi har exakt samma inställning. Det är alltså problem som vi kommer att få brottas med även om vi får en konjunkturuppgång.

Vi har för många utbildade, framför allt av sådana som har en dålig arbetsmarknadsanpassning i sin utbildning, sade statsrådet. Där är jag också helt på samma linje – det är vad jag har anfört i den här kammaren år efter år, både till statsrådet Holmqvist och framför allt till utbildningsminister Sven Moberg. Det har varit synnerligen svårt att tidigare få ett erkännande på den punkten, och inte minst i den debatt om inriktningen av PUKAS som vi har fört tidigare år här i kammaren har det varit omöjligt att få regeringspartiet att erkänna att det kommer att uppstå problem på arbetsmarknaden för de långtidsutbildade.

Jag är medveten om att de här frågestunderna är svåra, herr statsråd, därför att vi inte kan få en ingående behandling av stora problem. Jag är också medveten om att det finns en väldig mängd svåra omställningsproblem som måste lösas.

Låt mig bara ta upp en sak som statsrådet nämnde, nämligen informationsfrågan. Jag har här i min bänk en utredning som har utförts vid universitetet i Lund, "Akademiker i beredskapsarbeten" som har utkommit nu i maj 1973. Den visar, när man har följt upp 117 akademiker som har haft beredskapsarbete, att framför allt det privata näringslivet är utomordentligt ointresserat, för att inte säga rent negativt, i sin attityd till den här typen av beredskapsarbetande akademiker. Det är tydligen något slags vattentätt skott mellan arbetsmarknadsmyndigheterna och det privata näringslivet. Vi tycks vara överens om att det är det privata näringslivet, som i första hand måste suga upp dessa tusentals nya akademiker. Vad kan vi göra på informationssidan för att lösa de här problemen? Inte minst psykologiskt tror jag att det finns mycket att göra där!

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Herr talman! Atingen har herr Wijkman eller jag dåligt minne; jag har en bestämd känsla av att jag har anfört just dessa synpunkter i en tidigare debatt. Men vi får väl titta efter i protokollet hur det förhåller sig med det.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Ang. användningen av AMS-medel

Herr inrikesministern HOLMQVIST erhöll ordet för att besvara herr Strindbergs (m) i kammarens protokoll för den 18 maj intagna fråga, nr 234, och anförde:

Herr talman! Herr Strindberg har frågat om jag anser att AMS-medel bör användas för stöd åt tillverkning av vara, där behovet redan är tillgodosett.

Jag utgår från att herr Strindberg med sin fråga avser den regionalpolitiska stödverksamheten. Vid prövningen av ansökningar om lokaliseringsstöd ägnas alltid stor uppmärksamhet åt marknadsförhållandena inom

Nr 98

Torsdagen den
24 maj 1973

Ang. användningen
av AMS-medel

den bransch som det sökande företaget tillhör. Frågan om huruvida behovet av varor är tillgodosett inom en viss sektor av näringslivet kan härvid inte bedömas på grund av förhållandena vid enbart ansökningstillfället. Hänsyn måste också tas till den sannolika marknadsutvecklingen inom landet på längre sikt liksom till exportmöjligheterna för den produkt som det sökande företaget avser att marknadsföra.

Herr STRINDBERG (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min fråga.

Jag har ställt frågan helt principiellt med anledning av att det emellanåt förekommer att AMS satsar kapital i branscher där redan befintliga företag har en kapacitet som är tillräcklig för behovet – eller t. o. m. outnyttjad kapacitet. Jag tänker här på såväl lokaliseringsstöd som andra bidragsformer. I januari i år diskuterade vi här i riksdagen den satsning som gjordes på en skidfabrik i Haparanda. I denna bransch har redan etablerade företag svårigheter. Ett annat exempel – det är närmast det som utgör bakgrund till min fråga – är den satsning som AMS har gjort med 2,5 miljoner kronor på en skyddad verkstad i Sorsele för tillverkning av likkistor.

Jag vill, herr talman, starkt ifrågasätta riktigheten av en sådan satsning av AMS. Statsrådet säger att frågan om huruvida behovet av varor är tillgodosett tillmäts stor betydelse, och han säger vidare: ”Hänsyn måste också tas till den sannolika marknadsutvecklingen inom landet på längre sikt liksom till exportmöjligheterna för den produkt som det sökande företaget avser att marknadsföra.”

Det årliga behovet av likkistor, herr statsråd, kan man sedan lång tid tillbaka statistiskt beräkna. Vi har ett årligt behov på ca 80 000, och det behovet är mer än väl täckt av redan befintliga företag. Vi har fyra fem företag i branschen – för något år sedan startade Kooperativa förbundet en relativt stor fabrik på detta område. Detta påpekades vid överläggningen den 7 maj mellan representanter för branschen och för AMS.

Jag tror inte att denna åtgärd kan vara riktig. Man flyttar på detta sätt problemen från en landsända till en annan. En uppbyggnad av sådan tillverkning i Sorsele innebär omedelbart inskränkningar i branschen på annan ort. Som någon tidning påpekade torde inte ens den mest rutinerade marknadsföringsman nämnvärt kunna påverka utvecklingen inom branschen. Exportmöjligheterna har undersökts. Jag vet att ett företag har köpt in sig i en fabrik i Västtyskland och levererar vissa ämnen till kistor, men det går tydligen inte alls att exportera.

Vi har från moderata samlingspartiet i olika sammanhang påpekat vikten av att skyddade verkstäder arbetar efter rent affärsmässiga principer. Man kan diskutera huruvida den här tillverkningen har möjlighet att göra det.

Det är naturligtvis angeläget, inte minst från sociala synpunkter, att man satsar på arbete i skyddade verkstäder, men det får definitivt inte resultera i att redan befintliga företag och deras anställda får besvärligheter. Det kan man direkt påvisa kommer att bli konsekvensen av denna satsning.

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Herr talman! Jag beklagar att jag inte har något material tillgängligt för belysning av det speciella företaget som nu blir uppmärksammat. Jag skall inte heller gå in på några funderingar, mer eller mindre groteska, om marknadsituationen på det här området.

Låt mig bara konstatera en sak: Detta gäller Sorsele, och jag vågar påstå att det är en av de kommuner i landet där man har de absolut största svårigheterna att få företaget att etablera sig. Där finns verkligen ett behov av att det skapas ny sysselsättning. Då vågar jag faktiskt säga, med den kännedom jag har om förhållandena i kommunen, att det skall mycket allvarliga invändningar till för att jag för min del skall motsätta mig ett anslag till verksamhet just i den här kommunen. Vi får vara aktsamma och inte hindra tillkomsten av nya företag. Vi får också vara medvetna om att i vissa orter här i landet är situationen sådan att vi icke får vara alltför kräsna när det gäller ett företag som vill etablera sig. Jag vill gärna ha sagt det, eftersom orten Sorsele nämndes i detta sammanhang.

Herr STRINDBERG (m):

Herr talman! Statsrådet kanske inte direkt känner till detta speciella fall, men jag ställde frågan rent principiellt.

Det har emellanåt talats om den osäkerhet som företagare känner inför framtiden, inte minst företagare i speciella branscher. De gör sina kalkyler och beräkningar över utvecklingen, och så plötsligt genom ett politiskt beslut eller ett statligt bidrag kullkastas kalkylerna för deras utvecklingsmöjligheter inom branschen. Den osäkerheten bland företagarna får man förstå.

Jag är, herr statsråd, fullt medveten om sysselsättningssvårigheterna i Västerbotten och inte minst i Sorsele. Men det påverkar inte den principiella inställningen till frågan om man verkligen skall gå in branscher där efterfrågan redan är tillgodosedd.

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Herr talman! Som ytterligare belägg för vad jag nyss sade om Sorsele vill jag framhålla att i utskottsbetänkandet i anledning av propositionen om regionalpolitiken understrykes att det just i dessa orter, Sorsele och Vindeln, har gjorts betydande insatser men att de är helt otillräckliga. Utskottet uttalar sig för fortsatt satsning från statens sida.

Det är omöjligt för mig att gå in i en sakdiskussion. När det gäller en särskild bransch inom näringslivet är det fråga om flera olika faktorer: Hur många företag är det, hurudan är strukturen? Det finns ju inte något förbud mot att företag som redan finns utvidgar sin verksamhet. Därför får man vara väldigt försiktig. Vi kan inte säga att inom den här sektorn kan vi garantera att det inte skall komma till några nya företag, att ni som är etablerade här skall vara förebehållna den här marknaden. Det är inte en riktig lösning.

Herr STRINDBERG (m):

Herr talman! Jag trodde faktiskt att jag hade klargjort för statsrådet

Torsdagen den
24 maj 1973

*Om vidgning av SJ:s
rabattering av
godstransporter*

att vad jag här diskuterar gäller en princip. Det är inte fråga om regionalpolitik eller någonting sådant. Frågan är om man ens i regionalpolitisk satsning skall gå in i branscher där behovet redan är täckt. Därigenom flyttar man helt enkelt problemet till en annan landsända. Jag skulle tro att man även i Nybro, där vi har en stor fabrik av detta slag, eller i Falköping har svårigheter — inte minst i Nybro. Det kan inte vara rimligt att man på detta sätt skall gå in i branscher med skattemedel. Man får försöka att finna olika vägar genom t. ex. legotillverkning, men det kan inte vara riktigt att kullkasta kalkylerna inom en bransch, framför allt inte i en bransch i fråga om vilken vi kan utgå ifrån att vi inte kan påverka behovet. Vi kan inte klara problemet genom export. Om vi minskar tillverkningen i Nybro med 1 000 "lådor" om året, kanske detta innebär en minskad sysselsättning för sex sju man.

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Herr talman! Jag beklagar att jag inte känner till branschen, men i och för sig borde det inte vara uteslutet att man också kan exportera. Jag vet inte vilka hindren skulle vara. Jag känner bättre andra områden inom träsektorn, tillverkning av byggnadsprodukter och inredningsdetaljer. Där har vi glädjande nog kunnat se en klart tilltagande marknad ute i världen.

Herr STRINDBERG (m):

Herr talman! Jag är inte specialist på just detta område, men jag hänvisar till de överläggningar som förts mellan branschens folk och AMS där man påpekat att man undersökt möjligheterna till export. Men eftersom detta är ett så speciellt område, där varje land liksom kan fixera sin egen förbrukning rent statistiskt, finns det inte någon marknad för export vare sig i de nordiska länderna eller i Västeuropa i övrigt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Om vidgning av SJ:s rabattering av godstransporter

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Westbergs* i Ljusdal (fp) i kammarens protokoll för den 17 maj intagna fråga, nr 227, och anförde:

Herr talman! Herr Westberg i Ljusdal har frågat mig om jag vill medverka till att SJ:s rabattering av godstransporter utvidgas till att gälla alla transporter på svenska järnvägsnätet oavsett om godsets bestämmelseort ligger utanför Sverige.

Enligt gällande bestämmelser äger SJ medge sådana fraktnedsättningar som är förenliga med SJ:s ekonomiska intresse. Bemyndigandet gäller oavsett godsets destination. SJ utnyttjar i stor utsträckning sin rätt att göra fraktnedsättningar på SJ-sträckor för gods till och från utlandet.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Jag tackar för svaret. Det innebär att SJ har bemyndigande att medge rabatter vid transporter på det svenska järnvägsnätet,

Torsdagen den
24 maj 1973*Om rabatter för
förtidspensionärer
vid resor med post-
verkets diligens-
linjer*

även när godsets bestämmelseort ligger utanför Sverige. Statsrådet säger att så också sker i stor utsträckning.

Det är ett mycket intressant svar som jag ber att få tacka för. Det underliga är bara att det i verkligheten inte fungerar på detta sätt. Det fall som föranlett min fråga är av följande typ. En stor fabrik, som levererar stora mängder varor, skickar många hundra järnvägsvagnar runt Sverige – till Malmö, till Trelleborg och andra håll – och får i samband därmed en betydande fraktnedsättning. Men om vagnen skall gå vidare till t. ex. Schweiz, då vägrar SJ att ge någon som helst rabatt inom Sverige. Fraktkostnaderna i utlandet handhas av det mottagande företaget.

Har statsrådet någon förklaring eller kommentar att göra i det sammanhanget? Detta är det faktiska förhållandet, och det fungerar i verkligheten såsom jag angivit. Tyvärr är det inte så fint ordnat, som statsrådets svar anger.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! För dessa liksom för andra rabatter gäller naturligtvis en vanlig affärsmässig bedömning inom ramen för det bemyndigande SJ har att tillämpa. Här kan man alltså inte som herr Westberg säga: Gäller en rabatt för en vagn inom landet skall samma rabatt gälla för vagn till utlandet, om rabatt tillämpas på ett område, skall den tillämpas på alla andra områden. Så fungerar inte SJ, som måste göra en affärsmässig bedömning. Vad jag svarat är att SJ har möjlighet att ge sådana rabatter som herr Westberg frågat om.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Ja, det har statsrådet sagt, men statsrådet säger också – om man skall vara fullt korrekt att "SJ utnyttjar i stor utsträckning sin rätt att göra fraktnedsättningar på SJ-sträckor för gods till och från utlandet". Men då undrar jag om man gör undantag för vissa tjänster eller hur fungerar det? Är det orättvisor som sker? Det är inte tillfredsställande som det är nu i praktiken. Det betyder att varorna fördyras och konkurrensmöjligheterna blir försämrade genom att man inte kan vara generös och tillämpa rabatter också i de fallen då varorna går till utlandet. Det försvårar för det svenska näringslivet. Skall SJ behandla kunderna på det sättet? Om så sker, är det tillfredsställande?

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Om rabatter för förtidspensionärer vid resor med postverkets diligenslinjer

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Magnussons* i Kristinehamn (vpk) i kammarens protokoll för den 18 maj intagna fråga, nr 231, och anförde:

Herr talman! Herr Magnusson i Kristinehamn har frågat om jag kommer att vidta åtgärder för att genomföra en utvidgning av de rabatter som gäller för resor för pensionärer vid postverkets diligenslinjer att gälla

Torsdagen den
24 maj 1973

*Ang. förmyndares
skyldigheter i fråga
om personlig
intressebevakning
och rådgivning*

även förtidspensionärer.

Postverket har sedan en tid tillbaka övervägt en vidgad tillämpning av det rabattsystem som gäller för pensionärer vid resa på postverkets diligenslinjer. Som resultat av dessa överväganden har postverket beslutat att samma rabatter som nu gäller för ålderspensionärer fr. o. m. den 1 juli 1973 skall gälla även för förtidspensionärer.

Herr MAGNUSSON i Kristinchamn (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Norling för svaret på min fråga.

Bakgrunden till frågan är brev från människor som är bosatta i anslutning till diligenslinjer och som påtalat dessa förhållanden. Det bör kanske understrykas att bestämmelserna för resor med postverkets diligenslinjer berör många människor, människor med i regel långa avstånd till serviceinrättningar och liknande.

Postverket är näst SJ landets största bussföretag – 8 600 km svenska vägar trafikeras i dag av postdiligenserna. Som jämförelse kan nämnas att SJ:s hela banlängd år 1971 var 11 500 km – detta sagt utan någon jämförelse i övrigt.

Postdiligenstrafiken är en glesbygdstrafik och i första hand en nyttotrafik för människorna i den norrländska glesbygden. Tidvis är dock turisttrafiken ganska livlig.

Speciellt för skolbarn och pensionärer är det viktigt att trafiken kan hållas i gång. Många gamla vill ju bo kvar i glesbygden.

Hittills har rabatter gällt för människor som fyllt 67 år: Tur och retur för enkelt pris, däremot ingen rabatt på enkla biljetter. Förtidspensionärerna har inte omfattats av rabatten, vilket dessa uppfattat som en orättvisa.

Nu ställde jag frågan till statsrådet Norling om han tänkte vidta åtgärder för att genomföra en sådan här reform. Jag finner det ändå tillfredsställande att verket självt tänker genomföra denna reform, och jag anser mig därmed ha fått ett positivt svar på min fråga.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Ang. förmyndares skyldigheter i fråga om personlig intressebevakning och rådgivning

Herr statsrådet LIDBOM erhöll ordet för att besvara herr *Börjessons* i Falköping (c) i kammarens protokoll för den 16 maj intagna fråga, nr 219, till herr justitieministern, och anförde:

Herr talman! Herr *Börjesson* i Falköping har frågat justitieministern om han i proposition i anledning av förmyndarskapsutredningens betänkande avser att föreslå att förmyndarens uppgifter vidgas till att mer än för närvarande omfatta personlig intressebevakning och rådgivning. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara frågan.

Vår gällande förmyndarskapslagstiftning bygger på den grundsynen att

Torsdagen den
24 maj 1973

*Ang. förmyndares
skyldigheter i fråga
om personlig
intressebevakning
och rådgivning*

en omyndigförklaring i första hand motiveras av en persons bristande förmåga att sköta sina ekonomiska angelägenheter. Förmyndarens huvuduppgift är sålunda den ekonomiska förvaltningen. I konsekvens härmed är hans rätt till arvode direkt beroende av omfattningen av denna förvaltning. Det föreskrivs emellertid också i lagen att förmyndaren för en omyndigförklarad skall sörja för myndlingens person i den mån det behövs. Förmyndarskapsutredningen har velat skapa bättre förutsättningar för att förmyndarna skall kunna ägna sig åt de omyndigas personliga problem. Utredningen föreslår därför att en förmyndare skall kunna få ersättning för sitt arbete av allmänna medel och att detta skall gälla även om arbetet hänförs till personlig omvårdnad av myndlingen.

För min del anser jag att det är minst lika viktigt att tillgodose behovet av personlig intressebevakning och rådgivning som att sörja för en god förvaltning av de ekonomiska angelägenheterna. Starka skäl talar emellertid för att den som behöver bistånd i personliga angelägenheter bör kunna få det utan att förklaras omyndig. Enligt mitt sätt att se bör de båda frågorna hållas isär. Om så skall ske, är emellertid förmyndarskapsutredningens betänkande inte tillräckligt att läggas till grund för lagstiftning i ämnet. Frågan om hur man i detta hänseende skall göra med utredningsförslaget är för närvarande föremål för övervägande i justitiedepartementet. Jag är därför inte för dagen beredd att ange någon ståndpunkt i frågan.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Låt mig allra först konstatera att jag är belåten över det svar som statsrådet Lidbom har lämnat mig på min enkla fråga.

Anledningen till min fråga är att det i högsta grad är angeläget med en översyn av förmyndares ställning gentemot sin myndling. Detta kommer ju fram i förmyndarskapsutredningen, och det är propositionen som vi nu väntar på och som vi hoppas inte skall dröja alltför länge.

Tyvärr förekommer det, statsrådet Lidbom, att förmyndaren för exempelvis utvecklingsstörda och omyndiga inte ens känner sina myndlingar. Det kan inte vara tillfredsställande. Det är naturligtvis tacknämligt i och för sig att den omyndige har någon som sköter den ekonomiska förvaltningen. Men detta kan ju skötas av en notariatavdelning. Det behöver man inte tillsätta en förmyndare att sköta. Vad den omyndige behöver är någon som tar hand om honom helt personligen och bistår honom och hjälper honom till rätta speciellt när han inte har några föräldrar eller andra som tar omsorg om honom.

Jag är tacksam för det svar jag har fått, och jag är också tacksam för att statsrådet Lidbom i sitt svar tagit upp problemen för dem som behöver bistånd i personliga angelägenheter utan att därmed förklaras omyndiga. Även dessa människor kan behöva hjälp. Jag vill erinra om att jag i riksdagen tog upp den frågan i en motion där jag krävde att en person skulle kunna få bistånd och hjälp utan att därmed behöva förklaras omyndig.

Jag skall, herr talman, inte trötta kammaren ytterligare, utan ber ännu en gång att få tacka för det positiva svar jag fått.

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

§ 11 Föredrogs, men bordlades åter skatteutskottets betänkande nr 35, utrikesutskottets betänkanden nr 13—15 och kulturutskottets betänkande nr 27.

§ 12 Allmänna pensionsfondens förvaltning, m. m.

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 58 i anledning av propositionen 1973:97 med förslag till lag om ändring i reglementet (1959:293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning, m. m., jämte motioner, samt motioner om delägarsparande m. m.

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1973:97, under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 23 mars 1973, föreslagit riksdagen att anta inom finansdepartementet upprättade förslag till

1. lag om ändring i reglementet (1959:293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning,
2. lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370),
3. förordning om ändring i förordningen (1947:576) om statlig inkomstskatt,
4. förordning om ändring i förordningen (1947:577) om statlig förmögenhetsskatt.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”Förslaget i propositionen innebär att 500 miljoner kronor av allmänna pensionsfondens medel skall kunna tillföras näringslivet i form av riskvilligt ägarkapital. Enligt förslaget skall inom AP-fonden inrättas en särskild fond med egen styrelse som får rätt att placera fondmedel i aktier i svenska aktiebolag utom bank- och försäkringsbolag. Dessutom skall medel få placeras i konvertibla skuldebrev och i skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning av aktier. Den nya fondstyrelsen skall ha rätt att hos riksförsäkringsverket rekvirera de medel som behövs för placeringsverksamheten. Aktieutdelningar och annan avkastning samt realiserade kursvinster skall få användas för nya placeringar. Aktiefonden föreslås bli skattskyldig för all inkomst som härrör från kapitalförvaltningen.

Sedan erfarenheter vunnits av den föreslagna placeringsverksamheten skall Kungl. Maj:t efter framställning av styrelsen för den nya fonden kunna besluta om en ökning av det belopp som skall avdelas för aktieköp.

Den nya fondstyrelsen föreslås bestå av elva ledamöter som alla förordnas av Kungl. Maj:t. Ordföranden och vice ordföranden utses av Kungl. Maj:t, och av återstående ledamöter nomineras två av primärkommunerna, två av rikssammanslutningar av arbetsgivare och fem av rikssammanslutningar av arbetstagare. Den nya fonden skall ha egen administration och verkställande direktör. Styrelsens förvaltning skall bli föremål för revision på samma sätt som gäller för övriga tre fondstyrelser.

De föreslagna bestämmelserna avses träda i kraft den 1 januari 1974.”

I detta sammanhang hade behandlats

dels följande i anledning av propositionen 1973:97 väckta motioner:

1973:1941 av herr Bohman m. fl. (m) vari hemställdts

A. att riksdagen beslutade att uppskjuta behandlingen av propositionen 1973:97 till innevarande års höstriksdag,

B. att riksdagen, därest yrkandet under A icke skulle bifallas, beslutade

1. att avslå propositionen 1973:97,

2. att hos Kungl. Maj:t ge till känna vad som i motionen anförts angående kraven på en ny näringspolitik ägnad att befrämja nyföretagande, sysselsättning och utveckling samt decentralisering av ägande och inflytande,

1973:1942 av herr Helén m. fl. (fp) vari hemställdts

1. att riksdagen skulle uppskjuta behandlingen av propositionen 1973:97 till höstriksdagen,

2. att riksdagen beslutade om remissbehandling av propositionen genom utskottets försorg,

3. att riksdagen beslutade avslå propositionen därest yrkandena enligt ovan ej skulle vinna riksdagens bifall,

4. att riksdagen uttalade som sin mening att den mindre och medelstora företagsamheten skulle tillföras ytterligare krediter, i en första omgång i storleksordningen 250 miljoner kronor, genom ökad upplåning i AP-fonden av AB Industrikredit och AB Företagskredit,

5. att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att kapitalmarknadsutredningen i sitt fortsatta arbete beaktade företagarföreningarnas möjligheter att förmedla riskvilligt kapital till de mindre och medelstora företagen,

6. att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att kapitalmarknadsutredningen i övrigt utformade sina förslag rörande näringslivets kapitalförsörjning på längre sikt så att AP-fondens kreditkapacitet kom näringslivet till del i decentraliserade former i enlighet med vad som framförts i denna motion,

7. att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde tillsättande av en parlamentarisk utredning med representanter för arbetsmarknadens parter och erforderlig ekonomisk expertis med uppdrag att avge förslag som syftade till att ge löntagarna andel i långsiktigt företagssparande samt föreslå metoder som från statsmakternas sida gynnade en sådan utveckling,

8. att riksdagen uttalade sig för det program för insyn, inflytande och medbestämmande för de anställda, för bättre arbetsmiljö och förbättrad företagshälsovård som angivits i denna motion,

1973:1943 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställdts

1. att riksdagen skulle anta ett i motionen framlagt förslag till lag om ändring i reglementet (1959:293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning,

2. att riksdagen skulle besluta att fem procent av fondmedlen kunde placeras i ordning som föreskrevs i 12 § punkt 7 lagförslaget,

Nr 98

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning.*
m. m.

1973:1944 av herr Magnusson i Borås m. fl. (m) vari hemställdt

1. att riksdagen skulle avslå propositionen 1973:97,
2. att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att en utredning tillsattes, syftande till att skapa ett system för återlån till enskilda fysiska personer för att ge dem möjlighet till placering i fasta värden, såsom aktier, obligationer, bostadsrätt eller eget hem,

1973:1956 av herrar Annerås (fp) och Hovhammar (m) vari hemställdt att riksdagen för sin del skulle avslå propositionen 1973:97 och anhålla hos Kungl. Maj:t att 500 miljoner kronor ur AP-fonden kanaliseras till de mindre och medelstora företagen som långfristigt kapital via mellanhandsinstitutet,

1973:1957 av herr Fälldin m. fl. (c) vari hemställdt

1. att riksdagen skulle uppskjuta behandlingen av propositionen 1973:97 och i anledning av densamma väckta motioner till höstriksdagen,
2. att riksdagen med avslag på propositionen i de delar som enligt vad i motionen anförts ledde till centralisering och maktkoncentration beslutade att AP-fondsmedel genom fjärde AP-fonden skulle kunna placeras i aktier i företag i enlighet med vad som förordats i kapitalmarknadsutredningens betänkande och motionen, innebärande
  - a) att utvidgning av rambeloppet för aktieplaceringar utöver nu föreslagna 500 miljoner kronor fick ske först efter riksdagens medgivande i varje särskilt fall,
  - b) att för fjärde AP-fonden liksom för försäkringsbolagen skulle gälla att aktier i svenskt aktiebolag inte fick förvärvas till större andel än att röstetalet för aktierna utgjorde högst 5 procent av röstetalet för samtliga aktier,
  - c) att avkastningen på medlen i fjärde AP-fonden skulle överföras till de övriga delfonderna på sätt kapitalmarknadsutredningen förordade, så att medlen i fjärde fonden bidrog till pensioneringen,
  - d) att fjärde AP-fondens verksamhet årligen skulle underställas riksdagens granskning på sätt kapitalmarknadsutredningen förordade,
3. att riksdagen uttalade att rösträtten för fjärde AP-fondens aktier borde delegeras till representanter för de anställda, valda av de anställdas organisationer på arbetsplatserna,
4. att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning beträffande ett system för lönsparande i företagen, exempelvis uppbyggt på köp av konvertibla obligationer, i enlighet med vad som anförts i motionen,
5. att riksdagen som sin mening uttalade att medel ur AP-fonden i ökad utsträckning och i en första omgång i storleksordningen 250 miljoner kronor ställdes till förfogande för bl. a. AB Industrikredit och AB Företagskredit för utlåning till mindre och medelstora företag,
6. att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om en översyn av AB Industrikredits och AB Företagskredits utlåningsbestämmelser i syfte att på ett bättre sätt kunna tillgodose de mindre och medelstora företagens behov av nya krediter för bl. a. exportverksamhet, marknadsföring och produktutveckling i enlighet med vad som anförts i motionen samt

7. att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att kapitalmarknadsutredningens översyn av AP-fondens organisation inriktades på decentralisering av AP-fondssystemet med särskild uppmärksamhet på samordning med en förstärkt regional näringspolitisk organisation, innefattande bl. a. företagareföreningar och regionala utvecklingsbanker, med inriktning främst på mindre och medelstora företag,

dels följande under den allmänna motionstiden väckta motioner:

1973:518 av herr Wirtén m. fl. (fp) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde

1. att förslag förelades 1974 års riksdag om

a) ökad samordning av kreditstödet till mindre och medelstora företag,

b) åtgärder för att stärka soliditeten i mindre och medelstora företag,

2. att medel ur AP-fonden i ökad utsträckning ställdes till de mindre och medelstora företagens förfogande,

1973:820 av herr Hörberg m. fl. (fp) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde en parlamentarisk utredning med representanter för arbetsmarknadens parter och erforderlig ekonomisk expertis med uppdrag att utreda möjligheterna till ekonomisk demokratisering genom aktier till de anställda såsom andel i företagets förmögenhetstillväxt,

1973:829 av herrar Schött (m) och Magnusson i Borås (m) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde utredning och förslag om ett system för delägarsparande i enlighet med vad i motionen anförts,

1973:990 av herr Olof Johansson i Stockholm m. fl. (c) — vilken motion hänvisats till finansutskottet och senare överflyttats till näringsutskottet enligt 42 § riksdagsordningen — vari hemställdes

1. att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde en analys av överensstämmelsen mellan AP-fondens hittillsvarande placeringspolitik och samhällsmålsättningarna i regionalpolitiken i syfte att eliminera konflikter dem emellan,

2. att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om åtgärder för kontinuerlig produktion av statistik från regional fördelningssynpunkt över AP-fondens kapitalplaceringar samt

3. att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag angående sådana riktlinjer för AP-fondens utlåning till kommunerna och näringslivet att långivningen kom att stå i överensstämmelse med de av statsmakterna antagna regionalpolitiska målsättningarna,

1973:1470 av herr Helén m. fl. (fp), såvitt gällde hemställan under B, att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde

5. att en parlamentarisk utredning tillsattes under medverkan av arbetsmarknadens parter och erforderlig expertis med uppgift att avge förslag om hur allmänna riktlinjer borde dras upp för att ge löntagarna andel i långsiktigt företagssparande och om hur metoder att från

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

statsmakternas sida gynna en sådan utveckling borde utformas,

6. att förslag förelades riksdagen angående a) vinstandelslån, b) åtgärder för att stimulera nyemissioner,

1973:1472 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställt att riksdagen hos regeringen begärde ett brett sysselsättningspolitiskt handlingsprogram omfattande bl. a.

- a. statliga basindustrier i skilda regioner,
- b. ökad satsning på framtidsforskning och framtidsbetonade branscher,
- c. särskilt investeringsprogram för sociala och miljömässiga bristområden samt

1973:1510 av herrar Sjönell (c) och Antonsson (c) vari hemställt att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning beträffande ett system för lönsparande i företagen som grundade sig på köp av konvertibla obligationer i enlighet med vad som anförts i motionen.

Utskottet hemställde

1. beträffande uppskov till höstsessionen
att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1941 punkten A, motionen 1973:1942 punkterna 1 och 2 och motionen 1973:1957 punkten 1,
2. beträffande avslag på propositionen 1973:97 i dess helhet
att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1941 punkten B 1, motionen 1973:1942 punkten 3, motionen 1973:1944 punkten 1 och motionen 1973:1956 i ifrågavarande del,
3. beträffande fondstyrelsernas antal och sammansättning
att riksdagen med bifall till motionen 1973:1957 i ifrågavarande del och med avslag på motionen 1973:1943 i ifrågavarande del skulle bifalla propositionen 1973:97 såvitt gällde förslag om inrättande av en fjärde fondstyrelse med i propositionen angiven sammansättning,
4. beträffande belopp som fick placeras i aktier
att riksdagen med avslag på motionen 1973:1943 i ifrågavarande del och motionen 1973:1957 i ifrågavarande del skulle bifalla propositionen 1973:97 såvitt gällde storleken av det belopp som fick användas för riskbärande placeringar,
5. beträffande inriktningen av aktieplaceringarna
att riksdagen med bifall till motionen 1973:1957 i ifrågavarande del och med avslag på motionen 1973:1943 i ifrågavarande del skulle bifalla vad i propositionen 1973:97 föreslagits beträffande inriktningen av allmänna pensionsfondens aktieplaceringar,
6. beträffande maximering av insats i visst företag
att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1957 såvitt den gällde maximering av fjärde fondstyrelsens rätt att förvärva aktier i visst bolag,
7. beträffande återinvestering av avkastningen på aktier
att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1957 såvitt gällde dispositionen av avkastningen på medel under fjärde fondstyrelsens förvaltning,
8. beträffande granskning av allmänna pensionsfondens nya verksamhet

att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1957 såvitt den gällde formerna för granskning av fjärde fondstyrelsens verksamhet,

9. beträffande delegation av rösträtt för allmänna pensionsfondens aktier

att riksdagen skulle

a) hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag till lagändring beträffande utövande av rösträtt för aktier i enlighet med vad utskottet anfört,

b) finna motionen 1973:1943 i ifrågavarande del och motionen 1973:1957 i ifrågavarande del besvarade genom hemställan under a,

10. beträffande förslag till lag om ändring i reglementet (1959:293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning

att riksdagen med avslag på lagförslaget i motionen 1973:1943 skulle anta det i propositionen 1973:97 framlagda förslaget till lag om ändring i reglementet (1959:293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning,

11. beträffande förslag till skatteförfattningar

att riksdagen skulle anta i propositionen 1973:97 framlagda förslag till

a) lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370),

b) förordning om ändring i förordningen (1947:576) om statlig inkomstskatt,

c) förordning om ändring i förordningen (1947:577) om statlig förmögenhetsskatt,

12. beträffande förmedling av medel ur allmänna pensionsfonden genom mellanhandsinstitut

att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1942 punkten 4, motionen 1973:1956 i ifrågavarande del och motionen 1973:1957 punkten 5,

13. beträffande förmedling av medel ur allmänna pensionsfonden genom banker och företagareföreningar m. m.

att riksdagen skulle avslå motionen 1973:518 punkten 2, motionen 1973:1942 punkterna 5 och 6 och motionen 1973:1957 punkten 7,

14. beträffande översyn av AB Industrikredits och AB Företagskredits utlåningsbestämmelser

att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1957 punkten 6,

15. beträffande samordning av kreditstöd samt stärkt soliditet för mindre och medelstora företag

att riksdagen skulle avslå motionen 1973:518 punkten 1,

16. beträffande allmänt uttalande om näringspolitiken

att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1941 punkten B 2,

17. beträffande den regionala inriktningen av allmänna pensionsfondens placeringar

att riksdagen skulle avslå motionen 1973:990,

18. beträffande återlån till enskilda personer

att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1944 punkten 2,

19. beträffande löntagarsparande i företagen

att riksdagen skulle avslå

a) motionen 1973:820,

b) motionen 1973:829,

c) motionen 1973:1470 punkten B 5,

d) motionen 1973:1510,

e) motionen 1973:1942 punkten 7,

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

- f) motionen 1973:1957 punkten 4,
20. beträffande arbetsdemokratiskt program
att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1942 punkten 8,
- 21. beträffande aktieemissioner och vinstandelslån
att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1470 punkten B 6
- 22. beträffande sysselsättningspolitiskt handlingsprogram
att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1472.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande uppskov till höstsessionen av herrar Regnéll (m), Andersson i Örebro (fp), Gustafsson i Byske (c), Wirtén (fp), Sjönell (c), Hovhammar (m) och Gustafsson i Säffle (c) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen skulle

a) med bifall till motionen 1973:1941 punkten A, motionen 1973:1942 punkten 1 och motionen 1973:1957 punkten 1 uppskjuta behandlingen av propositionen 1973:97 och därav föranledda motioner till höstsessionen,

b) med bifall till motionen 1973:1942 punkten 2 uppdra åt näringsutskottet att remissbehandla propositionen,

2. beträffande avslag på propositionen 1973:97 i dess helhet

a) av herrar Regnéll (m), Andersson i Örebro (fp), Wirtén (fp) och Hovhammar (m) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1941 punkten B 1, motionen 1973:1942 punkten 3, motionen 1973:1944 punkten 1 och motionen 1973:1956 i ifrågavarande del skulle avslå propositionen 1973:97 i dess helhet,

b) av herr Svensson i Malmö (vpk) som ansett att viss del av utskottets yttrande skulle ha av reservanten angiven lydelse,

3. beträffande fondstyrelsernas antal och sammansättning av herr Svensson i Malmö (vpk) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av propositionen 1973:97 i ifrågavarande del, med avslag på motionen 1973:1957 i ifrågavarande del och med bifall till motionen 1973:1943 i ifrågavarande del beslutade att allmänna pensionsfonden skulle ledas av en fondstyrelse med av reservanten angiven sammansättning,

4. beträffande belopp som fick placeras i aktier

a) av herrar Gustafsson i Byske, Sjönell och Gustafsson i Säffle (samtliga c) som ansett att utskottet under 4 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av propositionen 1973:97 i ifrågavarande del, med avslag på motionen 1973:1943 i ifrågavarande del och med bifall till motionen 1973:1957 i ifrågavarande del beslutade att av allmänna pensionsfondens medel fick för riskbärande placeringar användas högst 500 miljoner kronor,

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

b) av herr Svensson i Malmö (vpk) som ansett att utskottet under 4 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av propositionen 1973:97 i ifrågavarande del, med avslag på motionen 1973:1957 i ifrågavarande del och med bifall till motionen 1973:1943 i ifrågavarande del beslutade att för riskbärande placeringar i föreskriven ordning fick användas fem procent av allmänna pensionsfondens medel,

5. beträffande inriktningen av aktieplaceringarna av herr Svensson i Malmö (vpk) som ansett att utskottet under 5 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av propositionen 1973:97 i ifrågavarande del, med bifall till motionen 1973:1943 i ifrågavarande del och med avslag på motionen 1973:1957 i ifrågavarande del beslutade att allmänna pensionsfondens aktieplaceringar skulle inriktas på statligt ägda företag, i första hand nyetableringar av basindustrier,

6. beträffande maximering av insats i visst företag av herrar Gustafsson i Byske, Sjönell och Gustafsson i Säffle (samtliga c) som ansett att utskottet under 6 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1957 i ifrågavarande del beslutade att för fjärde fondstyrelsen skulle gälla att aktier i svenskt aktiebolag inte fick förvärvas till större andel än att aktierna utgjorde högst fem procent av röstetalet för samtliga aktier,

7. beträffande återinvestering av avkastningen på aktier av herrar Gustafsson i Byske, Sjönell och Gustafsson i Säffle (samtliga c) som ansett att utskottet under 7 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1957 i ifrågavarande del beslutade att avkastningen av medel under fjärde fondstyrelsens förvaltning skulle överföras till de övriga fondstyrelserna i enlighet med vad reservanterna anfört,

8. beträffande granskning av allmänna pensionsfondens nya verksamhet av herrar Gustafsson i Byske, Sjönell och Gustafsson i Säffle (samtliga c) som ansett att utskottet under 8 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1957 i ifrågavarande del beslutade att fjärde fondstyrelsens verksamhet årligen skulle underställas riksdagens granskning i enlighet med vad reservanterna anfört,

9. beträffande förslag till lag om ändring i reglementet (1959:293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning av herrar Gustafsson i Byske (c), Sjönell (c), Svensson i Malmö (vpk) och Gustafsson i Säffle (c) som – under förutsättning av bifall till en eller flera av reservationerna nr 3–8 – ansett att utskottet under 10 bort hemställa,

att riksdagen med avslag på propositionen 1973:97 och motionen 1973:1943, båda såvitt gällde utformningen av förslag till lag om ändring i reglementet (1959:293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning, hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om nytt förslag till sådan lag i enlighet med vad reservanterna anfört,

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

10. beträffande förslag till skatteförfattningar av herr Svensson i Malmö (vpk) som ansett att utskottet under 11 bort hemställa, att riksdagen skulle avslå i propositionen 1973:97 framlagda förslag till

- a) lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370),
- b) förordning om ändring i förordningen (1947:576) om statlig inkomstskatt,
- c) förordning om ändring i förordningen (1947:577) om statlig förmögenhetsskatt,

11. beträffande förmedling av medel ur allmänna pensionsfonden genom mellanhandsinstitut av herrar Regnéll (m), Andersson i Örebro (fp), Gustafsson i Byske (c), Wirtén (fp), Sjönell (c), Hovhammar (m) och Gustafsson i Säffle (c) som ansett att utskottet under 12 bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionen 1973:1942 punkten 4, motionen 1973:1956 i ifrågavarande del och motionen 1973:1957 punkten 5 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att förhandlingar upptogs med allmänna pensionsfondens styrelser om åtgärder för att skapa kreditmöjligheter för mindre och medelstora företag i enlighet med vad reservanterna anförde,

12. beträffande förmedling av medel ur allmänna pensionsfonden genom banker och företagareföreningar m. m. av herrar Regnéll (m), Andersson i Örebro (fp), Gustafsson i Byske (c), Wirtén (fp), Sjönell (c), Hovhammar (m) och Gustafsson i Säffle (c) som ansett att utskottet under 13 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1942 punkterna 5 och 6 och motionen 1973:1957 punkten 7 samt i anledning av motionen 1973:518 punkten 2 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om uppdrag åt 1968 års kapitalmarknadsutredning i enlighet med vad reservanterna anförde,

13. beträffande översyn av AB Industrikredits och AB Företagskredits utlåningsbestämmelser av herrar Regnéll (m), Andersson i Örebro (fp), Gustafsson i Byske (c), Wirtén (fp), Sjönell (c), Hovhammar (m) och Gustafsson i Säffle (c) som ansett att utskottet under 14 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1957 punkten 6 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om översyn av AB Industrikredits och AB Företagskredits utlåningsbestämmelser i enlighet med vad reservanterna anförde,

14. beträffande samordning av kreditstöd samt stärkt soliditet för mindre och medelstora företag av herrar Regnéll (m), Andersson i Örebro (fp), Gustafsson i Byske (c), Wirtén (fp), Sjönell (c), Hovhammar (m) och Gustafsson i Säffle (c) som ansett att utskottet under 15 bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionen 1973:518 punkten 1 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att förslag förelades 1974 års riksdag om dels ökad samordning av kreditstödet till mindre och medelstora företag, dels åtgärder för att stärka mindre och medelstora företags soliditet,

15. beträffande allmänt uttalande om näringspolitiken av herrar Regnéll (m) och Hovhammar (m) som ansett att utskottet under 16 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1941 punkten B 2 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört angående näringspolitikens inriktning,

16. beträffande den regionala inriktningen av allmänna pensionsfondens placeringar av herrar Andersson i Örebro (fp), Gustafsson i Byske (c), Wirtén (fp), Sjönell (c) och Gustafsson i Säffle (c) som ansett att utskottet under 17 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:990 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om

a) en analys av överensstämelsen mellan allmänna pensionsfondens hittillsvarande placeringspolitik och samhällsmålsättningarna i regionalpolitiken i syfte att eliminera konflikter dem emellan,

b) åtgärder för kontinuerlig produktion av statistik från regional fördelningssynpunkt över allmänna pensionsfondens kapitalplaceringar samt

c) förslag angående sådana riktlinjer för allmänna pensionsfondens utlåning till kommunerna och näringslivet att långivningen kom att stå i överensstämmelse med de av statsmakterna antagna regionalpolitiska målsättningarna,

17. beträffande återlån till enskilda personer av herrar Regnéll (m) och Hovhammar (m) som ansett att utskottet under 18 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1944 punkten 2 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om en utredning syftande till att skapa ett system för återlån till enskilda personer i enlighet med vad reservanterna anfört,

18. beträffande löntagarsparande i företagen av herrar Regnéll (m), Andersson i Örebro (fp), Gustafsson i Byske (c), Wirtén (fp), Sjönell (c), Hovhammar (m) och Gustafsson i Säffle (c) som ansett att utskottet under 19 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1973:820, motionen 1973:829, motionen 1973:1470 punkten B 5, motionen 1973:1510, motionen 1973:1942 punkten 7 och motionen 1973:1957 punkten 4 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning rörande löntagarsparande i företagen i enlighet med vad reservanterna anfört,

19. beträffande arbetsdemokratiskt program av herrar Andersson i Örebro (fp) och Wirtén (fp) som ansett att utskottet under 20 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1942 punkten 8 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört om ett program för insyn, inflytande och medbestämmande för de anställda, för bättre arbetsmiljö och förbättrad företagshälsovård,

Torsdagen den
24 maj 1973

-----
*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

20. beträffande aktieemissioner och vinstandelslån av herrar Regnéll (m), Andersson i Örebro (fp), Gustafsson i Byske (c), Wirtén (fp), Sjönell (c), Hovhammar (m) och Gustafsson i Säffle (c) som ansett att utskottet under 21 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1470 punkten B 6 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att förslag förelades riksdagen angående a) vinstandelslån, b) åtgärder för att stimulera nyemissioner,

21. beträffande sysselsättningspolitiskt handlingsprogram av herr Svensson i Malmö (vpk) som ansett att utskottet under 22 bort hemställa.

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1472 hos Kungl. Maj:t begärde förslag till ett sysselsättningspolitiskt handlingsprogram i enlighet med vad reservanten anfört.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av herrar Regnéll (m), Andersson i Örebro (fp), Wirtén (fp) och Hovhammar (m).

Herr GUSTAFSSON i Byske (c):

Herr talman! Den fråga som vi nu skall behandla är inte så dramatisk som man på vissa håll försökt framställa den. Att beteckna förslaget i propositionen 97 som "den största socialiseringen genom tiderna", vilket några framträdande politiker gjort, är missriktad ambition och i sak felaktigt.

Behovet av riskvilligt kapital i näringslivet är på många sätt belagt. Tillväxttakten inom den svenska industrin har under de senaste åren varit otillfredsställande. Om man genom insatser från AP-fondernas medel kan hjälpa till att öka investeringstakten så är detta enligt centerns mening högst välmotiverat. Vi hade väl önskat att förslaget kunnat remissbehandlas och att riksdagen därigenom fått synpunkter på förslaget från olika berörda parter. Detta hade varit önskvärt, inte minst mot bakgrunden av att finansministern frångått utredningens, så gott som enhälliga, förslag på ett flertal punkter. Att näringsutskottet fått mycket knapp tid för behandlingen ger likaledes anledning till det uppskovsyrkande till höstsessionen som bl. a. centern förordat. Nu är jag medveten om att detta yrkande faller och ämnar inte söka frammana tragik utifrån detta förhållande.

I medvetande om att frågan alltså skall avgöras av denna vårriksdag vill jag försöka ge en koncentrerad bild av hur centern ser på de föreslagna nya reglerna för AP-fondernas användande och av våra ställningstaganden i näringsutskottet. Låt mig dock först få ge en bakgrund genom att något beröra de orsakssammanhang som råder inom kapitalmarknaden.

Näringslivet i vårt land har blivit alltmer centraliserat. Det finns en betydande maktkoncentration. Från såväl demokrati- som effektivitets-synpunkter är det angeläget att den nödvändiga tillförelsen av AP-medel som riskkapital sker i decentraliserade former, som garanterar att centralisering och maktkoncentration inte ökar. För försäkringsbolagens kapitalplacering gäller regler som garanterar decentralisering. Försäkringsbolag får inte förvärva större andel aktier i svenskt aktiebolag än att

röstetalet för aktierna utgör högst 5 procent av röstetalet för samtliga aktier.

I direktiven 1968 till kapitalmarknadsutredningen underströk finansministern att utredningen borde pröva likartade regler för AP-fonden och försäkringsbolag, bl. a. när det gäller att i begränsad omfattning förvärva och äga aktier. Kapitalmarknadsutredningen har i sitt betänkande "Näringslivets försörjning med riskkapital från allmänna pensionsfonden" (SOU 1972:63) lagt fram ett sådant förslag.

Enligt utredningsförslaget skulle riskvilligt kapital från AP-fonden kanaliseras till näringslivet genom att det vid sidan av nuvarande tre delfonder inrättas en ny fristående fjärde delfond med rätt att placera medel i aktier i huvudsak i börsnoterade företag. Placeringarna skulle ske inom en viss ram som till en början skulle bestämmas till 500 miljoner kronor. Liksom i fråga om försäkringsbolagen skulle gälla att aktier i svenskt aktiebolag inte skulle få förvärfvas till större antal än att röstetalet för aktierna utgör högst fem procent av röstetalet för samtliga aktier. Utredningen föreslog vidare att uppburna utdelningar på fjärde fondens placeringar skulle inlevereras till de övriga fonderna i proportion till dragningen i dessa. Härigenom skulle fjärde fonden bidra till pensioneringen, även om detta skedde på indirekt väg.

Kapitalmarknadsutredningen fäste mycket stor vikt vid att riksdagen skulle ges goda möjligheter till avgörande kontroll och insyn i fråga om AP-fondsmedlens användning som aktiekapital. Rambeloppet 500 miljoner kronor skulle beslutas av riksdagen, och framtida utvidgning av rambeloppet skulle kunna ske först efter riksdagens beslut. Vidare föreslog utredningen att fjärde fonden skulle bli föremål för en årligen återkommande riksdagsbehandling i fasta former. Förvaltnings- och revisionsberättelser skulle lämnas till riksdagens behandling. Den årliga sakgranskningen skulle utföras av ett särskilt granskningsorgan på fem personer, varav fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, alltså riksdagens egna verk, skulle få utse två ledamöter vardera.

Det var en utgångspunkt för kapitalmarknadsutredningens arbete att beslutsfunktionen på kapitalmarknaden i vad gäller fördelningen av de finansiella resurserna på individuella projekt eller företag inte skulle koncentreras alltför mycket. Utredningen konstaterade att koncentrationstendenserna på olika områden genom AP-fondens dominans redan är utomordentligt starka. En utvidgning av användningen av AP-fondsmedel till att även omfatta ägarkapital borde därför enligt utredningens mening inte få leda till att centraliseringsgraden ytterligare förstärktes.

Placeringarna borde varken få leda till ökad centralisering på kapitalmarknaden eller innebära en ökad maktkoncentration. En mer omfattande procedur borde därför utvecklas för en återkommande granskning av fjärde AP-fondens verksamhet än den som nu tillämpas för de tre andra delfonderna.

Denna konstruktion har på väsentliga punkter förkastats av regeringen. Vi i centern anser att utredningsförslaget på ett bättre sätt än propositionen är ägnat att tjäna syftet: säkerhet och trygghet för försäkringstagarnas pengar samt angelägenheten att vitalisera vårt näringsliv.

Nr 98

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

Vi har i olika sammanhang understrukit nödvändigheten av en näringspolitisk planering som ger riktlinjer för näringslivet – en ramplanering för ett decentraliserat näringsliv. Men detta syfte blir direkt motverkat genom den föreslagna maktkoncentrationen till fondstyrelsen och regeringen. I stället krävs, såsom vi vid upprepade tillfällen framhållit, ett näringspolitiskt handlingsprogram – med riksdagen som det beslutande organet.

Beträffande förslaget om att medel ur allmänna pensionsfonden intill 500 miljoner kronor skall kunna genom placering i bl. a. aktier tillföras näringslivet som riskvilligt kapital har vi inte någon invändning. Men i motsats till propositionen anser vi att riksdagen och inte regeringen skall ha att bestämma om eventuellt högre belopp. Det är enligt vår mening ofrånkomligt att beslut av den ekonomiska räckvidd som det här är fråga om måste få träffas av riksdagen. Vi avvisar därför i reservationen nr 4 a propositionens förslag och tillstyrker den lösning som anges i vår partimotion nr 1957 och som sammanfaller med den nyss nämnda utredningens förslag.

I reservationen nr 6 uttalar vi vårt beklagande av att den av kapitalmarknadsutredningen angivna 5-procentsspärren, som avsåg att garantera decentraliserade former för fjärde fondstyrelsens aktieförvärv, har tagits bort enligt propositionens förslag och att fonden på det här sättet bereds möjligheter att t. o. m. köpa upp aktiemajoriteten i vissa företag. Vi avstyrker propositionen på den här punkten och tillstyrker motionsyrkandet från centern att en bestämmelse om 5-procentsspärr skall införas i reglementet.

Beträffande återinvestering av avkastningen på aktier, som behandlas i hemställan under punkten 7, har vi avgivit en reservation där vi instämmer i den kritik mot propositionen på den här punkten som motionen framfört. Vi förordar att andra paragrafen i reglementet kompletteras med en bestämmelse rörande överföring av avkastningen av de av fjärde fondstyrelsen förvaltade medlen till de övriga fondstyrelserna enligt de förslag som framlagts av kapitalmarknadsutredningen.

När det gäller granskningen av allmänna pensionsfondens nya verksamhet instämmer vi, i reservationen nr 8, med partimotionen från centern i att det måste anses angeläget att fjärde fondstyrelsens verksamhet årligen blir föremål för granskning från riksdagens sida. De former för denna granskning som kapitalmarknadsutredningen förordade finns det enligt reservanternas uppfattning ingen anledning att avvika från. Reservanterna hemställer alltså att riksdagen med bifall till motionen 1957 i denna del beslutar om en granskning av här angiven typ.

När det gäller frågan om delegation av rösträtten för allmänna pensionsfondens aktier till representanter för de anställda har utskottet enligt anledning av centerns partimotion och en motion från vpk uttalat sig positivt och gjort en beställning till Kungl. Maj:t.

I centerns partimotion nr 1957 påyrkas att rösträtten för de aktier som förvaltas av fjärde fondstyrelsen skall delegeras till representanter för de anställda, valda av de anställdas organisationer på arbetsplatserna. Motionärerna framhåller att fondstyrelsen givetvis i det decentraliserade system som motionen föreslår måste tillerkännas ägarinflytande över sina

Torsdagen den
24 maj 1973*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

aktieplaceringar, men anser att det i normalfallet bör vara möjligt med en sådan delegation ut till fabriksgolvet som föreslås i motionen. Detta skulle ha positiv betydelse för såväl företagsdemokratien som möjligheterna att bättre anpassa företagspolitiken efter varje enskilt företags speciella förhållanden. För så vitt i de här motionerna avses att mer än en anställd vid varje företag skall kunna anförtros rösträtt för fondens aktier fordras emellertid en lagändring som hittills inte varit aktuell.

Det framhålls i propositionen att användningen av fondmedel för insats av ägarkapital är motiverad bl. a. för att ge löntagarna större inflytande i företagen. I viss utsträckning får löntagarna som grupp naturligtvis ett sådant inflytande genom sina representanter i fjärde fondstyrelsen. De ATP-försäkrade, dvs. löntagare men också t. ex. jordbrukare, småföretagare och andra självständiga yrkesutövare som betalt egenavgifter, kan givetvis inte få något ökat inflytande genom att en central AP-fond ges rollen av näringspolitiskt styrmedel. De har varken genom stämmor eller på annat sätt några kanaler för inflytande över den makt som centraliseras till AP-fonden och regeringen. De ATP-försäkrade ställs således utanför ägarinflytandet. Som det ofta har framhållits i debatten om det föreliggande förslaget, skulle det vara synnerligen värdefullt om de anställda i företag där AP-fonden hade gjort insatser kunde, till följd av detta, också få möjligheter att utöva inflytande på företagets utveckling via bolagsstämman.

Det är enligt utskottets mening önskvärt att man försöker åstadkomma sådana regler som gör det möjligt för fondstyrelsen att som ombud på bolagsstämma utnyttja mer än en företrädare för de anställda, så att de anställdas representation i företagets styrelse får en mera direkt motsvarighet vid bolagsstämman än lagen för närvarande tillåter. Och utskottet föreslår, som jag sade, enhälligt att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställer om förslag till lagändring som gör det möjligt för AP-fonden att under de förutsättningar som utskottet angivit uppdra åt representanter för anställda i ett företag att utöva rösträtt för fondens aktier i företaget. När en sådan möjlighet skapas bör fondstyrelsen fortsättningsvis som regel delegera rösträtten för sina aktier i olika företag på angivet sätt. Detta ser vi i centern som en stor framgång för vår partimotion.

Det är enligt vår mening ännu viktigare för vårt näringsliv att finansieringsproblemen för de mindre och medelstora företagen underlättas än vad fallet är beträffande de börsnoterade bolagen som berörs av aktiesatsningen. Därför har beträffande förmedling av medel ur allmänna pensionsfonden genom mellanhandsinstitut samtliga utskottsledamöter från den icke-socialistiska sidan i reservationen 11 påpekat att nu rådande förhållanden med en stor balans av låneobjekt hos mellanhandsinstituten, för vilka avlyft måste anstå på grund av institutens otillräckliga möjligheter till upplåning hos AP-fonden, inte enligt utskottets mening är godtagbara. Det är, säger vi i reservationen, alltså befogat att som i de här behandlade motionerna resa krav på åtgärder som leder till att de mindre och medelstora företagens behov av långfristiga krediter kan tillgodoses utan lång väntetid. I första hand måste AB Industrikredits och AB Företagskredits redovisade behov av att låna upp ytterligare 250 miljoner

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

kronor hos allmänna pensionsfonden tillgodoses. Reserventerna föreslår att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om att förhandlingar upptas med fondstyrelsen om lämpliga åtgärder för att i det rådande kapitalmarknadsläget tillföra mellanhandsinstitutet de resurser som krävs för att långfristiga krediter i önskvärd utsträckning skall kunna ges till de mindre och medelstora företagen. Jag vill här understryka att *det är de mindre och medelstora företagen som är de mest arbetskraftsintensiva som vi har i det här landet och att man där alltså har att räkna med effekter i form av nya jobb på ett helt annat sätt än vad som måhända är fallet i de börsnoterade företagen.*

I fråga om förmedling av medel ur allmänna pensionsfonden genom banker och företagarföreningar m. m. – det gäller utskottets hemställan under punkten 13 – har vi från den icke-socialistiska sidan också här en gemensam reservation, där vi säger att medel ur allmänna pensionsfonden i ökad utsträckning och på ett smidigare sätt än hittills bör komma de mindre och medelstora företagen till godo och att detta måste vara en riktpunkt för kapitalmarknadsutredningen i dess fortsatta arbete. Vi vill rikta särskild uppmärksamhet på möjligheterna att skapa decentraliserade former för utnyttjandet av fondmedlen. Att företagarföreningarna skulle anlitas som förmedlare och att de eventuellt skulle kompletteras med regionala utvecklingsbanker är intressanta uppslag. Vi reserverar föreslår att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller att kapitalmarknadsutredningen anmodas att särskilt överväga de förslag som kommer till uttryck i det här aktuella motionsyrkandet.

Likaså tillstyrker vi i reservationen 13, som rör hemställan under 14, en översyn av AB Industrikredits och AB Företagskredits utlåningsbestämmelser enligt de riktlinjer som anges i centerns partimotion. Vi anser att det är högst befogat med denna översyn.

I fråga om den regionala inriktningen av den allmänna pensionsfondens placeringar så har vi i reservationen nr 16, vilken avser utskottets hemställan under 17, tagit upp ett motionsyrkande av herr Olof Johansson i Stockholm. Vi finner det angeläget att garantier skapas för att allmänna pensionsfonden med sin alltmer dominerande roll på den svenska kapitalmarknaden inte i sin placeringspolitik kommer att avvika från de regionalpolitiska mål som statsmakterna har uppställt. Vi säger att om detta skall kunna ske så måste fondens placeringar först och främst belysas statistiskt på ett sådant sätt att den regionala inriktningen kan avläsas. Det material som härigenom blir tillgängligt bör vidare analyseras med utgångspunkt i de regionalpolitiska principerna. Genom att fastställa riktlinjer för fondens utlåning till kommuner och näringsliv bör statsmakterna kunna åstadkomma att fonden fortsättningsvis blir ett av de aktiva instrumenten för de regionalpolitiska strävandena.

När det gäller löntagarsparandet inom företagen så har vi också en trepartireservation, nr 18 – den rör utskottets hemställan under 19, där vi konstaterar att självfinansieringsgraden inom företagen oftast nu är alltför låg för att en tillfredsställande investeringsnivå skall uppnås. Genom att i större utsträckning göra de anställda delaktiga i förmögenhetsbildningen inom företagen skulle man kunna öppna en viktig väg till ett ökat företagssparande, och det skulle i sin tur kunna medverka till en

Torsdagen den
24 maj 1973*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

ändring i de här förhållandena. En utvidgad intressegemenskap mellan företagens ägare och anställda och ökade möjligheter till insyn och inflytande i företagen från de anställdas sida tror vi skulle bli värdefulla bieffekter. Vi påyrkar i reservationen en förutsättningslös utredning på det här aktuella området, och den bör omfatta alla de förslag som framförs i de här berörda motionerna, vilka är partimotioner från de olika icke-socialistiska partierna. Reservanterna betonar att statsmakterna genom att föranstalta om en sådan utredning ingalunda skulle bryta mot principerna att det skall ankomma på arbetsmarknadsparterna själva att förhandla och träffa avtal om sådana former för sparande och delägarskap som det här är fråga om. Den principen är *självtklar* men bör inte hindra statsmakterna att genom en utredning, där arbetsmarknadsparterna givetvis bör vara representerade, bidra med underlag för fördjupade överväganden och diskussioner i ämnet.

Herr talman! Med det som jag här anfört yrkar jag bifall till samtliga reservationer där mitt namn förekommer och på övriga punkter bifall till utskottets hemställan.

Herr WIRTÉN (fp):

Herr talman! Vi har här i Sverige under en lång följd av år, många tycker alltför många år, haft en regering vars ideologiska stjärna är socialism. Tidvis har den ideologiska hemvisten, måhända av politisktaktiska skäl, varit svår att skönja, men däremellan har åsiktsbeteckningen markerats klart. Det ideologiska mönster som socialismen följer leder till ökad centralisering och maktkoncentration. Det är därför sett från den sittande regeringens, och för den delen också vpk:s, synpunkt ett naturligt steg som tas om näringsutskottets majoritet om några timmar får riksdagens bifall till sina förslag.

Förslagen innebär att AP-fondens kolossala resurser tas i anspråk för nya uppgifter. Kapitalmarknadsutredningen, som har gjort förarbetet till detta utspel, har helt riktigt konstaterat att AP-fonden enligt uttalanden i 1958 års riksdagsbeslut inte borde åläggas att uppfylla ekonomiskpolitiska eller socialpolitiska mål vid sina placeringsbeslut. Kapitalmarknadsutredningen har efter sina överväganden inte föreslagit någon ändring på den punkten utan betraktat AP-fonden alltfört som en väsentligen kapitalförvaltande institution. Utredningen har således inte sett som sin uppgift att ta ställning till vägar att uppnå ett ökat samhälls- och löntagarinflytande i näringslivet.

Den åsikten har regeringen i sitt förslag kastat över bord och öppnat vägar för att med AP-medlen få nya instrument att dirigera näringslivet från trånga maktcentra. Denna utveckling kommer i och för sig inte för oss liberaler som någon överraskning. Redan 1958, då beslut om AP-fonderna togs, förutsattes att en översyn av placeringsreglerna borde komma till stånd när erfarenheter förvärvats, och folkpartiet förutsåg redan då vad som komma skulle. I en reservation till 1958 års beslut finns bl. a. följande passus: "Det är därför angeläget att förvaltningen av försäkringsfonderna organiseras så att en riskabel politisering av kapitalmarknaden undviks."

Halvtannat decennium har nu gått sedan dess. Regeringen anser att

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

tiden är inne för nya tag i socialistisk riktning. Finansminister Gunnar Sträng har uttryckt detta klarast. Jag syftar på finansministerns vid det här laget väl beryktade uttalande vid förra årets socialdemokratiska partikongress, i vilket ett avsnitt löd så: "Under denna tid har AP-fonderna vuxit ut till den dominerande faktorn på kapitalmarknaden. Nu står vi inför uppgiften att via fonderna skaffa samhället direkt inflytande i företagen." Och litet längre fram i samma anförande sade herr Sträng, att "vi har säkerligen inte sett slutet på denna utveckling som innebär ett gradvis starkare element av samhällets inflytande över kapital- och penningmarknad. Det bör dock understrykas att denna omvandlingsprocess ägt rum utan ostentativa utspel och omfattande politiska meningsbrytningar. Partistyrelsen har den uppfattningen att det är en klar politisk fördel att så sker även i fortsättningen. Politiken på detta känsliga område bör i ordets rätta bemärkelse vara resultatpolitik och således baseras på de ingripanden som vid varje tillfälle framstår som lämpliga och nödvändiga.

Från dessa pragmatiska utgångspunkter bör frågan om affärsbankernas funktion i vår ekonomi behandlas. Den vägen leder säkrare till målet -- samhällskontroll över kapitalet -- utan de störningar i ekonomins funktioner som en ren banksocialisering i vårt land skulle innebära."

Det råder således intet tvivel om att förslaget om att utnyttja AP-fonden för aktieköp innebär verkligt politiskt sprängstoff. De tre icke-socialistiska partierna har ansett det vara nödvändigt att låta riksdagen få en längre betänke- och arbetstid för sin granskning av propositionen. Med de radikala förändringar regeringen gjort i förhållande till kapitalmarknadsutredningens förslag hade det varit naturligt och önskvärt att få höra vad experter och berörda parter tycker om regeringsförslaget innan beslut fattas i riksdagen. Därför har vi varit överens om att hela ärendet bör uppskjutas till höstsessionen. Det skulle dessutom innebära att frågan kom ut till allmän debatt och bedömning i årets valrörelse. Därför yrkar jag bifall till reservationen 1.

Nu finns det bakom den politiska sidan av förslaget också en bister verklighet för det svenska näringslivet. Den socialdemokratiska näringspolitiken har misslyckats på avgörande punkter. Två Umeåekonomer presenterade hösten 1972 en undersökning av hur företagsbeståndet under efterkrigstiden förändrats inom några branscher i Västerbottens och Stockholms län. I sin sammanfattning säger de: "I motsats till under tidigare decennier inträdde i mitten av 60-talet en minskning i antalet företag. Etableringsbenägenheten som efter en kraftig ökning mellan 40-talets slut och 50-talets början stabiliserats något börjar under 60-talet på nytt falla. Samtidigt ökade nedläggningsbenägenheten så att vid 60-talets slut nedläggningarna vida översteg etableringarna. Den genomsnittliga tillväxttakten hos enskilda företag hade vid samma tid sjunkit till en negativ nivå. De existerande företagen var vidare relativt gamla vilket talar för att en ytterligare minskning av tillväxttakten kan komma att ske under 70-talet om inte tillskottet av unga företag ökar." -- Så långt dessa ekonomiska experter.

Nyetableringar och offensiva investeringar är med andra ord "rara" i betydelsen sällsynta företeelser i det svenska näringslivet. Investeringarna

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

har inte ökat i den takt som varit nödvändig för att säkerställa konkurrenskraft och tillräcklig produktionskapacitet. Åren 1966--1970 steg sålunda industriinvesteringarna med genomsnittligt 2,6 procent per år. Den lilla ökningen skall då ses mot 1965 års långtidsutrednings uppsatta mål på hela 7 procent. Åren 1971--1972 steg industrins investeringar genomsnittligt med bara 3 procent per år. Men 1970 års långtidsutrednings krav för beräknad bibehållen konkurrenskraft var en årlig stegring med 6,5 procent. Den naturliga frågan efter de här konstaterandena är: Varför har det gått så snett? Det avgörande svaret är säkert att det näringspolitiska klimatet har kärvat till. Djarva satsningar kräver soliditet och förhoppningar om rimlig lönsamhet för projekten.

Med statistikens hjälp kan vi vidare visa hur självfinansieringen inom industrin sjunkit kraftigt. Vi kan också avläsa hur industriföretagens finansiella ställning försämrats. Andelen eget kapital har i förhållande till de totala skulderna sjunkit från 36 procent till 21 procent för de medelstora företagen under 1960-talets förlopp.

I det läget blir extern finansiering genom lån av olika slag nödvändig i ökad omfattning. Men en sådan utveckling rymmer onekligen i sig en rad svåra problem. Finns säkerhet? Finns det över huvud taget pengar att låna? Den senare frågan är viktig, det vet de många företagare -- särskilt de mindre och medelstora -- som utan att lyckas ihärdigt försökte låna pengar under kreditmarknadens idiotstopp kring 1970.

En del åtgärder har visserligen vidtagits för att tillgodose dem som behöver kredit. Den långa raden av s. k. mellanhandsinstitut bör kanske i första hand nämnas. Vi har fått AB Industrikredit, AB Företagskredit, Lantbruksnäringsnämndens primärkredit AB, Lantbruksnäringsnämndens sekundärkredit AB, Svenska skeppshypotekskassan, Skeppsfartens sekundärlånekassa, AB Svensk exportkredit, Sveriges allmänna hypoteksbank, Företagskapital AB och några till.

Man måste efter att ha botaniserat en del i den här floran av i och för sig välmotiverade och värdefulla institut fråga sig om inte en samordning och effektivisering kan åstadkommas. Det skulle underlätta för företagen att överblicka de olika möjligheterna att få kapital och förenkla kontakterna med kreditbeviljande institutioner om så skedde.

Den stora och framför allt tillväxande kapitalvolymen finns som bekant i det kollektiva sparandet och då i första hand AP-fonderna, som nu rymmer ca 60 miljarder kronor. Det är nödvändigt att det svenska näringslivet får utnyttja de tillgångarna. Därmed är vi ense. Frågan är bara hur det skall gå till.

Från folkpartiet har vi alltid hävdat att kreditprövning skall ske i decentraliserade former och att alternativa möjligheter skall finnas för den kreditsökande.

När det gäller kanaliseringen av AP-fondernas medel till näringslivet har folkpartiet stött och också varit pådrivande vid tillkomsten av mellanhandsinstitutet. I dag föreligger en kraftig eftersläpning för sökande hos AB Företagskredit och AB Industrikredit med ett sammanlagt lånebehov på ca 250 miljoner kronor. Vi anser att det behovet snarast bör tillgodoses genom ökad upplåning i AP-fonderna.

En annan väg är att utnyttja AP-fonderna via återlånerätten, men den

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning
m. m.*

har tyvärr, menar vi, inte fått en sådan utformning att den kan utnyttjas tillfredsställande. Särskilt de mindre och medelstora företagen har svårt att använda sig av den här kreditgivningen. Vi har lagt fram förslag om förbättringar utan att få riksdagens gehör för detta ännu.

Men det här räcker ändå inte. Nya former för att utnyttja AP-fondernas kreditkapacitet måste till så att det växande kreditbehov som föreligger inom näringslivet kan tillgodoses. Bl. a. bör man pröva företagarföreningarnas möjligheter att förmedla riskvilligt kapital.

Sammanlagt anser vi att den sedan 1958 sittande kapitalmarknadsutredningen nu måste snabba på med sitt arbete så att vi snart får dess synpunkter på de här viktiga frågorna och snart får konstruktiva förslag på riksdagens bord.

Viktigast av allt är ändå att de ansvariga i företagen får en känsla av att de utför en positiv insats i samhällets utveckling. Vi menar att näringspolitiken måste innehålla mer av stimulanser och mindre av nya pålagor.

Löser då det liggande regeringsförslaget om att använda AP-fondernas medel till aktieköp de problem jag här har diskuterat? De huvudsakliga syftena uppges vara att genom kapitaltillskott stimulera investeringarna i företagen och att öka de anställdas medinflytande. Det låter ju bra och är förvisso vällovligt. Tyvärr måste jag dock i likhet med många remissinstanser ifrågasätta om målen nås. Man får ju inte mer kapital i ett företag om några tusen aktier byter ägare på börsen. Aktierna flyttar från ett bankfack till ett annat.

En effekt som många pekat på kan i stället bli att kurserna pressas upp och att andra störningar på aktiemarknaden uppstår. Exempelvis Sveriges riksbank, som ingalunda kan beskyllas för att vara regeringsovänlig, varnar i sitt remissvar för förslaget från kapitalmarknadsutredningen – alltså det betydligt mindre avancerade förslaget – och säger att det är ytterst väsentligt att AP-fonden agerar med stor smidighet och försiktighet.

Nå, men nyemissionerna då? Avgörande för huruvida nyemissionerna skall göras är naturligtvis i första hand lönsamhetsbedömningar. Ger dessa ett positivt utslag, ja, då finns det intresse för expansion; annars inte. Bedöms lönsamhetskalkylen gynnsamt, har nyemitterade aktier alltid funnit sina köpare.

För att undvika störande kurseffekter på marknaden har s. k. riktade nyemissioner föreslagits, dvs. försäljningen skall gå vid sidan av den ordinarie aktiemarknaden. Här kan man tänka sig att aktieägarna är villiga att avstå från sin företrädesrätt, då AP-fonden är villig att acceptera sämre villkor än aktieägarna eller då företagens allmänna läge är sådant att inga andra köpare uppträder. I det första fallet innebär AP-fondens köp en faktisk subventionering av företagens kapitalkostnader, i det senare fallet kan det innebära en satsning av löntagarnas pensionspengar på tvivelaktiga projekt. Ingetdera av fallen är tilltalande.

När det gäller det ökade medinflytandet måste det framstå fullständigt klart att det förhållandet att en fondstyrelse på elva personer får ett antal hundratal miljoner ur löntagarnas pensionsfonder att köpa aktier för, inte på minsta vis ökar Svenssons medinflytande, där han står på verkstads-

golvet, bakom affärsskivan eller var han än kan befinna sig i sin dagliga verksamhet. Avståndet från det exklusiva aktieköpsrummet till landets tusentals arbetsplatser är naturligtvis alldeles för stort för att man med trovärdighet skall kunna tala om ökat medinflytande.

Frågan om ökat medinflytande bedömer vi i folkpartiet som mycket angelägen. Vi har därför också under årens lopp i motioner och på annat sätt drivit på utvecklingen. En del konkreta förslag från oss har nu förverkligats — ta som exempel löntagarnas styrelserepresentation. Det är sådana former av medbestämmande på *alla* nivåer i företagen som är verkligt betydelsefulla. Vi kommer självfallet att fortsätta att arbeta för att få gehör för vårt arbetsdemokratiska program i den andan och tror att det leder till bättre resultat än det regeringsförslag vi nu diskuterar.

I linje med den synen ligger också möjligheten att finna bra system för att de anställda skall få andel i företagets kapitaltillväxt. Vi menar att det inte räcker med att satsa på ökad lönsamhet. Det är lika viktigt att finna former för en rättvis fördelning mellan företagets löntagare och dess kapitalägare. Andra talare för folkpartiet kommer senare i debatten att ge synpunkter på hur det här kan utformas.

För att göra en sammanfattning, herr talman, av vad jag anfört förefaller det uppenbart att de små fördelar som kan komma ut ur regeringsförslaget väger mycket lätt jämfört med de betydande risker som följer i dess spår för ökad koncentration av både makt och kapital.

Som jag inledningsvis redovisade sker den här centraliseringen med en medveten politisk viljeinriktning. Den är ett steg i ett klart socialistiskt mönster som ingen bör sväva i tvivelsmål om. Vi anser i folkpartiet att det finns andra och bättre vägar att gå.

Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till avslagsreservationen 2 a liksom till övriga reservationer där mitt namn förekommer.

I detta anförande instämde herrar Larsson i Umeå, Antby och Eriksson i Arvika (samtliga fp).

Herr REGNÉLL (m):

Herr talman! Det finns faktiskt ute i landet människor som har fått för sig att det nu aktuella förslaget om att skapa en fjärde, aktieäggande, AP-fond kommer att ge pensionärerna en bättre pension. Dessa människor blir väldigt besvikna när man talar om för dem att så inte är fallet. En pensionär får ur AP-fonderna alls ingenting annat än vad reglementet bestämmer på grundval av intjänandeår och pensionspoäng. Därutöver har han ingenting att hämta. Fonderna kan bli hur feta som helst — pensionärerna får inte fördenskull några förbättringar.

När pensionärerna fått det svaret säger de kanske: "Det var konstigt! Privata försäkringsbolag har ju stora annonser i tidningarna om att rörelserna gått med överskott och att de som tagit försäkringar därför kan räkna med att få ut betydligt mer än vad de har blivit lovade. Titta här t. ex.! Där är en som kan räkna med 23 000 kronor extra utöver de 50 000 kronor som han försäkrade sig för år 1950. Alla vet ju att AP-fonderna har massor av pengar. Varför får då inte pensionärerna högre ATP?"

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

Ja, den frågan aktualiserade faktiskt moderata samlingspartiet – dävarande högern – redan för nio år sedan vid en riksstämma i Östersund. Fonderna borde inte tillåtas bli stora finansinstitut, menade man, utan överskotten borde gå till pensionärerna – i första hand till sådana som hade låg pension eller helt saknade ATP-pension.

Förslaget väckte en väldig oro hos socialdemokraterna. Om det genomfördes skulle ju stora pengar i form av återbäring hamna hos pensionärerna. Regeringen skulle då inte ha tillgång till de väldiga belopp som man – utan att dra uppmärksamheten till det – ville samla ihop för att, när tiden ansågs mogen, använda till att stärka det socialistiska greppet kring samhället. Med insats av en väldig propaganda lyckades regeringen – vilket förslagsställarna nog borde ha insett – få förslaget att framstå som en attack mot själva pensionssystemet och fick det på så sätt ur världen, trots att det alldeles säkert svarade mot vad många pensionärer ansåg riktigt.

Men när det nu till mångas besvikelse inte blir någon återbäring ur AP-fonderna av det slag som man kan få vid enskild försäkring, står vi där med de enorma fonderna. Och vad som nu händer är att regeringen har bedömt tillfället lämpligt att begagna fonderna för politiska syften i det maktpolitiska spelet.

Det är lärorikt att erinra sig att regeringen genom statsminister Erlander för 14 år sedan när beslutet fattades om AP-fonderna uttryckligen lovade att fonderna inte skulle vara ett instrument för att öka "samhällets maktpositioner" utan användas för att trygga de gamlas försörjning.

Ställ mot detta finansminister Strängs i dag redan citerade yttrande vid partikongressen i höstas: "Nu står vi inför uppgiften att via AP-fonderna skaffa samhället direkt inflytande i företagen."

Tage Erlander kan visserligen inte längre göras ansvarig för regeringens handlande, men likväl – vad säger han om detta klara löftesbrott? Och vad säger pensionärerna, hemmahörande i olika partier, om att deras pengar nu skall satsas i politiskt spel?

AP-fonderna är nu en angelägenhet inte för socialförsäkringsutskottet utan för näringsutskottet. Det är bekräftelse på vad jag nyss kallade ett klart löftesbrott.

Detta är något så utomordentligt allvarligt att det var självklart både för oss i moderata samlingspartiet och för centerpartiet och folkpartiet när propositionen skulle remitteras till utskott att kräva att behandlingen skulle uppskjutas till hösten. Så många viktiga frågor har anknytning till förslaget, och propositionen skiljer sig så mycket från kapitalmarknadsutredningens rekommendationer att ny betänketid och nya remissvar verkligen behövs.

Oppositionspartierna har upprepat uppskovskravet i sina motioner, och det stöds i näringsutskottet av alla de icke-socialistiska ledamöterna i reservationen 1, som det redan har yrkats bifall till.

Som andrahandsyrkande har moderata samlingspartiet och folkpartiet avslag på propositionen. Det ställningstagandet har vi inom näringsutskottet följt upp i reservationen 2 a som jag nu också ber att få yrka bifall till.

Torsdagen den
24 maj 1973*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

Vilka är då motiven till att vi moderater yrkar avslag på regeringens proposition? Dels är de principiella, dels är de praktiska.

Jag börjar med att redovisa de principiella skälen.

Vi menar att propositionen lägger vägen öppen för en ytterligare koncentration av ägandet i landet som är helt oförenlig med våra strävanden att bygga ett samhälle med spritt personligt ägande.

Att ett samhälle av den typ som vi önskar verkligen kommer till stånd är efter vad vi tror nödvändigt för att garantera en levande demokrati. Vi människor är så funtade att vi vill få känna eget ansvar, att vi vill ha en egen sektor att värda och värna. Det upplever vi när vi själva arbetar för, sparar till och så småningom skaffar oss och de våra personligt ägda nyttigheter och tillgångar av olika slag.

Enligt vår uppfattning — och den bestyrks av vad man kan se på många håll utomlands — finns det risk att den socialistiska modellen med kollektivt ägande under politisk kontroll gör medborgarna passiva och ointresserade, kanske rent av negativt inställda till förtroendemän och myndigheter, som då utpekas som pampar eller byråkrater. Sådant kan få farliga följder, inte bara för stämningen i samhället utan också för hela det politiska livet.

Jag talade nyss, herr talman, om olika riksdagsutskotts kompetensområden. Maktfördelningen inom samhället, avbalanseringen mellan centraliserad styrning och enskild rörelsefrihet är en sak för konstitutionsutskottet, men ingen kan förneka att problematiken hör samman med den väldiga kapitalkoncentrationen till AP-fonderna.

Mycket mera skulle kunna sägas om det principiellt betänkliga i att bygga ut AP-fondernas maktposition, men det är som sagt i dag näringsutskottet som skall komma till tals. Jag skall därför gå in på vad jag nyss kallade praktiska frågor.

Den första frågan formulerar jag så här: Ligger några 500 miljoner kronor sysslolösa i AP-fondernas kassakista? Gäller det att sätta 500 miljoner kronor i arbete? Om så hade varit fallet, då hade man haft ett skäl att söka efter alternativa placeringar. Men alla vet att situationen inte är sådan.

Genom att man år efter år tagit ut långt högre ATP-avgifter än vad som behövs för att säkerställa pensionerna, så har AP-fonderna till sig fått kanaliserat ett kapital som annars skulle ha funnits hos allmänheten eller hos företagen. Det skulle också — vilket man kanske inte alltid tänker på — ha funnits hos staten eller kommunerna, där det kunnat hålla skatterna nere. Många som tidigare varit självförsörjande med kapital, ja, kanske rent av långivare, har genom kanalisering av medlen till AP-fonderna nu måst bli låntagare. Köerna är långa. Finansministern vet utomordentligt väl att de inte avlyfta byggnadskreditiven rör sig om ca 7 miljarder kronor och att de utövar ett tryck uppåt på boendekostnaderna. Industrins önskingar om obligationslån redovisas med ungefär 3 miljarder. För sysselsättningen har det säkert sin negativa betydelse att det sitter en sådan propp.

Lantbrukarnas hypoteksinstitut köar för ca 550 miljoner som man önskar för att kunna rationalisera jordbruksdriften. Siffran för de mindre företagens speciella kreditinstitut, Industrikredit och Företagskredit, har

redan två gånger nämnts här i dag. Det har utfärdats lånelöften om ca 250 miljoner kronor, som man tills vidare inte kan infria i brist på kapital.

Sådana siffror visar väl klart att det inte finns något sysselsättningsproblem för AP-fondernas miljoner. Drar man bort 500 miljoner ur de nuvarande fonderna, betyder det ökade bekymmer för hyresgäster, för jordbrukare, för företagare. Det betyder också att skattefinansieringen av det allmännas utgifter måste hållas högre än vad som annars varit fallet.

Vad finns det då för praktiska skäl att omlokalisera väl sysselsatta AP-pengar från den långa länemarknaden till den risktagande sektorn? Jo, säger regeringen, näringslivet behöver tillskott av riskvilligt ägar-kapital.

Hur är det med den saken? Jag nämnde nyss de miljardbelopp som näringslivet köar efter i obligationsköen. Finns det någon motsvarande kö, där man ställer sig för att få riskvilligt kapital? Mig veterligt inte. I andra sammanhang har man använt uttrycket "rösta med fötterna". Om det får las som opinionsyttring var man ställer sig att köa, har näringslivet genom att ställa sig i obligationsköen förklarat sig mera intresserat av lång bunden upplåning än av ökat eget kapital. En av orsakerna är naturligtvis att räntebetalningar på obligationslän är avdragsgill kostnad, medan däremot utdelning på aktiekapital måste klaras med beskattade medel. När man inte av särskilda skäl är tvungen att öka det egna kapitalet föredrar man länevägen om den är framkomlig.

Man har gjort stor sak av att också företrädare för näringslivet i kapitalmarknadsutredningen anslöt sig till förslaget om att AP-pengar skulle kunna placeras som riskkapital. Men märk väl, vad man anslöt sig till var ett begränsat belopp, ett förslag omgärdat av diverse garantier och spärrar. Dessa restriktioner har helt tagits bort i regeringsförslaget. Också remissinstanserna hade att yttra sig om ett långt mera begränsat förslag än det vi nu har framför oss. Därför kan varken positiva uttalanden från ledamöter av kapitalmarknadsutredningen eller från remissinstanser åberopas som stöd eller användas som slagträ mot den som avvisar regeringsförslaget. Det skulle vara oärligt, och jag hoppas vi slipper det i dagens debatt.

Det är alltså ingalunda så att näringslivet köar för att komma i åtnjutande av AP-pengar som riskkapital. Men kanske inte näringslivet förstår sitt bästa? Skall vi nypa företagen i näsan för att få dem att svälja de 500 miljonerna och den vägen få ett sundare näringsliv? Det är ordinationen från de socialdemokratiska näringslivsdoktorerna.

Men det finns tvivlare också i deras egna led. Jag vet att många socialdemokratiska näringslivsexperten blir irriterade när man citerar professor Assar Lindbeck. Den irritationen demonstrerades senast i går ganska ohöjlt. Jag tycker emellertid att professor Lindbeck i ett anförande som han höll på Sparbanksveckan i fjol så utmärkt karakteriserade den nymerkantilism, den selektiva näringspolitik, som socialdemokraterna hemfallit åt, att jag inte kan avstå från att låta honom komma till tals.

Han sade så här: "De statliga interventionerna i prisbildning och resursallokering har nu blivit så pass många och komplicerade att

Torsdagen den
24 maj 1973*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

myndigheterna inte längre har någon möjlighet att överblicka verkningarna. — — — Särskilt när det gäller beslut av så komplicerad natur som produktion och marknadsföring kommer tjänstemän i departement och verk, långt borta från den praktiska verksamheten, att alltid förbliva amatörer för att inte säga dilettanter.” Så långt professor Lindbeck.

När han framförde sin bistra kritik av dem som -- för att på nytt citera honom — ”i allmänt oförstånd vill leka chefer över företagen i näringslivet”, då fanns ännu inte industriverket och inte heller fjärde AP-fonden med sina näringspolitiska ambitioner. Vad skulle professor Lindbeck månntro säga i dag?

Kockarna har blivit allt flera. Industridepartementet, industriverket, investeringsbanken, nu den fjärde AP-fonden — alla skall de bedriva näringspolitik och selektiv sådan med alla de risker det innebär för felbedömningar och -- det måste tyvärr också sägas — för vad som kallas mygeleekonomi. För den samhällliga planering som naturligtvis behövs har en sådan oklar ansvarsfördelning och en sådan risig organisation stora risker.

Herr talman! Om det nu är så att AP-pengar i nuvarande form efterfrågas långt utöver utbudet, att näringslivet inte hyser någon särskild önskan efter AP-pengar som riskkapital, att vi redan har planeringsorgan för landets näringsliv — vad återstår då som skäl för aktieköpen? Svaret är: Man är ute efter det som statsminister Erlander för fjorton år sedan lovade att man inte skulle vara ute efter, nämligen att via AP-fonderna öka samhällets maktpositioner.

Utan att märka ord kan man inte undgå att lägga märke till att uttrycket ”samhället” ofta av regeringen används när den talar om sina egna aktiviteter. Det är ett missbruk av ord.

Om aktieköp för AP-pengar skulle innebära ökat samhällsinflytande tycker vi riksdagsmän, i varje fall inom oppositionen, i vår enfald att riksdagen borde få vara med på en kant. Det tyckte kapitalmarknadsutredningen också. Men regeringen har i sitt förslag rensat bort allt som innebar kontroll från riksdagens sida. Borta är tanken att satsningar utöver de första 500 miljonerna skulle prövas av riksdagen. Borta är önskemålet, stött av bl. a. riksgäldsfullmäktige och riksbanksfullmäktige, att fondens förvaltning skulle bli föremål för riksdagens granskning. På den punkten skall det förresten bli intressant att se hur de socialdemokratiska riksdagsmän kommer att rösta som är placerade i de institutioner som önskat en riksdagsgranskning. ”Samhället” tycks vara regeringen — det har demonstrerats i andra sammanhang — och vissa korporationer, medan riksdagen skjuts åt sidan.

Herr talman! Jag har fört fram starkt kritiska kommentarer till regeringsförslaget om att man med ett okontrollerat ökande belopp av AP-pengar skulle kunna gå ut och köpa aktier. Jag har erinrat om att den enskilde pensionären — till skillnad från vad som kan gälla vid enskild försäkring — inte får sina villkor på något sätt förbättrade genom att överskottet i AP-hantering blir stort. Jag har inte kunnat finna några samhällsekonomiska skäl som talar till förmån för arrangemanget. Jag har betecknat det som missbruk av ord att tala om ökat samhällsinflytande, när bestämmanderätten kommer att ligga hos en liten krets människor

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning.*
m. m.

utanför riksdagens medverkan.

Att behöva komma med stark kritik är aldrig roligt. När nu AP-fondernas placeringsformer kommit under debatt, vill jag gärna föra fram också positiva förslag. En rad sådana finns och har framlagts av oppositionspartierna. De har delvis redan redovisats här i debatten. Man återfinner dem i reservationerna 11–15, 17, 18 och 20, till vilka jag ber att få yrka bifall.

De förslag som oppositionen fört fram men som den socialistiska majoriteten röstat ner i utskottet och väl kommer att rösta ner också här i kammaren har prövats på andra håll i världen. Man söker sig där fram till lösningar där den enskilde arbetstagaren eller företagaren ges utrymme för att skapa och behålla värden inom sin egen sfär. Men här hemma står vi nu inför ett förslag som med tvivelaktiga resonemang, siktande till ökad ekonomisk effektivitet, och än mera tvivelaktiga påståenden om samhällsinflytande inbjuder till ett arrangemang, genom vilket ytterligare ett stycke beslutanderätt förs bort från de många människorna till de samhällets toppmän som redan har mycket makt.

Att vi inom moderata samlingspartiet inte vill medverka till detta är självklart. Vi vill i stället, och det har vi redovisat i våra motförslag, öka den enskildes rörelsefrihet och trygghet i ägandet. Om praktiska detaljer kan man ha olika åsikter, men i denna fråga står mot varandra två i grunden skilda uppfattningar om hur ett samhälle bör byggas. Därför säger vi nej till den ökade centralisering och toppstyrning som ett bifall till en fjärde, aktieägende, AP-fond skulle innebära.

I detta anförande instämde herrar Nordgren, Nisser, Magnusson i Borås, Ringaby, Turesson, Schött och Werner i Malmö (samtliga m).

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Låt mig börja med att yrka bifall till reservationerna 2 b, 3, 4 b, 5, 9, 10 och 21.

För dem som i politiken bara ser valtaktik består konsten däri, att man skapar frågor och skiljelinjer som egentligen inte finns. Att man skapar frågor, som man kan göra stora valkampanjer på, trots att frågorna i verkligheten inte alls står på det sättet. Att man skapar skenfrågor och därmed slipper tala om vad saken verkligen gäller.

ATP-frågan har blivit ett utmärkt undervisningsexempel på denna politikens s. k. konst. Här har vi nu den socialdemokratiska regeringen. Den försöker hitta en valfråga. Därför framställer den ATP-förslaget som en stor progressiv förändring i samhällets maktstruktur. Statsministern har sagt att detta är den största omvälvningen sedan allmänna rösträttens införande.

Här har vi vidare moderaterna och folkpartiet. De behöver också en valfråga. Därför måste de också omforma verkligheten. Därför tar de fram det gamla socialiseringsspöket ur garderoben. De vill också framställa frågan som en stor, hotande maktförändring, fast från motsatt utgångspunkt. Av valtaktiska skäl vill alltså tre partier – socialdemokrater, moderater och folkpartister – skapa en skendebatt kring frågan för eller mot en omvälvning, för eller mot socialism, för eller mot

maktkoncentration.

Men så ställer centern genom sitt beteende hela den stora valbluffen på huvudet. Centern visar sig i ATP-frågans huvudavsnitt ha samma mening som socialdemokraterna. Och med detta avslöjas falskheten i herrar Palmes, Bohmans och Heléns sätt att framställa hela saken. För om moderaterna och folkpartiet skulle haft rätt i att det här var ett försök till smygsocialisering — ja, då är ju deras bröder i centern lika goda smygsocialister som regeringen. Centern skulle vara en anhängare av statlig maktkoncentration — detta decentralistiska parti. Men så kan det ju bara inte förhålla sig.

På samma sätt är det med socialdemokraternas valspekulation. Om det här verkligen var den stora skiljelinjen mellan regering och borgerlig opposition — varför då detta samspel mellan regeringen och centern i förslagens alla viktigare punkter? Vart tog den stora skiljelinjen vägen? Ja, den tog inte vägen någonstans, för den existerade aldrig i verkligheten utan bara i valtaktikernas fantasi.

Bakom ATP-förslaget ligger kapitalmarknadsutredningens förslag. Det sammanfaller med regeringsförslaget i huvudaspekten men skiljer sig i ett antal tekniska avsnitt. Centerns ståndpunkt sammanfaller med utredningens. I utredningen har suttit tre kända socialdemokrater. Ingen tror väl att de plötsligt blivit centerpartister? Eller att bankkapitalets representanter i utredningen plötsligt blivit anhängare av socialism eller statlig maktkoncentration? Nej, allt detta visar bara att socialdemokrater, centerpartister, byggnadsförbundets ordförande och storbankerna är överens om alla huvudfrågor i det här ärendet.

Och varför är de det? Ställer man den frågan, kommer man in på vad det i verkligheten handlar om. Socialdemokraterna och centern gör här ett stort försök att hjälpa en åldrande kapitalism på fötter. Kapitaltillförsel från stat och försäkringsfonder är ett karaktärsdrag hos ett stadium i kapitalismen. Det måste till för att uppskjuta krisen och försvara systemet mot socialismen.

Det finns en lag under kapitalismen som kallas lagen om den sjunkande profitkvoten. Kapitalets avkastning utgörs av mervärdet. Mervärde kan bara utvinnas ur arbetskraften. Men allt större del av totalkapitalet läggs ut i fast kapital, inte i löner. Mervärdet tenderar i kapitalismens högsta stadium att sjunka i förhållande till totalkapitalet. Försök att kompensera detta genom lönesänkningar stöter på svårigheter genom de arbetandes intressekamp. Inför detta dilemma måste staten rycka in. Storfinsansen är inte alls motståndare till dessa statens hjälpaktioner, tvärtom, den önskar dem aktivt — det visar storbankschefernas uppslutning kring kapitalmarknadsutredningen.

Staten hjälper i detta läge storfinsansen på många sätt. Man tar över försörjningen av den växande armén arbetslösa och undersysselsatta. Socialhjälpen får betala en växande del av de arbetandes levnadskostnader. Storfinsansen beviljas skattelättnader. Storfinsansens företag får låna stora belopp ur AP-fonderna. Nu är tiden mogen för att förse storföretagen också med riskkapital ur dessa fonder. Kapitalismens kris skall nu motverkas genom skärpt offensiv på exportsidan och tyngre teknologi. Staten vävs alltmer samman med storfinsansen.

Nr 98

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

AP-fonderna representerar stora belopp. De utgör en avsevärd ännu slumrande makt. Rätt använda kunde de bli utgångspunkter för progressiva inbrytningar i kapitalismens struktur, ett värdefullt kampmedel. Som det nu blir, används de som stöttor åt en vacklande kapitalism, vars produktion av arbetslöshet och miljöförstöring växer vida snabbare än dess produktion av nyttigheter.

Från dessa utgångspunkter är regerings- och centerförslaget ett dåligt förslag. Det är dåligt av många skäl.

De belopp som skall användas för aktieköp ger ingen verklig makt. De är bara en hjälp åt storfinansen som man inte får mycket i utbyte för. 500 miljoner skall nu användas för aktieköp. Enbart de börsnoterade bolagens aktiekapital uppgår till över 12 000 miljoner, samtliga aktiebolags utom de minsta till över 20 000 miljoner. AP-fondssatsningen utgör alltså ca 4 procent av de börsnoterades aktiekapital och 2 procent av det totala aktiekapitalet. Av det blir ingen makt. Hela satsningen är för övrigt mindre än ett enda års genomsnittlig tillväxt av det privata aktiekapitalet i landet. Vpk däremot vill satsa 3 000 miljoner i första omgången och i statliga industrier, där arbetarna skall ha det tunga inflytandet.

Enligt regeringen och centern skall aktieköpen skötas av en fjärde fondstyrelse. De lönarbetandes representanter förutsätts utgöra en minoritet i styrelsen. Vpk föreslår en enda fondstyrelse för alla AP-medel. I den skall de lönarbetande ha majoritet. Storfinansen skall inte vara representerad.

I nästan alla storbolag ligger makten i händerna på en eller två finansgrupper. De kommer aldrig att vilja sälja ifrån sig kontrollen över bolagsstämmorna. Därför förblir AP-köpen marginalposter.

Regeringsförslaget innebär att lönarbetarnas pengar skall satsas på företag som storfinansen vill utveckla. Man kan inte styra produktutveckling och satsning i någon annan riktning än den storfinansen redan bestämt.

Satsningen kommer inte att skapa fler arbetstillfällen. Sedan 1960 har näringslivet tillförts netto över 500 miljoner kronor årligen i nytt riskkapital via aktiemarknaden. Ändå har den privata sektorns sysselsättning klart minskat.

Och hur blir det med det ackumulerade kapital som lönarbetarnas pengar skall hjälpa storfinansen att öka? Vem garanterar att storfinansen inte för ut stora delar av detta till andra länder, liksom den redan gjort? Det kan regeringen inte garantera. Den har tvärtom underlättat saken, bl. a. genom sitt avtal med EEC. Är det meningen att lönarbetarna i Sverige skall vara med och förse Portugal och Brasilien med kapital?

Enligt vpk:s mening skall inte lönarbetarnas pengar användas för storfinansens äventyr och för att stötta under ett döende system. Det skall användas som ett verkligt kampmedel i den lönarbetande klassens intressen. De skall in i företag som kontrolleras av de lönarbetande själva, företag som kan ge ny inriktning åt produktionen. Företag som inte bara styrs av en brutal kommersialism utan av folkmajoritetens intressen. Företag som hör framtiden till och som därför kan skapa en ökad sysselsättning. Företag som kan bli drivmotorer för utvecklingen i de

många regioner som nu lider under arbetslöshetens och avfolkningens obönhörliga lagar. Sådana industrier vill vi skapa.

Men, säger regeringen, vi är visst inte motståndare till statliga industrier. Vi har ju satsat på NJA och är beredda att satsa mer. Ja, men vad är det för statsindustri regeringen har åstadkommit? Är det en tidsenlig, progressiv industri?

I åratal har man svältfött NJA med gammaldags, otidsenlig utrustning. Nu måste man pumpa in pengar för att inte verket helt skall försumpas. Statssektorn är i dag ett oöverskådligt plotter av inbördes osammanhängande produktion, som inte medger en ekonomisk-politisk linje. Skandalerna har avlöst varandra, statsföretagens högste chef har måst avgå. Bokföring och kostnadskontroll har inte motsvarat normal standard. När televerket gör ett bra utvecklingsarbete, skapar man ett partnerföretag med LM, som garanterar LM fördelarna. När man bygger upp en atomreaktorindustri, lämnar man utvecklingsarbetet till ett amerikanskt storföretag, som dessutom som tack får en stor post gratisaktier. Och när såg man inom den privata storfinansen ett företag som styrdes så konservativt, odemokratiskt och auktoritärt som det statliga LKAB? Det är socialdemokratisk statsföretagsamhet. Den har öppnat bräschan för de borgerligas angrepp. Den har bragt statsföretagsamheten i vanrykte. Den sortens statskapitalism har vpk inget till övers för.

Vi säger i stället: Satsa AP-medel i vidgad statlig industri med avancerad teknologi och framtidsinriktning. Satsa på att utveckla den slumrande möjligheten i järnvägsväsendet och den kollektiva trafikapparaten. Satsa på att rensa upp i de sociala bristsektorerna och på miljösaneringens område. Då skapas arbete, och arbetet blir en insats för folkflertalet, inte för storfinansens vinster. Det går ett par hundratusen människor omkring här i landet som inget bättre begär än ett sådant arbete.

Men nu ropar man: Hur skall dessa basindustrier, som vpk vill bygga upp, kunna existera? På vilka marknader skall de sälja? Inte kan man bara bygga upp en produktion för att folk skall ha något att göra. Den måste ju avsättas.

Det är riktigt, men de som säger så har inte alls förstått idén i vpk:s program för att bekämpa arbetslösheten. De olika delarna i det programmet stöder varandra. De bildar marknad och underlag för varandra.

När man utvecklar det försummade järnvägsväsendet till högsta möjliga teknologi, skapar det inte bara jobb åt anläggningsarbetare och järnvägsfolk, utan det blir också underlag för ny, modern elektroteknisk tillverkning och transportmedelsindustri. Det blir effektivare transporter, vilket gynnar utvecklingen i avlägsna regioner och allmänt förbättrar även exportindustrins kostnadsläge. När man satsar på sanering av stadsmiljöer, blir det utrymme för anläggnings- och byggmaterialindustrin. När man bygger ut barnstugorna blir det dessutom ökad efterfrågan på unga krafter med pedagogisk och socialpolitisk utbildning. När man satsar på att bekämpa föroreningarna blir det underlag för avancerad miljöteknologi. När man går in för att spara energi betyder det ökade uppgifter för

Nr 98

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

isoleringstekniken. Det är då de många arbetslösa och undersysselsatta kan göra en produktiv insats. Deras ökade efterfrågan kommer att rikta sig emot industrier som kan göra hållbara och vettigt utformade konsumtionsvaror, inte undermåligt, prilligt skräp och slit- och slängprodukter.

Denna absoluta och relativa utbyggnad av den nationella marknaden kommer att minska det ensidiga exportberoendet som nu leder till rovdritt och slagsida i hela ekonomin.

Denna uppgift, att bekämpa arbetslösheten, att bekämpa rovdriften, att attackera energislöseriet, att sanera miljön, att ta itu med de skriande sociala och socialmedicinska problemen i detta vinsttänkandets och egoismens samhälle – finns det någon bättre uppgift att erbjuda den nya generationen? Det är fel om man tror att unga teknologer och socialarbetare bara bryr sig om personlig karriärism och rikliga traktementen. De är i de flesta fall djupt medvetna om samhällets kris. De ser motsättningen mellan profittänkandet och folkets behov. Ger dem arrangerade arbetsproblem, ger dem möjligheten att göra en insats för folket, och de kommer att svara med entusiasm. Deras längtan efter en meningsfull uppgift är större än deras begär efter en direktörsposition bakom mahognyskrivbord.

Sådant är i korthet vpk:s program för kamp mot arbetslösheten och för att använda AP-fonderna.

Det förenar dagens kamp mot arbetslösheten med det långa perspektivet: kampen för socialismen. Det upphäver i sig själv inte kapitalismen och dess utvecklingslagar. De första stegen i programmet berör inte systemets grundval. Men i kommande steg kräver programmets genomförande makt över hela kapitalet, planmässighet i hela ekonomin. Då kräver de arbetande makten i hela arbetslivet. När de är beredda att ta denna avgörande strid, när de skaffat sig maktmedel som är starka nog, då störtas kapitalismen. Då står socialismen för dörren. Då viker finansimperierna för arbetarmakten.

Herr GUSTAFSSON i Byske (c) kort genmäle:

Herr talman! Man kan indirekt från det nyss hållna anförandet avläsa Jörn Svenssons mening och åsikt om att socialdemokraterna blivit alltför centerpartistiska på sista tiden.

Tanken är mycket intressant.

Herr SVANBERG (s):

Herr talman! De två senast agerande herrarnas åsikter om var socialdemokratien och centerpartiet befinner sig får de klara upp sins emellan. Jag upplever Jörn Svensson som så, att han beskyllde centerpartiet för att ha blivit mer socialistiskt, men jag tror inte riktigt på honom. Jag tycker att det är på väg åt det andra hållet.

Det förslag vi behandlar här i dag har, på ett helt annat sätt än vad som brukar vara fallet, diskuterats i pressen och i den offentliga debatten under mycket lång tid. Diskussionen har i långa stycken varit upphetsad och bjudit på våldsamma överdrifter. Det är tydligen så, att förslaget att använda en del av AP-fondernas medel till att köpa aktier har rört vid

känsloträngar och gamla fördomar på ett alldeles särskilt sätt. Förslaget har ju t. o. m. betecknats som den största socialiseringsaktionen som vi någonsin upplevt i vårt land. Vissa smågrupper på yttersta vänsterkanten, som ju inte kan se något positivt i en reformistisk-demokratisk utveckling, talar om att detta är ett, som det heter, nytt försök att "lura arbetarna". Vi som i utskottet har haft att arbeta med den här frågan på ett mer praktiskt plan har svårt att förstå alla dessa upphetsade uttalanden. Vi har sökt behandla förslaget utifrån sakliga ståndpunkter och resultatet redovisas i betänkandet med dess enigheter och oenigheter, med dess samskrivningar och reservationer osv.

Att vår industri behöver ökad tillgång till s. k. riskkapital, om den skall kunna expandera i den takt vi alla förutsätter och ge oss de resurser och nya arbetstillfällen som alla talar om, torde vi alla vara överens om. En mycket stor del av sparandet sker nu i AP-fonderna, och då är tanken att kunna använda en del av AP-fonderna för aktieköp inte så särskilt revolutionerande. AP-fonderna har ju till uppgift att garantera våra framtida pensioner, och den enda verkligt hållbara garantin för det är ju att vi har ett system som innebär att vårt näringsliv är effektivt och produktivt också i framtiden. Denna enkla sanning har också framförts från de anställda i näringslivet som ju ytterst är ägare till pensionsfonderna. LO har i skrivelse till Kungl. Maj:t för två år sedan hemställt om en utredning av frågan. TCO tillstyrker också att AP-fonderna används på detta sätt.

Varför är man då så upprörd på folkparti- och moderathåll över det här förslaget? Jag kan inte förstå annat än att det måste bero på att de anställda och deras fackliga organisationer genom dessa aktieköp skulle få ett inflytande i företagen som dessa partier inte vill vara med om. Denna avvisande inställning till de anställdas deltagande i företagens kapitalförsörjning är egentligen ganska avslöjande. De borgerliga misstror inte de svenska kapitalägarna, och de misstror inte heller i högre grad de multinationella finansörerna, men när de anställda i vårt land vill göra en insats för kapitalförsörjningen, är det plötsligt farligt. Då representerar pengarna maktkoncentration och socialisering, och det värjer man sig häftigt emot. Svenska kapitalägare – bara de har tillräckligt stora kapitaltillgångar – är tillförlitliga, och multinationellt kapital är man inte rädd för, men de anställdas kapital, AP-fonderna, tror man inte på. Jag frågar mig om misstron mot ekonomisk demokrati kan uttryckas klarare än de borgerliga gör här?

Denna skräck för ett större mått av ekonomisk demokrati försöker man visserligen dölja bakom tal om att det är staten och finansministern som kommer att styra företagen eller, som man säger ibland, att det är en styrelse på elva personer som skall styra hela det svenska näringslivet. Man talar också vackert om att man vill skapa inflytande på andra vägar. Man lägger fram flera förslag som innebär något som jag vill karakterisera som ett slags individuella allmosor till de anställda, eller också föreslår man system som är sådana att när de prövats på allvar i andra länder visat sig vara helt gagnlösa när det gäller att garantera inflytande för de anställda. Tydligt anser sig dessa två partier sitta inne med "en högre visdom" som skall påtvingas de anställda. De anställda begriper inte här

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

sitt eget bästa. Den demagogiska diskussionen om "makten över företagen" borde väl kunna upphöra nu efter den klara beställning utskottet gör av lagändring och andra praktiska anordningar, som skall garantera att rösträtten för de aktier som AP-fonderna köper i varje företag som regel skall utövas av de anställdas representanter. Men jag vill betona att bakom den beställning som utskottet gör står inte folkpartiet och moderaterna. De två partierna vill inte vara med om att AP-fonderna används på det här sättet. De yrkar endast avslag och deltar inte heller i beslutet om att garantera de anställda rösträtt. Det är på ett sätt naturligtvis följdriktigt. Tror man att de anställdas aktiepengar är farliga, skall man naturligtvis inte ge de anställda rösträtt. Det ligger en viss logik i det här, en avslöjande logik för partiernas sätt att tänka.

Bakom dagens utskottsbetänkande står alltså i större eller mindre grad socialdemokraterna, centern och vänsterpartiet kommunisterna. Folkpartiet och moderaterna yrkar blankt avslag. Alla de tre borgerliga partierna yrkar dock i första hand uppskov med ställningstagandet till propositionen till höstriksdagen. Detta är ett underligt ställningstagande av centern. Man talar ju storordigt på centerhåll om att man skall vinna valet i höst och sedan bilda regering tillsammans med folkpartiet och moderaterna. Nu vet centern att båda dessa partier är emot varje som helst användande av AP-fonderna för aktieköp. Centerledaren har sagt att alla partiskiljande frågor skall läggas på is vid en sådan regeringsbildning, och då kan man konstatera att den här frågan om användandet av AP-fonderna för aktieköp skulle bli grundligt nedfrusen om centern får som den vill – alltså ett uppskov till hösten. Man har här anledning att ställa frågan: Vad är det egentligen centern vill? Vill den ha aktieköp eller inte? Den frågan är värd att ställas, eftersom centern går ihop med de övriga borgerliga partierna om det här uppskovet.

I anledning av propositionen har avlämnats sex motioner, och jag vill med några ord kommentera huvudyrkandena i dessa samt utskottets ställningstagande.

När det gäller inrättandet av en fjärde fond med uppgift att handha aktieköpen och styrelsens sammansättning i en sådan fond är socialdemokraterna och centern överens och stöder propositionen. Vpk däremot yrkar i sin motion och i en reservation att en enda fondstyrelse skall inrättas för att handha såväl de nuvarande tre fondstyrelsernas uppgifter som de uppgifter som skulle åläggas den fjärde fondstyrelsen. Eftersom kapitalmarknadsutredningen har i uppgift att göra en översyn över hela frågan om AP-fondernas förvaltning, är det därför naturligt att utskottet avstyrker detta förslag och inte vill ta ett beslut i den här frågan så länge en utredning pågår.

Vad det gäller det belopp som skall stå till förfogande för aktieköp finns i yrkandena tre olika förslag. Utskottsmajoriteten förordar propositionens förslag som innebär att till aktieköp skall anvisas 500 miljoner kronor nu, med rätt för Kungl. Maj:t att efter förslag från fondstyrelsen, sedan ökad erfarenhet vunnits, besluta om ökning av det belopp som avdelats. Centern föreslår i denna fråga att utvidgning av rambeloppet får ske först efter riksdagens medgivande i varje särskilt fall. Vpk yrkar i sin motion att fem procent av fondmedlen skall placeras på sätt som anges i

deras motion.

Utskottsmajoriteten finner för sin del propositionens förslag väl underbyggda och tillstyrker dessa. Det måste väl ändå anses rimligt att Kungl. Maj:t medges rätten att besluta om ökningar i aktieköpsfonden sedan man vunnit en viss erfarenhet. Kungl. Maj:t har ju eljest till uppgift att sköta hela kapitalfördelningen, hela kapitalstyrningen i samhället. Jag har så väldigt svårt att förstå invändningen att Kungl. Maj:t inte då skulle klara den här uppgiften. Vi i utskottsmajoriteten kan inte finna att det är behövt att riksdagen skall besluta i de här frågorna. Skall vi verkligen behöva ha nya politiska strider om principen för aktieteckning varenda gång den minsta utökning skall ske här? Utskottet avstyrker därför centerns liksom vpk:s förslag, vilket bygger på en helt annan upplägning av den här frågan.

Enligt propositionens förslag skall aktier kunna köpas i svenska aktiebolag med undantag endast för sådana bolag som bedriver bank- eller försäkringsrörelse. Särskild uppmärksamhet har riktats på a. k. emissioner som nu blir möjliga. På denna punkt yrkar vänsterpartiet kommunisterna att medlen skall användas för satsningar i nya statliga basindustrier.

Utskottsmajoriteten, som tillstyrker propositionens förslag, pekar på att det i grunden inte är något hinder för att denna aktiefond kan köpa aktier i statliga bolag. Men vi säger i utskottet att man får förutsätta att finanseringen av statliga industrier i framtiden, precis som nu, får ske på annat sätt än genom aktieförsäljning. När staten i dag går ut och startar industrier bjuder man inte ut aktier till försäljning för att skaffa kapitalet.

Låt mig tillägga att jag personligen ingalunda ser det så att de statliga företagens utbyggnad är avslutad. Jag anser att det är nödvändigt med satsningar på nya statliga industrier framöver. Men de pengar som erfordras för det ändamålet torde staten kunna skaffa på annat sätt än ur denna aktiefond, även om den möjligheten ju står öppen.

Talet här om att aktieköp i de privata företagen — enligt propositionens yrkande — skulle vara gåvor till storfinansen eller, som herr Svensson i Malmö uttryckte det, stöd till en åldrande kapitalism faller på sin egen orimlighet. Tvärtom är det ju så att de anställda genom aktieköpen kan förvärva ett inflytande i företagen som inte går att få på annat sätt.

Vad sedan gäller frågan om hur stora aktieposter i varje enskilt företag som skall förvärfas av fonden så föreslår propositionen ingen särskild begränsning, utan det bör ankomma på fondens styrelse att förvärva de aktier som den prövar lämpligt. Centern yrkar i sin motion att fonden inte skall få rätt att förvärva mer än högst 5 procent av aktierna i varje särskilt företag. Detta föreslogs av den s. k. kapitalmarknadsutredningen. Centern accepterar alltså helt kapitalmarknadsutredningens förslag som i allt väsentligt jämställer AP-fonderna med privata försäkringsbolag. För dem gäller ju den här 5-procentsgränsen.

Men centern ömmar i motioner och deklamationer mycket för de anställdas medinflytande och medbestämmanderätt, och partiet brukar också uttala sig vackert för ekonomisk demokrati. Här är ett tillfälle att

Nr 98

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

praktiskt visa sitt intresse, men då sviker centern. Begränsningen till 5 procent av aktiekapitalet innebär ju närmast att man *garanterar* att de anställda icke skall få något verkligt inflytande via sitt aktieinnehav. Är det bara i paroller och valmanifest som man tänker på de anställda? Inför praktiska beslut där tvekar man. Man vill ge intrycket av att vilja något, men man fullföljer det aldrig. Man vågar inte gå så långt. Man kan ställa frågan: Vad menar centern egentligen på den punkten?

Beträffande avkastningen på den fjärde fondens medel föreslår propositionen att all avkastning skall få återinvesteras inom fondens verksamhetsområde. Utskottsmajoriteten tillstyrker det och yrkar avslag på yrkandet om att avkastningen skall gå tillbaka till de övriga delfonderna.

I kapitalmarknadsutredningens förslag fanns det detaljerade förslag till granskning av fjärde fondens verksamhet. Dessa yrkanden tas upp i centerns partimotion. Man föreslår att fjärde fondstyrelsens verksamhet årligen skall bli föremål för riksdagsbehandling, byggd på förvaltningsberättelsen och revisionsberättelsen. En årlig sakgranskning skall också utföras av fem särskilda av riksbanken och riksgäldsfullmäktige valda personer. Finansministern uttalar i propositionen att han inte finner skäl för ett sådant förfarande. Fjärde fondstyrelsens verksamhet bör varje år, precis på det sätt som nu gäller för alla delfonderna, redovisas i förvaltningsberättelsen, och sedan granskas och revideras denna i vanlig ordning av utsedda revisorer. Utskottsmajoriteten, som finner propositionens förslag riktigt och lämpligt, avstyrker dessa motionsyrkanden.

Som jag nämnde i början av mitt anförande har utskottet ingående diskuterat frågan om vem som skall utöva rösträtt för den fjärde fondens inköpta aktier i de olika företagen. Frågan har också tagits upp i den allmänna debatten, bl. a. av statsministern, finansministern och industriministern, och den tas också upp från olika utgångspunkter i motioner från både vänsterpartiet kommunisterna och centern. Inom utskottet har enighet uppnåtts om att föreslå riksdagen att göra ett uttalande om att rösträtten som regel skall utövas av de av de anställda vid varje särskilt företag valda representanterna. Vidare föreslår utskottet att riksdagen skall hemställa hos Kungl. Maj:t om sådan ändring i aktiebolagslagen att det blir möjlighet för fondstyrelsen att delegera rösträtten i de olika företagen till flera personer bland de anställda, inte som nu enbart till en enda person.

I den debatt som förts under det senaste halvåret om AP-fonderna har också det ena fantasifulla förslaget efter det andra sett dagens ljus. AP-fonderna skall betala de partiellt arbetsföras anpassning i arbetslivet, AP-fonderna skall klara våra hyror, AP-fonderna skall specialstyras till än det ena och än det andra. Det är en beklämmande uppfinningsrikedom. Vad man hela tiden tydligen glömmer bort är att AP-fonderna inte är statens medel. Det är pengar som ägs av de anställda och skall garantera deras pensioner. Att använda dem för att bygga ut och stärka det näringsliv som ensamt kan vara garanten för pensioner i framtiden, på det sätt som nu diskuteras, ligger i linje med AP-fondens uppgift. Alla de andra mer eller mindre fantasifulla förslagen är inte lustiga, ty de visar en okunnighet i sak och ett förakt för ekonomiska realiteter som är

beklämmande.

Våra sociala problem får vi klara i samhället i vanlig ordning. Det kan inte vara de framtida AP-pensionärernas alldeles speciella uppgift att klara av de sakerna. Det är därför som dessa förslag verkar så groteska.

Men även i många motioner som utskottet behandlar finns det luftiga och fantasifulla förslag. Återlån till enskilda fysiska personer för placering i fasta värden, i egnahem och annat, är ett förslag. AP-fondernas användning i regionalpolitiken är ett annat, slussning av AP-medel via företagarföreningarna och framför allt ett otal uppslag hur man skall föra AP-medel på ständigt nya vägar till småföretagen är andra.

Småföretagens kapitalbehov är självklart värt allt intresse, och samhället har också på olika vägar sökt hjälpa till med att tillgodose detta. Också framöver får säkerligen detta kreditbehov noga beaktas. Men att nu liksom rulla småföretagen som hinder i vägen när det gäller AP-fondernas utnyttjande är knappast en hederlig metod. Det finns ingen motsättning mellan regeringens proposition och småföretagens intresse. Utskottsmajoriteten avstyrker därför alla dessa motioner.

I motioner som har väckts under den allmänna motionstiden tas också upp ett flertal näringspolitiska frågor. En del av dessa motioner tar upp frågan om lönesparande i företagen och köp av s. k. konvertibla obligationer, förslag om vinstandelslån, utredningsförslag rörande aktier till de anställda såsom andel i företagets förmögenhetstillväxt och mycket annat. Utskottet behandlar alla dessa motioner, men på grund av tidsbrist får jag hänvisa till utskottsbetänkandet. Låt mig endast som allmänt omdöme säga att dessa motioner i de flesta fall syns mig representera ett slags formell ursäkt för att man vill avslå AP-fondförslaget. Man finner, underligt nog, att detta inte är så välbetänkt och vill finna räddningen med hjälp av ett eller annat halmstrå. Utskottsmajoriteten avstyrker alla dessa motioner.

Herr talman! Med detta skulle jag ha avslutat min genomgång av utskottets betänkande. Låt mig endast summera med några ord! Det beslut som riksdagen i dag kan fatta om användning av AP-fonderna för vissa aktieköp är ett viktigt beslut. Man skall naturligtvis inte överskatta betydelsen av beslutet. Några revolutionerande resultat kan inte väntas omedelbart. Men jag ser det ändå som en milstolpe i den demokratiseringsprocess i vårt ekonomiska liv som jag vill tro är på väg. Det innebär att de anställda är beredda att träda in som medfinansierare i näringslivet och ta på sig sin del av ansvaret för kapitalförsörjningen. I motsvarande grad måste då också ekonomiskt inflytande komma de anställda till del. Tillsammans med reformer på andra områden av arbetslivet kan denna utveckling leda till ett betydande mått av medinflytande och medansvar i det ekonomiska livet för de anställda och till en undan för undan alltmera utvecklad ekonomisk demokrati. En sådan utveckling är nödvändig och viktig, om vårt ekonomiska liv skall kunna utvecklas på ett sätt som gagnar hela folket. De anställda i vårt land är beredda och mogna att ta ett större ansvar för denna ekonomiska utveckling. Motståndskören och olycksprofetiorna från konservativt håll kommer säkerligen på sikt att visa sig lika grundlösa och lika vilseledande som de var när samma krafter ville stoppa den politiska demokratin i vårt land

Nr 98

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

Torsdagen den
24 maj 1973.

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

men misslyckades med det eller som när det gällde att hindra ATP-reformens genomförande.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets förslag på samtliga punkter.

Herr WIRTÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svanberg kommenterade vårt avslagsyrkande till att använda AP-fonderna för aktieköp och menade att vi därmed inte heller ville vara med om att ge löntagarna ett inflytande i företagen. Jag tycker det är ett rätt överraskande uttalande av herr Svanberg. Han måste vara fullt medveten om att med den modell som nu har presenterats av utskottet kommer det här inflytandet i första hand endast de löntagare till del som arbetar i företag, där den fjärde AP-fonden har gått in som aktieköpare. Vad menar socialdemokratin skall ske med alla de övriga företagen? Folkpartiets arbetsdemokratiska program siktar på ett ökat medbestämmande i alla företag, oavsett om AP-fonden råkar äga några aktier där eller ej.

För övrigt tror jag att det är litet vanskligt att spela ut vårt arbetsdemokratiska program som varande på kollisionkurs med de stora löntagarorganisationerna. Det torde inte vara obekant för herr Svanberg att vårt program ligger mycket nära det som TCO presenterat.

Jag skulle vilja kommentera också en andra punkt i herr Svanbergs inlägg. Han säger mycket värslöst att folkpartiet nu kommer med ett alternativ som betyder individuella allmosor. Vad är det för resonemang? Vet inte herr Svanberg att ett system sådant som det vi förordar nu är använt i flera av industriländerna ute i Europa? Kanske det bästa exemplet är Västtyskland, där i dag 8 miljoner arbetstagare finns med i det här systemet, och det i utbyggnadsskedet. Fullt utbyggt räknar man med att denna sparandeform, vinstandel i kapitaltillväxten i företagen, skall utgöra inte mindre än en tredjedel av allt sparande som sker i Västtyskland. Det är litet magstarkt att kalla det allmosor.

Slutligen skulle jag också vilja kommentera påståendet att vi nonchalerat problemet med multinationella företag. Herr Svanberg var i går med i en debatt, efter vilken riksdagen avslog ett folkpartiyrkande som innebar att man skulle uppdra åt den svenska regeringen att ta initiativ till upprättande av ett internationellt organ för samråd, ömsesidig information och kontroll av multinationella företag. Det var för övrigt ingalunda första gången vi tog upp de multinationella företagens problem här i riksdagen. Det är en angelägen uppgift som vi ser det och den förtjänar stor uppmärksamhet i fortsättningen.

Herr GUSTAFSSON i Byske (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svanberg berörde ju vårt partis uppfattningar på ett mycket seriöst sätt, skulle jag vilja säga, och det var väl inte så särskilt mycket som man kunde haka upp sig på. Men det var några saker.

Herr Svanberg säger att han tycker att det var underligt att centern har kunnat gå med på uppskovslinjen. Ja, det är inga principiella och ideologiska skäl för att vi har gjort det, utan det är den arbetsbelastning som vi har haft här i riksdagen och det förhållandet att propositionen i så

Torsdagen den
24 maj 1973

---

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

hög grad avvek från kapitalmarknadsutredningens förslag. Detta är hela skälet.

Låt mig fastslå att vi vill ha aktieköp från AP-fonderna, men vi vill ha dem enligt kapitalmarknadsutredningens förslag, och det har vi redovisat. Herr Svanberg behöver inte fråga hur vi vill ha det; det finns faktiskt dokumenterat i utskottets betänkande.

Sedan tar herr Svanberg upp det här med 5-procentsspärren som kapitalmarknadsutredningen föreslog. Jag vill då säga att vi är i väldigt gott sällskap i det avseendet. Om jag är rätt underrättad deltog herr Knut Johansson i Stockholm i kapitalmarknadsutredningens arbete, och han biträdde den 5-procentsspärr som sedan kom att bli utredningens förslag.

Så säger herr Svanberg att vi sviker de ATP-försäkrade. Nej, det gör vi inte, och herr Svanberg får väldigt svårt att förklara för svenska folket att en central fondstyrelse i Stockholm på ett bättre sätt kan företräda de människor som finns ute i företagen. Vi vill just att man skall kunna ha en delegationsrätt och att aktiebolagslagen skall kunna ändras så att detta blir möjligt.

Beträffande detta med riksdagsbehandlingen av fondstyrelsebesluten, ett förslag som sammanfaller med kapitalmarknadsutredningens förslag, så trodde jag att herr Svanberg var av den uppfattningen att riksdagen skall ha en möjlighet att ta ställning till detta. Jag fick inte någon klar bild av herr Svanbergs mening i det fallet.

Under detta anförande övertog herr tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr REGNÉLL (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag börjar med att instämma med herr Svanberg när han använde formuleringen att den enda verkligt hållbara garantin för pensionerna är ett väl fungerande näringsliv. Ja, det är ju, herr Svanberg, vad vi har sagt på vårt håll ständigt och jämt och vad vi fortfarande säger. Men att från den självklarheten dra slutsatsen att 500 miljoner kronor ur AP-fonderna nu behövs för att säkra framtiden för näringslivet i landet är verkligen uppseendeväckande. Är det så illa ställt att man måste kasta in sina sista reserver, ta dem från den långa kapitalmarknaden, där de utomordentligt väl behövs, och mobilisera dem i risktagande operationer? Om vi gjort ett sådant påstående från vårt håll hade säkerligen herr Svanberg varit den förste att protestera.

Herr Svanbergs argumentering ger ett besked om den nöd som man alltid hamnar i när man inte vill kännas vid sina verkliga motiv, inte vill klämma fram dem. Att motiven för förslaget om fjärde AP-fonden är maktpolitiska har vi finansministern ord på – de som citerats från det socialdemokratiska partiets kongress i höstas.

Samma svårighet mötte herr Svanberg när han talade om de anställdas medinflytande. Folkpartister och moderater har – det vet herr Svanberg mycket väl – kommit med konstruktiva förslag på den punkten. Egendomsägande demokrati – det är det arbetsnamn som vi för vår del har för strävandena att ge de anställda både större inflytande och bättre villkor. Herr Svanberg kan inte vara okunnig om detta.

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Ingvar Svanberg säger -- och har just fått medhåll från moderaterna -- att näringslivet är den ensamma garanten för att satsningen från AP-fonderna skall resultera i ökat välstånd och att det är det enda rimliga sättet att satsa. Får jag fråga: Skall man tolka detta som en allmän bekännelse till kapitalismen och dess eviga bestånd, i all synnerhet som det kombineras med en mycket summarisk och litet föraktfull kritik av de tankegångar som vårt parti har framfört? Om det inte är så har ju herr Svanberg chansen att ta tillbaka det.

Sedan anklagar herr Svanberg centerpartiet, med visst skäl, för att begränsningen genom 5-procentsspärren skulle innebära en begränsning också av löntagarinflytandet i aktiebolagen. Men då uppstår frågan: Varför vill ni inte själva ha löntagarmajoritet i fjärde fondstyrelsen eller en enad fondstyrelse, som LO har föreslagit, med löntagarmajoritet? Och varför fanns inte detta förslag om rösträtten för de anställda med i regeringsförslagets ursprungliga upplaga?

Ytterligare en fråga: Hur skall ni tvinga finansgrupperna att avstå från sina tätpositioner i de stora företagen? Det är ju den enda förutsättning under vilken man kan diskutera att det skulle bli verklig maktförskjutning i storindustrin. Att kunna bryta igenom där är omöjligt dels på grund av summans litenhet, dels också på grund av den totala avsaknaden av tvångsmedel och möjligheter att bryta in ifall inte storfinansgrupperna vill sälja sina aktier.

Slutligen: Hur kan herr Svanberg garantera att lönearbetarnas pengar, som nu kanaliseras ut i form av riskkapital till näringslivet, inte blir föremål för den form av kapitaltillförsel till utlandet som nu spelar så stor roll?

Socialdemokratin är ju ännu så länge det stora arbetarpartiet. Det vore skäl i att herr Svanberg litet mer preciserade vilken inställning ni har till det kapitalistiska systemet som sådant. Nu får man intrycket att detta är en bekännelse till systemets bestånd och ett försök att hjälpa det på fötter i en krissituation, där man borde ha agerat annorlunda.

Herr SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att herr Wirtén i sitt anförande egentligen mycket väl vitsordat vad jag sade om folkpartiet. Han säger: Vi i folkpartiet har ett program för arbetsplatsdemokrati och medinflytande på övriga vägar, men vi vill inte vara med om att de anställda får inflytande -- indirekt blir det ju detta han säger -- över den ekonomiska situationen i företagen. Han vill inte släppa in de anställda som aktieägare.

Herr Wirtén vet mycket väl att hela systemet bygger på att man har inflytande där. Men enligt herr Wirtén skall man nöja sig med att säga att de anställda skall få visst inflytande. Det är i och för sig värdefullt att man har inflytande på sin egen arbetsplats -- bara det inte berör kärnpunkten i folkpartiets hela ideologi, att man inte på något sätt får röra vid kapitalets makt över det hela. Det skall vara litet, litet inflytande på sidan om -- ni brukar ibland tala om inflytande när det gäller att utse företagsläkare och sådant. Är det detta som är det stora och revolutione-

rande i de svenska företagens demokratisering?

Herr Wirtén talade vidare om ett vinstandelssystem i Västtyskland. Ja, jag vet mycket väl hur det är med detta. Jag skulle vilja rekommendera herr Wirtén att besöka västtysk fackföreningsrörelse och höra efter hur förtjust man är över detta system, innan herr Wirtén går upp och säger att det är så utomordentligt bra.

Sedan kom herr Wirtén in på de multinationella företagen och sade att vi i går voterade bort en folkpartimotion om bättre kontroll över de företagen. Jag vill då citera några rader av vad utskottet skrev om den saken; sedan kan herr Wirtén inte fortsätta med det talet: "Utskottet delar motionärernas uppfattning att en internationell samverkan är nödvändig, men vi hänvisar till vad vi redan är engagerade i och anser därför det onödigt med något nytt organ. Vi deltar ju redan i arbetsgruppen i OECD -- -- --." Därefter räknar utskottet upp vilka organ man samarbetar med, t. ex. ILO, UNCTAD och ECOSOC. Det var ju inget annat folkpartiet föreslog än att man skulle ha en särskild byrå för detta, och det är väl ingenting som påverkar de multinationella företagen.

Med det kan jag lämna herr Wirtén och säga några ord till herr Gustafsson i Byske. Han sade att detta med uppskovet bygger inte på några principer, det har bara att göra med arbetsbelastningen i riksdagen i år. Vi vill ha aktieköp, sade han. Det var ju en bra försäkran. Men hur kommer det att bli med den saken om vi får en borgerlig regering i höst? Kan herr Gustafsson då garantera att den regeringen lägger ett förslag om att köpa aktier med AP-fondsmedel? Det är ju meningslöst att påstå något sådant, när man hela tiden agerar så att man skall få en regering där två tredjedelar inte vill vara med om det. Då blir det ju principer, det blir ingen verklighet av det.

När herr Gustafsson i Byske sedan talade om några andra saker stödde han sig på Knut Johansson i Stockholm. Det är mycket bra. Jag tycker att herr Gustafsson litet oftare skall följa Knut Johansson i dennes ställningstaganden. Men Knut Johansson kan mycket väl försvara sig själv, och jag skall inte orda vidare om den saken.

Vidare påstod herr Gustafsson att jag sagt att man sviker de AP-försäkrade. Nej, det sade jag inte, utan jag sade att man sviker de anställda ute i företagen som vill ha ett ekonomiskt inflytande i företaget genom att säga att ni får bara köpa 5 procent, dvs. inflytandet blir så litet att det inte betyder någonting.

Slutligen sade herr Gustafsson också att vi vill i stället ha större decentralisering. Ja, men vi har ju blivit överens om att de anställda skall utöva denna rösträtt!

Tyvärr hinner jag nu inte gå in på vad herr Regnéll anförde. Jag ber att få återkomma till den saken i en senare replik.

Herr WIRTÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Får jag först ta upp frågan om folkpartiets syn på löntagarnas andel av företagens kapital. Jag förstår inte riktigt, herr Svanberg, att det kan råda någon oklarhet där. Vi har väl inte på något vis väjt undan för löntagarnas krav att få del av företagens kapitaltillväxt. Det är ju det som ligger i själva vinstandelssystemet, och som jag belyste i

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

min förra replik är det betydande belopp det där rör sig om. Löntagarna är ointresserade av detta, säger herr Svanberg. Det kan då vara på sin plats att jag citerar vad Charles Levinson, generalsekreterare i en internationell facklig arbetarorganisation, har sagt, nämligen att "fackföreningarna i de flesta fall haft framgång med att förmå arbetsgivarna att medge att förmögenhetsbildningen måste beviljas helt vid sidan av och ovanpå vanliga löneökningar och att den inte skall förekomma i nästa omgång av de sedvanliga löneförhandlingarna". Det talar väl för att det ingalunda finns ett motstånd från det hållet.

Kvar står frågan, herr Svanberg: Hur tänker man från socialdemokratisk sida lösa problemet om det direkta inflytandet för löntagare som är verksamma i företag där AP-fonden inte har några aktier? Den frågan förblev obesvarad.

Vad beträffar de multinationella företagen tog vi redan 1970 i en motion upp frågan om en utredning av dessa spörsmål, men det dröjde ändå tills dess koncentrationsutredningen i tilläggsdirektiv fick i uppdrag att belysa beskattningen av de multinationella företagen i Sverige.

Eftersom herr Svanberg slutligen vid flera tillfällen har talat om att AP-fonderna ägs av löntagarna vill jag också fråga: Var finns då de många småföretagare, lantbrukare, affärsinnehavare och andra enmans- eller tvåmansbolag och som också betalat in avgifter till AP-fonden? Hur skall herr Svanberg och socialdemokratin ta vara på deras intressen i det här systemet?

Herr GUSTAFSSON i Byske (c) kort genmäle:

Herr talman! Det här börjar bli riktigt roligt. Herr Svanberg talar om en ny regering till hösten. *Jag* har inte talat om det. Men jag förstår att det är något slags intuition som får herr Svanberg att göra det uttalandet.

Sedan talar herr Svanberg om sveket mot de anställda. Jag trodde att herr Svanberg och jag var alldeles eniga. Vi vill båda att folket på fabriksgolvet skall få så stort inflytande som möjligt. Det har vi skrivit i utskottsbetänkandet, och det var vi eniga om i utskottet. Jag hävdar fortfarande att folk som är ute i det brusande livet har större möjligheter att ta ställning till sådana här saker direkt i sina företag än en central fondstyrelse i Stockholm har.

Sedan vill jag fastslå helt kort att det inte står någonting i propositionen om rösträtten ute i de olika företag i vilka staten eventuellt skall köpa aktier. Frågan har initierats via motioner, som jag nämnde i mitt huvudanförande. Det är bra att herr Svanberg kommit med på den linjen, men jag tycker inte att det ger anledning till att fråga var vi står i den här saken, för det är alldeles klart. Däremot kan man möjligen undra var regeringen står, eftersom detta inte med ett ord omnämnts i propositionen.

Herr SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Tyvärr är min repliktid bara en fjärdedel av vad övriga talare som deltar i det här replikskiftet har gemensamt. Därför får jag svara mycket kortfattat.

Jag börjar med att bemöta herr Wirtén, som i fråga om folkpartiets

hållning sade: Vi har inte väjt undan. Han säger vidare: Vi är från folkpartiets sida med om ett vinstandelssystem, och sådana kommer att införas i andra länder också. Jag är ense med herr Wirtén så långt att ingen makt i världen i det långa loppet kan stoppa kraven på en större ekonomisk demokrati i alla länder. Men varför skall folkpartiet nödvändigtvis hitta alla möjliga sidovägar, som de så småningom får lämna för att komma tillbaka till den enda riktiga linjen -- varigenom de anställda verkligen får inflytande även på bolagsstämmor? Enligt ert förslag kommer man naturligtvis en bit på vägen, men folkpartiet vågar inte lösa den verkliga knuten -- frågan om den ekonomiska makten!

Hur skall de anställda få inflytande i de företag där AP-fonden inte har några aktier, frågar ni. Ja, det är klart att den här reformen medför många problem! Jag sade förut: Tillsammans med andra reformer kan den här reformen betyda mycket, men det kommer att ta tid innan målet är nått. Men om man inte går den av oss föreslagna vägen utan använder herr Wirténs system, kommer det att ta tio gånger så lång tid!

Sedan några ord om herr Gustafssons i Byske inlägg. Jag har talat om en ny regering, vilket han inte gjort, säger han. Herr Gustafsson tillade att det uttalandet skulle bero på något slags intuition hos mig! Men snälla herr Gustafsson i Byske, så ohederlig får man inte vara i en diskussion att man den ena stunden går ut och säger att man har gemenskap med två andra borgerliga partier och skall sitta i regering med dem -- två partier som inte alls vill vara med om den föreslagna lösningen av den här frågan -- och sedan försöker slingra sig undan och säga: Jag har inte siat om en ny regering. Jag frågade bara: "Kommer en eventuell sådan ny regering att lägga fram ett sådant här förslag?" Kan herr Gustafsson i Byske genomdriva det hos de två andra borgerliga partierna? Det är det frågan gäller.

Vad sedan beträffar sveket mot de anställda säger herr Gustafsson mycket ljusblått att vi är ense. -- Ja, vi är ense om formerna för detta inflytande. Men herr Gustafsson i Byske tror inte själv på att man har lika stort inflytande om man representerar 5 procent av aktiekapitalet som om man representerar 25 eller 55 procent. Det vet herr Gustafsson att man inte har. Försök inte slingra er undan! -- Formerna för detta inflytande är vi helt överens om, men inflytandet blir betydligt mindre än ni vill göra gällande.

Sedan frågar herr Gustafsson i Byske varför det inte står någonting i propositionen om inflytande och påstår att den frågan kommit upp tack vare motionerna. Ja, motionerna är i och för sig värdefulla. Men långt innan centern tog upp denna fråga var statsministern, industriministern och även finansministern inne på dessa tankegångar. Varför de inte nämns i propositionen kan herr Gustafsson passa på att fråga finansministern, som kommer att delta i den här debatten senare.

Jag vill gärna hinna säga några ord till herr Regnéll också. Hans anförande var ett sakligt och mycket välgjort försök att försvara en hopplös ståndpunkt. Men utskottets herr vice ordförande har så svårt att vara demagogisk, och därför blev försvaret inte bra; det var hederligt.

Han sade: Är det så illa ställt med det svenska näringslivet att 500 miljoner kan rädda hela näringslivet? Men det är väl inte bara de 500

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,*

m. m.

miljonerna! Det kommer mera sedan. Och den "egendomsägande demokratin" kan vi väl ändå inte börja tala om.

Låt mig till herr Svensson i Malmö bara ställa frågan: Sätter herr Svensson likhetstecken mellan näringslivet och privatkapitalismen? Det är ju rent horribelt.

Herr tredje vice talmannen anmälde att herr Gustafsson i Byske anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr REGNÉLL (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag tog på mig en hopplös uppgift, sade herr Svanberg, när jag kritiserade hans framställning. Jag skall fortsätta med liknelsen — herr Svanberg hoppar verkligen i sin tankegång.

Herr Svanberg gjorde avstamp från det påstående som jag instämde i, nämligen att det i längden bara är ett väl fungerande näringsliv som kan säkerställa pensionerna. Därifrån hamnade han så med ett, som jag tycker, mycket långt skutt i slutsatsen att det är nödvändigt att kalla de 500 miljonerna under fanorna för att säkerställa detta näringslivs framtid. Nu säger herr Svanberg att det blir mycket mer pengar. Ja, det är det vi har opponerat oss mot; riksdagen skulle i så fall inte få vara med och bedöma huruvida en sådan ytterligare mobilisering krävs.

Det finns så många andra sätt att klara det här. Jag har tagit med mig sista numret av Skandinaviska Enskilda bankens kvartalstidskrift — jag hoppas att Jörn Svensson inte blir irriterad över att jag citerar ur den. Där sägs det: "Det är svårt att se hur AP-fondens föreslagna aktieköp i någon väsentlig mån skulle komma att medverka till att lösa det s. k. riskvilliga kapitalets problem." Det problemet finns inte i någon nämnvärd utsträckning hos de stora företagen, säger man, utan hos de små företagen, och det är deras problem man borde uppmärksamma och försöka komma till rätta med på ett helt annat sätt. Här rekommenderas att på bred front stimulera aktiesparandet — vi moderater känner igen det. Man rekommenderar en höjning av avdraget för sparande för den enskilda människan — vi känner igen det. Man rekommenderar att gynna tillkomsten av aktiefonder, där den som inte själv vågar placera skall kunna bli delägare. Man talar om betydelsen av det interna sparandet i företagen, och man säger slutligen att närmast till hands skulle det ligga att sänka avgiftsuttagen för ATP-systemet. "Det skulle inte på något sätt försämra pensionssystemet som sådant men det skulle innebära en åtgärd på bredden som ökade tillgången på företagarkapital för stora företag likaväl som för små."

Det är alltså ingalunda så, som det ibland framställs från socialdemokratiskt håll, att dessa 500 miljoner skulle vara den enda räddningen. Inte heller är det så att de över huvud taget är en räddning.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Om herr Svanberg vänligt antyder att vpk:s förslag om utbyggnad av statliga basindustrier är groteskt, och om han i andra sammanhang röstar till förmån för storbankernas fusion och emot vpk:s

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

förslag att förstatliga de privata affärsbankerna, då må det väl inte förtänkas en socialist om han börjar undra hur pass entusiastisk herr Svanberg egentligen är för det kapitalistiska systemet.

Jag har förståelse för att herr Svanberg i sina begränsade repliker inte kan svara på alla mina frågor. Men låt mig ställa en av dem en gång till; den har han tid att svara på. Vore det inte bra, herr Svanberg, om de två arbetarpartierna, trots alla viktiga meningsskiljaktigheter i många principiella ting, hade kunnat enas om att ge den fjärde fondstyrelsen en lönearbetarmajoritet? Det finns ju majoritetsunderlag för ett sådant beslut här i kammaren. Varför ville ni inte samverka med oss i den frågan? Varför måste ni koppla ihop er med centern och spela bort lönearbetarmajoriteten?

Herr tredje vice talmannen anmälde att herr Svanberg anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr ANTONSSON (c):

Herr talman! Den debatt som hittills förts har avspeglat mycket skilda åsikter. Om man skulle försöka hitta någon åsiktsmässig gemensam nämnare i debatten, tror jag dock man kan notera att det råder en ganska utbredd enighet om att investeringarna i näringslivet måste öka. Det är otillfredsställande för den industriella expansionen att industriinvesteringarna har legat så lågt under en mycket stor del av 1960-talet. Det faller sig då naturligt att rikta blickarna mot bl. a AP-fonden, med tanke på den dominerande ställning som fonden har i vårt finansiella liv och på kapitalmarknaden. AP-fonden kan väl betraktas som vår viktigaste kapitalkälla. Den uppgår i dag till ca 60 miljarder kronor, och den kommer att öka till ca 200 miljarder kronor om något decennium. Det rör sig alltså om mycket stora belopp — mycket större än vad svenska folket genom, jag höll på att säga århundraden, har sparat i banker och försäkringsinrättningar.

AP-fonden spelar redan nu — detta bör vi notera när vi diskuterar de här ting — en väsentlig roll för näringslivets investeringar. Nära 32 procent av dess medel har placerats i näringslivet under perioden 1966—1971. Den form vi för närvarande har för dessa placeringar är mellanhandsinstitut, som lånar upp pengar i AP-fonden och sedan lånar ut dem till företagen.

Det bör observeras att vad frågan nu gäller inte är näringslivet i dess helhet utan en begränsad del av näringslivet — det är ett ganska litet antal företag — även om det är en mycket betydelsefull del. Vad det gäller är nämligen att förse de stora företagen — i första hand börsnoterade företag inom näringslivet — med riskvilligt kapital ur AP-fonden. Detta kan givetvis ske genom att fondmedel placeras i aktier. Jag beklagar att det tyvärr inte har varit möjligt att uppnå politisk enighet i denna fråga. Det är väl ganska naturligt att jag hade hoppats på en bred samling kring den kompromiss som kapitalmarknadsutredningen efter ett mycket seriöst arbete lagt fram, men varken finansministern eller en del företrädare för andra partier har kunnat sluta upp kring kapitalmarknadsutredningen. Detta ter sig överraskande, eftersom utredningen lade fram

Torsdagen den
24 maj 1973

-----
*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

ett i stort sett enhälligt betänkande, där många stora samhällsintressen var företrädna. Visserligen var det bara två parlamentariker med i utredningen – det var herr Knut Johansson och jag – men vi hade med representanter för stora intresseorganisationer, bankväsendet, näringslivet, TCO, LO etc., och det förelåg bara en avvikande mening, nämligen från herr Knut Johansson, i frågor som rörde vad han själv har betecknat som detaljer – jag erkänner villigt att det är väsentliga detaljer.

Nu är vi alltså i det läget att regeringen har lagt fram ett förslag för riksdagen vilket i betydelsefulla hänseenden skiljer sig från de linjer som utredningen hade dragit upp. Jag måste notera att förslaget i första hand innebär en centralisering till regeringen. Det är den viktiga ideologiska frågan i detta fall. Man öppnar vägen för ökad centralisering och makt över näringslivet, koncentrerad till den fjärde fondens styrelse, där i sista hand regeringen avgör tillskott av medel etc.

När det gäller omfattningen av det rambelopp som den fjärde fonden i första omgången – jag betonar att det är fråga om en försöksverksamhet, åtminstone enligt utredningens uppfattning – skall få hantera, följer regeringen utredningens förslag. Alltså skall 500 miljoner kronor i första omgången vara tillgängliga för aktieköp. Det är om detta som riksdagen fattar beslut första gången.

Men sedan får riksdagen inte vara med längre. Om den nya fondstyrelsen vill ha ytterligare medel till sitt förfogande får den enligt propositionen hemställa om detta hos regeringen, och det ankommer på regeringen att ta ställning till i vad mån rambeloppet skall ökas. Jag säger rent ut att det är en högst otillfredsställande ordning.

Vem är det som garanterar ATP-pensionerna? Man kan föra en teoretisk debatt om vem som äger AP-fondernas medel. Är det löntagarna? Är det hela den del av de ATP-försäkrade som ingår i systemet vid sidan av löntagarna – alltså de fria yrkena? Eller tar vi medel ur den samlade produktionen och ställer som garanti för att ATP-pensionerna skall utbetalas? I sista hand finns det ingen annan instans än den svenska riksdagen som kan garantera ATP-pensionerna. Därför bör enligt min mening riksdagen ha en väsentlig kontroll över hur fondmedlen disponeras, inte minst – det vill jag understryka – när det gäller ett så vanskligt område som placering i aktier. Det finns alltså all anledning att undvika denna maktkoncentration till regeringen. Det parti som jag företräder anser att riksdagen skall avgöra om rambeloppet skall utvidgas. Detta är en principiell ståndpunkt som grundas på den uppfattning vi har om det parlamentariska livet med riksdagen som det centrala organet.

Utredningen ansåg alltså att rambeloppets storlek och en eventuell utökning av det skulle beslutas av riksdagen. Vidare sade utredningen att eftersom aktieköp alltid är vanskliga måste riksdagen ha betydande kontrollmöjlighet. Den fjärde fonden borde bli föremål för årligen återkommande riksdagsbehandling i fasta former. Kungl. Maj:t skulle varje år i skrivelse till riksdagen överlämna förvaltnings- och revisionsberättelse. Den årliga sakgranskningen skulle utföras av ett särskilt granskningsorgan på fem personer, av vilka fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret skulle utse vardera två ledamöter. Vi fann i utredningen

detta naturligt, eftersom det är fråga om riksdagens verk i båda fallen. Man skulle vidare ha en hög jurist som ordförande i denna sakrevision.

Det där stryker finansministern nu ett streck över. Jag vill gärna fråga honom varför? Det kan inte grundas på uppfattningen att det inte behövs ... det är ju andemeningen i såväl propositionen som utskottets skrivning.

Finansministern säger sig i propositionen dela utredningens uppfattning att det med hänsyn till den nya placeringsverksamhetens speciella natur finns anledning för statsmakterna att särskilt uppmärksamma den användning av fondmedel som kommer att ske genom den fjärde fonden. Har man den meningen, varför skall vi då inte i riksdagen årligen få granska detta område? Varför skall vi inte ha den speciella form av revision som vi föreslår? Det är tydligen bara Kungl. Maj:t – regeringen eller kanske finansministern – som skall kunna granska förvaltningen i den fjärde fonden.

Man tycker inte att det finns ”tillräckliga skäl” för de anordningar som utredningen föreslagit när det gäller sakgranskningen. Majoriteten i näringsutskottet hävdar att det inte finns skäl att föreslå ”en särskild, komplicerad anordning för granskning”. Vad menar man med det? Det är inte så märkvärdigt att utse fyra revisorer, två från vardera riksgäldskontoret och riksbanksfullmäktige. Att dessa revisorer med sin speciella status skall granska detta vansklige område tycker jag ligger i varje parlamentarikers intresse att hävda, eftersom det är fråga om allmänna medel som i sista ändan skall garantera pensionsutbetalningen.

Jag vill gärna uppmana finansministern att redovisa motiven för att riksdagen ställs åt sidan när det gäller sakrevisionen. Men det är inte det viktigaste, utan jag måste fråga finansministern: Varför har finansministern upphävt utredningens förslag om att riksdagen efter regeringens granskning skulle ta ställning till frågan om ytterligare medel skulle ställas till förfogande?

Detta är, åtminstone som jag upplever det, mycket viktiga principfrågor, där man naturligtvis grundar sin uppfattning på den principiella ståndpunkt man har ideologiskt om parlamentets ställning.

Vi har alltså följt kapitalmarknadsutredningen på samtliga punkter. Vi har gått ett steg längre när det gäller styrelsens sammansättning. Där har vi följt propositionen, därför att det föreligger inga stora skillnader mellan utredningsförslaget och propositionen.

En annan central fråga – på sätt och vis den allra viktigaste – är hur stor del av aktierna i ett bolag som AP-fonden skall ha rätt att äga och förvalta. Kapitalmarknadsutredningen ansåg efter många diskussioner att man borde ha en begränsning så att röstetalet för aktierna utgjorde högst 5 procent av röstetalet för samtliga aktier. Samma begränsningsregel gäller i fråga om försäkringsbolagens rätt att förvärva aktier.

Också på denna väsentliga punkt frångår finansministern utredningens förslag. Det finns inte någon anledning till denna begränsning, anser han. AP-fonden får sålunda, det vill jag notera, i princip möjligheter att köpa upp aktiemajoriteten i enskilda företag, om den så skulle vilja. Det är litet svårt att köpa hela företaget, för det är sällan hela aktiestocken utbjuds på marknaden, men aktiemajoriteten får man möjlighet att köpa.

Enligt min uppfattning föreligger mycket starka skäl att också i detta

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

avseende följa kapitalmarknadsutredningens förslag. Bl. a. talar säkerhets-
skäl för detta. Aktieägande är ingalunda riskfritt, och med tanke på att
en god omvårdnad om pensionsmedlen måste eftersträvas är det inte
välbetänkt att släppa spärregeln.

Förutom att regeringsförslaget sålunda negligerar skyddet av försäk-
ringstagarnas intressen kan det leda till att kreditgivarna skaffar sig alltför
stor makt över företagen. Det sker i samma ögonblick som man upphäver
5-procentsspärren. Därför anser vi i likhet med utredningen att en
5-procentsspärr bör föreskrivas.

En annan fråga som hänger nära samman med pensionernas säkerhet
rör förfarandet med avkastningen av medlen från fjärde fonden. I det
avseendet förordar finansministern att inte bara realiserade kursvinster
utan också utdelning på aktier och annan avkastning på fondens
placeringar skall få återinvesteras inom fondens verksamhetsområde —
man skall alltså kunna köpa nya aktier. Vi kan för vår del inte acceptera
att avkastningen på detta sätt går pensioneringen förbi, pensioneringen
som är den centrala frågan.

AP-fonden skall enligt reglementet förvaltas på sådant sätt att den blir
till största möjliga gagn för försäkringstagarna för allmän tilläggspension.
Det skulle ligga väl i linje med en sådan strävan att till de övriga
delfonderna överföra avkastningen på medlen i fjärde fonden, så att
denna kommer att kunna bidra till pensioneringen. Det är vårt förslag att
så sker.

Regeringsförslaget lägger helt och hållet makten på fjärde fondstyrel-
sen. Det är självklart att fjärde fondstyrelsen i sin egenskap av aktieägare
ytterst skall ha ägaransvaret, men som det har sagts i centerpartiets
motion bör det vara möjligt att i normalfallet delegera rösträtten för
AP-aktierna till representanter för de anställda, som väljs av de anställdas
organisationer på arbetsplatsen. Jag tror att det har rätt stor betydelse för
såväl företagsdemokratien som möjligheterna att bättre anpassa företags-
politiken efter varje enskilt företags speciella förhållanden. Vi har krävt
att riksdagen, som redan är sagt i debatten av herr Gustafsson i Byske,
genom ett uttalande skall understryka den här ståndpunkten.

Det är viktigt att möjligheterna till utveckling av företagsdemokratien
tillvaratas i alla företag och företagsformer. Jag noterar därför med
tillfredsställelse att näringsutskottet i det här fallet har accepterat vårt
förslag genom att enhälligt förordat en hemställan hos Kungl. Maj:t om
förslag till en sådan lagändring som gör det möjligt för AP-fonden att
uppdra åt representanter för de anställda i ett företag att utöva rösträtten
för fondens aktier i företaget. En sådan lagändring kan ge mera praktiska
och smidiga former för de anställdas inflytande än nuvarande lagstiftning
ger möjlighet till. Detta underströk herr Svanberg, och det instämmer jag
i. Även om det inte är ett stort steg är det ett värdefullt företagsdemokra-
tiskt steg i rätt riktning.

Sedan måste jag, herr talman, kritiskt granska några centrala tankar
som varit framme i den här debatten — jag syftar nu inte på
riksdagsdebatten utan den allmänna debatten kring förslaget. Då har
bl. a. framhållits att förslaget om aktieköp skulle öppna möjligheterna till
ett väsentligt löntagarinflytande i företagen. Herr Svanberg var inne på

samma fundering. Jag säger klart ut att det är ett misstag att tro att detta är en väg, som på ett avgörande sätt ökar de anställdas inflytande och löser problematiken kring företagsdemokratien. Det är som jag säger bra att de anställda får möjlighet att utöva rösträtt för AP-aktierna, men den centrala frågan, den stora frågan om företagsdemokratien och dess former, måste lösas på helt andra vägar. Den löses bl. a. genom styrelserepresentation i företagen, genom deltagande i revisionen och genom medinflytande, inte minst i den direkta produktionsprocessen och beträffande arbetsmiljön på de många enskilda arbetsplatserna. Denna min principståndpunkt gäller givetvis vare sig AP-fonden har aktier i ett visst företag eller inte.

Jag har redan betonat att AP-fonden skall inrikta sina aktieköp på större företag och att det gäller en begränsad sektor av näringslivet. Jag vill tillfoga och mycket markerat stryka under, herr talman, att det icke är de stora börsnoterade företagen som i dag har det största behovet av riskbärande kapital. Visst har de behov – det har alla som vill expandera och utvidga. Men det är de mindre och medelstora företagen som i första hand behöver kapitaltillskott för sin investeringsverksamhet. Jag tror att det har nämnts i debatten – jag har inte hunnit lyssna på hela debatten därför att jag måst koncentrera mig på mina egna funderingar, som jag ville framföra att AB Företagskredit och AB Industrikredit i dag har beviljat lån till i runda tal en kvarts miljard kronor, som de icke kan utbetala på grund av kapitalbrist. Jag vet att dessa båda institut har liggande ansökningar om lån på ett flerdubbelt större belopp. Vidare har Sveriges hypoteksbank en lånekö på över 500 miljoner kronor – jag tror det var herr Regnéll som nämnde den siffran. Hypoteksbanken är inte direkt aktuell i det här sammanhanget, men jag tar upp den därför att vi skall granska var behoven finns. Hypoteksbanken tillgodoser i första hand jordbrukets krav på kapital.

Vi ställer stora krav på rationalisering inom lantbruket. De kraven är vi alla överens om, oavsett vilket parti vi företräder. Men jag tycker det är en orimlig situation att man i samma ögonblick man ställer dessa krav stryker möjligheterna till kapitalförsörjning.

Hypoteksbanken hade vid ingången av 1970 en låneeftersläpning på 70 miljoner kronor. På dessa få år har den lånekön ökat till mellan 500 och 600 miljoner kronor.

Måhända vet finansministern bättre än någon annan att det blir särskilt anmärkningsvärt och bekymmersamt med en sådan stor lånebalans i inledningsskedet till en konjunkturuppgång, då vi troligen får räkna med hårdare kreditrestriktioner. Vi har ju varit vana vid detta under konjunkturuppgångar.

Jag kan inte se hur denna fråga kan lösas om inte ytterligare kapital ställs till förfogande. Det är möjligt att man kan hitta någon form av undantag från kommande kreditrestriktioner – en kreditvolym för vissa angelägna behov för den mindre och medelstora företagsamheten och jordbruket, eftersom dessa inte har den större industrins möjligheter att gå ut och skaffa riskbärande kapital.

Jag vill understryka att ökat kredittillskott till de mindre och medelstora företagen är en förutsättning för att flera sysselsättningstillfällena snabbt skall kunna tillskapas. Det är detta vi så ofta diskuterar här i

riksdagen. Från vårt parti har vi därför i anslutning till propositionen krävt att riksdagen som sin mening skulle uttala att medel ur AP-fonden i ökad utsträckning och i första omgången i storleksordningen 250 miljoner kronor skulle ställas till förfogande för bl. a. AB Industrikredit och AB Företagskredit för utlåning till mindre och medelstora företag.

Majoriteten i näringsutskottet uttalar att det inte med fog kan hävdas att de mindre och medelstora företagen är missgynnade vid fördelningen av allmänna pensionsfondens medel. Jag förstår inte riktigt den uppfattningen. Det är möjligt – det beror på hur man mäter – att mindre och medelstora företag får ut en andel som något så när motsvarar vad de inbetalar i pensionspengar. Men det är inte den saken det är fråga om. Vi måste ha klart för oss att dessa företagstyper som regel inte kan gå ut på aktiemarknaden. De kan inte gå ut på obligationsmarknaden. De är hänvisade till att gå ut i en ofta hårt reglerad kapitalmarknad med hög ränta och stora restriktioner och försöka skaffa kapital den vägen.

Därför är i dag våra olika företagstyper inte jämställda när det gäller kapitalförsörjningen. Det är en väsentlig fråga. Det är bl. a. därför vi har fört fram dessa krav.

Då är det också angeläget, herr finansminister, att vi får en översyn av utlåningsbestämmelserna hos Industrikredit och Företagskredit med syftet att bättre tillgodose de mindre och medelstora företagens kreditbehov för bl. a. exportverksamhet, marknadsföring och produktutveckling.

Jag tror att det senare i dag blir riksdagens beslut att ställa riskbärande kapital till förfogande ur AP-fonden. Detta kapital tar andra risker än i vanlig låneverksamhet. Vi måste väl vara överens om att aktiemedel är det mest riskbärande kapitalet.

När vi i dag går in för detta, kräver logiken att vi så snart som möjligt ger de mellanhandsinstitut som har räknats upp av mig möjlighet att förse näringslivet med mera riskbärande kapital än vad nu är fallet, alltså lånekapital i vanlig mening. Där har vi en svår avvägning. Det gäller att ställa frågan hur långt vi vågar gå här när det gäller riskbärande kapital. Vi får inte träda pensionstagarnas intressen för nära om vi skall ta de här slantarna ur AP-fonderna. Det finns ju andra medel man kan ställa till förfogande om man har god vilja.

Det ingår i kapitalmarknadsutredningens återstående uppgifter att göra en översyn av AP-fondens organisation. Vi understryker i vår motion att denna översyn bör inriktas på att ta till vara decentraliseringsmöjligheterna, så att AP-medel kan slussas ut till näringslivet i decentraliserade och smidiga former.

Jag vet att det varit uppe i debatten om vi inte skall slå ihop de här fonderna till en enda stor fond. Jag vill protestera bestämt emot detta. Jag skall inte på några andra punkter binda mig om jag kommer att fortsätta i kapitalmarknadsutredningen – det sista finns det i och för sig anledning att överväga. När vi gjorde ett seriöst försök att lägga fram ett kompromissförslag så stryker finansministern ett streck över det mesta, men jag är inte långsint i det avseendet.

Jag vill dock bestämt säga att man inte kan gå med på att vi skall ha en enda central fond. Vi kan se på förhållandena i Norge, där man håller på

att bygga upp liknande system. Man har decentraliserat till fem olika delfonder med regionala uppgifter. Jag skulle vara intresserad av att pröva ett sådant system, när regionalpolitiken äntligen har fått den plats i den svenska politiska debatten som den skall ha. Det är decentralisering och det bidrar till att man kan pröva näringslivsbehoven i olika delar av landet.

När riksdagen i anslutning till pensionsreformen beslöt om AP-fonderna mot slutet av 1950-talet, uttalade sig riksdagen mycket bestämt om att fonden inte borde åläggas att uppfylla några ekonomisk-politiska eller socialpolitiska mål vid sina placeringsbeslut. Det finns anledning att i dag friska upp minnet av detta uttalande.

Jag förmodar att herr Geijer kommer att tala om att Landsorganisationen i sin framställning begärde att fem procent av nuvarande och tillkommande kapital skulle användas för aktieköp — det är ju denna framställning som är anledningen till att vi har den här propositionen på bordet. Man frågar då vilken omfattning detta krav har. För närvarande finns, som jag sagt, ca 60 miljarder i fonderna. Fem procent av detta betyder alltså tre miljarder. Om något decennium kommer fonden att uppgå till ca 200 miljarder. Fem procent av det betyder då tio miljarder. För att få riktiga relationer på vad vi hanterar här skall detta jämföras med siffran för de värden som man sammanlagt har i de börsnoterade företagen. Dessa värden uppgår — med en reservation för minnesfel — till ca 30 miljarder kronor. Det är alltså siffror som talar sitt tydliga språk.

Varför jag nu kritiserar detta är att denna del inte är den avgörande delen av näringslivet, dvs. den del som har störst behov av riskbärande kapital. Om vi skulle gå in för detta eller något annat förslag som nu inte är aktuellt — här vill jag ge finansministern en honnör för att han ändå har reducerat det något — så vill jag ställa en fråga: Är det någon som tror att man kan släppa ut mer än mycket små medel i miljoner räknat på den svenska börsen, som är så relativt liten — det rör sig om en omsättning på i genomsnitt mellan 800 miljoner och en miljard — utan att få feberheta kurser?

Sedan vill jag notera — och det är kanske värt att särskilt stryka under — att kapitalmarknadsutredningen under full enlighet betonat att AP-fonden inte kan bära ett sådant politiskt ansvar som förbindes med ökat samhällsinflytande i näringslivet. Ledande socialdemokrater i utskottet anslöt sig följaktligen till denna ståndpunkt. Enligt min mening tillgodoser man behovet av riskbärande kapital bättre om man har upp till 5 procent aktier i *många* företag än om man har en större procentandel i ett *mindre* antal stora företag. En låg procentandel i många företag innebär en decentralisering och en riktig riskspridning ur fondens synpunkt, även ur aspekten att fördela möjligheterna till riskbärande kapital mellan företagen. Men en hög ägarandel innebär en maktkoncentration som jag för min del bestämt måste avvisa på rent principiella grunder.

Låt mig sedan diskutera ett upphävande av 5-procentsspärren i enlighet med regeringsförslaget. Vi utgår från att man först placerar de nu föreslagna 500 miljonerna och sedan begär kanske ytterligare 500 miljoner. I propositionen framhålls att vi då får ta ställning till detta

efter de erfarenheter som gjorts. Men vad vi skall ha i minnet när vi bedömer siffrorna är ju det faktum, som ingen kan bestrida – det skulle vara intressant att höra om finansministern vill göra det – att trots de stora kapitaltillgångar som redan finns i AP-fonderna och som kommer att bli tre gånger större på kort tid, kommer det att bli en mycket stark konkurrens om dessa medel. De skall tillgodose bostadsbyggandet – där har fonden i dag sin största uppgift kapitalvolymmässigt sett – och vidare industrin där fonden, som jag tidigare sade, redan har ca 30–35 procent av sina tillgångar placerade, kommunerna, landstingen och andra intressenter. Då kan man inte ensidigt rikta blickar på dessa medel. Jag menar inte att någon direkt har gjort det, men den allmänna debatten har i så hög grad centrerats kring denna fråga att jag vill varna för en alltför stor ensidighet. Vi måste också tänka på de andra kapitalbehövande sektorerna i vårt samhälle.

Anledningen till att jag inte riktigt begriper varför finansministern har upphävt 5-procentsspärren är att, enligt uppgifter som vi har fått i utredningen och som man själv kan inhämta om man är intresserad av detta, börserna kommer att reagera med en feberhet kurs, om 4–5 miljoner kronor anslås till inköp av ett par värdepapper. Det blir då alltså en stark kursuppgång.

Vem har glädje av detta? Inte kan syftet med ett samhällsinflytande på detta område vara att driva upp kurserna. Det kan endast vara till glädje för de tidigare aktieägarna och kan kanske i vissa fall skapa fiktiva kurser, som inte motsvaras av tillgångar i företaget.

Och vice versa: om fonden skulle finna att den behöver placera om och sälja ut en del av sina aktier, får vi ju en kursnedgång som inte heller kan vara i samhällets intresse. Då förlorar fonden en del av sitt insatta kapital i den mån betalkursen understiger vad man lagt ut vid inköpet av aktierna.

Jag säger detta eftersom denna fråga – och det har finansministern glädjande nog också understrukit och jag vill i det fallet inte polemisera med honom – bör hanteras med den största försiktighet. Vi hade samma mening i kapitalmarknadsutredningen, och det är dels ur den aspekten, dels ur decentraliseringsaspekten jag ställer frågan: Varför går man ifrån 5-procentsregeln?

Finansministern och jag är glädjande nog, åtminstone ur min synpunkt, ganska goda vänner och brukar träffas någon gång emellanåt, inte minst hemma i Halland, när finansministern lägger av de politiska bekymren. Jag hoppas att han inte uppfattar det som en alltför ofin fråga, men jag undrar: Vad är det egentligen som har hänt med herr Sträng och hans inflytande i regeringen på den här punkten? I de direktiv som herr Sträng utfärdade för kapitalmarknadsutredningen sade han följande: "Utredningen bör pröva om likartade regler bör skapas för AP-fonden och försäkringsbolagen bl. a. när det gäller att i begränsad omfattning förvärva och äga aktier." Här har vi alltså 5-procentsregeln, herr finansminister, och det är därför jag frågar vad som har hänt. Kapitalmarknadsutredningen har nämligen tagit seriöst på direktiven och levererat det förslag som finansministern beställde. Men när vi har gjort det drar alltså finansministern med några penndrag ett streck över

väsentliga principer i utredningens förslag.

Nu kommer finansministern att säga, och det med all rätt, att utredningen ändå har knäsat principen att AP-fonderna skall gå in och köpa aktier och att centern står bakom tanken. Det gör vi, och jag rubbar inte den ståndpunkten. Jag har inte heller fått kritik för den i mitt eget parti. En del tidningsorgan har trott att det är av lojalitet mot min person som centerpartiet har slutit upp kring utredningslinjen, men det är alls inte så. Jag har föredragit det här ärendet, och vi har haft en diskussion i min grupp, men det har icke funnits någon ledamot av gruppen som intagit någon annan ståndpunkt. Vi förstår nämligen att det är väsentligt att tillgodose den här sektorn med riskbärande kapital.

Men vad finansministern säger är inte någon hel förklaring, för det återstår ju viktiga principer: riksdagsprövningen om vi skall utöka fondmedlen, den årliga riksdagsgranskningen av hanteringen av tillgångarna på aktiesidan för den fjärde fonden. Det är därför jag ställer de här frågorna.

Jag vet inte om jag skall göra någon gissning, men det är möjligt att statsrådet har fått vika för andra och starkare krafter i regeringen, som har sökt efter en politiskt värdeladdad fråga inför valet. Jag tror att jag skulle känna finansministern rätt illa, om inte han var tilltalad av kapitalmarknadsutredningens förslag. Det är klart att vi alla är lockade att i lojalitet mot våra partier låta partitaktiken gå före sakskalet, men jag tycker inte att man skall göra det om man har sagt till en utredning: Var så goda och pröva om ni vill åstadkomma samma placeringsmöjligheter och samma regler för AP-fonderna som man har för försäkringsbolagen! Man har nog tagit grundligt miste i den mån man har trott att man här skulle hitta en emotionell fråga som engagerade löntagarna, för redan debatten har väl visat att det inte går att få upp någon geist med ett förslag som innebär – om jag så får uttrycka det – att man i viss mån spekulerar på aktiebörsen med medel som är avsedda att trygga AP-pensionerna.

Herr talman! Jag skall sätta punkt här. Måhända har jag varit något mer kritisk än jag brukar vara när jag uppträder i den här talarstolen, men det har ett par skäl. Det ena är att vi har gjort så gott vi förmått i kapitalmarknadsutredningen och följt en redbar linje. Vi satt länge och funderade över hur vi skulle bete oss för att bli eniga, för det var viktigt. Efter mycket bryderi och jämkningar från olika sidor kom vi fram till ett i stort sett enhälligt förslag, och finansministern underkände det som sagt i sin proposition trots att han själv i princip hade beställt detta förslag. Det är det ena motivet till att jag har varit kritisk.

Det andra motivet är att när finansministern så småningom kommer in i debatten har jag bara några minuter för att bemöta honom. Därför vill jag ta tillfället i akt att redan nu säga några vänliga ord till finansministern.

I detta anförande instämde herr Persson i Heden, fröken Pehrsson och herr Torwald (samtliga c).

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Det har förekommit så pass många motstridande uppgifter här i dag om de motiv som skulle ligga bakom olika partiets inställning i den viktiga fråga vi nu diskuterar, så mycket olika resonemang om taktik, strategi och dolda motiv, att jag tycker att det är angeläget att försöka slå fast vad som är det centrala i vad vi nu skall diskutera och strax besluta.

Den helt avgörande frågeställningen är denna: Vi har en socialdemokratisk regering som vill att riksdagen i dag skall ge denna socialdemokratiska regering en obegränsad fullmakt att centralstyra och – i den takt regeringen själv vill avgöra – socialisera delar av svenskt näringsliv. Till en så beskaffad fullmakt säger oppositionen nej. Det är den enklaste preciseringen av detta mycket stora debattmaterial.

Vid det här laget kan knappast någon tvivla om regeringens syfte med förslaget om att använda AP-pengar för aktieköp. Regeringen vill skaffa sig ytterligare ett mäktigt instrument för att kunna driva vidare den sorts näringspolitik som regeringen allt starkare gått in för de senaste åren. Den innebär att staten styr betydligt mer än hittills – inte bara i form av ramar för företagets verksamhet, som är det naturliga sättet för staten att arbeta, utan också i detaljer och inne i företagen. Denna näringspolitik diskuterades utförligt i går, och jag skall därför inte upprepa den debatten. Men det är alldeles uppenbart att bakom denna näringspolitik ligger tron att några få personer i toppen på det politiska maskineriet bättre än de tusentals beslutsfattarna ute i företagen vet hur företag skall skötas och vilka beslut som där skall fattas.

Men, herr Sträng, har inte den tron väldigt litet stöd i de praktiska erfarenheterna från senare år? Har ni ändå inte gjort erfarenheter som säger er att den här socialdemokratiska centraliseringsivern har varit nära att bringa er på fall? Visst har medlen skiftat. I stället för att se snabb utbyggnad av statliga företag som bästa väg att utveckla ekonomin – för det vill ni ju inte tala om just nu – och som en möjlighet, som man sade 1967, 1968 och 1969, att skapa trygghet i jobbet, vill man nu gå direkt in i enskilt ägda företag och styra dem inifrån.

När kapitalmarknadsutredningens förslag blev känt i fjol sade vi oss i folkpartiet: Vi kan inte se detta som en teknisk fråga. Vi kan inte betrakta oss som en teknisk remissinstans och yttra oss över förslaget i alla dess detaljer. Vi måste fråga oss: Vad är syftet med det hela?

Det syftet blev ju alldeles naktet klarlagt – det vill jag säga till finansministerns heder – genom det som finansministern sade på SAP-kongressen. Jag har ibland funderat över om finansministern tror att vi är så lata att vi inte läser SAP-protokollen – att vi över huvud taget inte tar del av dem. Men nog är det väl häpnadsväckande att den person i regeringen, som ofta har velat framställa sig som den mest försiktige, den som vill bevaka att socialdemokratin inte i ostentativa former – finansministerns egna ord – skall avslöja sina verkliga socialistiska avsikter, ändå enligt SAP-protokollet, som jag har här framför mig och kan läsa innantill ur, säger: ”Nu står vi inför uppgiften att via AP-fonderna skaffa samhället direkt inflytande i företagen.”

Detta var ju klarspråk, och det var självfallet att vi då måste bedöma

kapitalmarknadsutredningens förslag från de utgångspunkterna. När det sedan visade sig att det bara behövde dröja några veckor innan de socialdemokrater fick rätt som sade att det här är ju bara startpunkten och vi skall gå vidare, så var det glasklart att här förelåg ett socialistiskt syfte med förslaget.

Vi vet alla vilken roll min älskvarde bänkkamrat Knut Johansson har spelat i detta fall och hur pådrivande han var i utredningen, där man från vecka till vecka kunde följa hans agerande för att driva utredningen längre än den kom. Vi vet också vad som sedan har hänt – det avståndstagande från utredningens förslag som allt fler inflytelserika socialdemokrater och till sist regeringen själv har gjort. Då är det avslöjande eller upplysande – hur man vill – att läsa den tidning som står Knut Johansson så nära, Byggnadsarbetaren, där det sägs: "Kom ihåg målet med AP-satsningen. Vad vi här talar om är uppenbart socialismen."

Varför är andra socialdemokrater då så rädda när den saken förs på tal? Varför får man inte diskutera de egentliga avsikterna? Varför försvinner herr Knut Johansson diskret inte bara från plenisalen utan även från talarlistan den dag då det ärende avgörs där han har varit en av de viktigaste motorerna? Vi skall inte tala om socialiseringsaspekten!

LO-organet Fackföreningsrörelsen har klargjort sina stora förväntningar: "När det gäller den ekonomiska ramen för aktieplaceringarna har finansministern visserligen stannat för det av utredningen föreslagna beloppet, 500 miljoner, men han slår samtidigt klart fast, att detta bör betraktas som en början. – – – Finansministerns besked bör kunna tas som en utfästelse om att takten inte kommer att bli alltför långsam." Men hur långsam kommer den att bli? Hur snabb blir takten den dag då herr Sträng inte längre sitter kvar?

Här har lämnats olika uppgifter om vad man kan åstadkomma med de summor som nu ställs till förfogande med denna obegränsade fullmakt. Det har erinrats om att AP-fonderna växer med mer än 40 miljarder under återstoden av 1970-talet. Någon har sagt att det skulle räcka med 12 miljarder för att köpa upp hela aktiestocken i samtliga de 105 företag som i dag är noterade på Stockholms fondbörs. Det är de nominella värdena – går man till marknadsvärdena skulle det kanske behövas 30 miljarder. Men detta skulle alltså ligga inom möjligheternas gräns.

Nu vet vi att man köper inte upp, som det så riktigt har sagts här, 100 procent av aktierna. Man behöver inte ens köpa 51 procent för att ha det avgörande inflytandet i väldigt många hittills enskilt ägda företag – det räcker erfarenhetsmässigt med 10, 12 eller 15 procent för att i praktiken ha ett majoritetsinflytande. Vilka är avsikterna?

Det är alldeles uppenbart att regeringen betraktar aktieköp med AP-pengar som ett instrument för en ny näringspolitik, för en annorlunda inriktning av sättet att leda och förvalta svenska företag. Det är en helt annan grundsyn än den kapitalmarknadsutredningen gav uttryck för när utredningen hävdade att näringspolitik liksom tidigare skall bedrivas i andra former än med pensionstagarnas pengar.

Jag kan inte som herr Antonsson åberopa några trevliga kafferep med finansministern nere vid Hallandskusten. Jag har aldrig haft den äran, men nog vore det väl bra om även vi andra, som inte får delta i dessa kafferep,

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

får veta vilka planer finansministern egentligen har i sådana stunder.

Mot den bakgrund som jag här försökt teckna tycker jag det är konsekvent att regeringen i sitt förslag har tagit bort alla inslag av demokratisk kontroll, allt som skulle främja insyn och förhindra förstatliganden utan att riksdagen får säga sitt. Ty borta är spärren vid 5 procent av röstvärdet i de företag där aktieköpsfonden går in, borta är riksdagens rätt att bestämma när och om man skall gå utöver de 500 miljoner som kan satsas på ett bräde, borta är tanken att värdesäkra pensionerna genom att höja avkastningen i själva AP-fonderna. De pengar man tjänar vid lyckade köp skall inte gå tillbaka till pensionsfonderna utan användas för nya spekulationsmöjligheter. Och vem har besvarat frågan: Vad händer om fonden spekulerar fel eller säljer ut? Skall den skapa panik på börserna eller frysa ner sina innehav och vänta till dess företagen har dött?

Det har hela tiden varit självklart för oss i folkpartiet att avvisa detta förslag sedan regeringens verkliga avsikter bakom även det begränsade förslaget blev kända. Vi avvisar det därför att vi inte tror på välsignelserna med den socialdemokratiska näringspolitiken och inte tror på den toppstyrning som följer med en socialistisk ekonomi.

Nu får vi väl höra från regeringsbanken att vi genom vårt nej till regeringens förslag också säger nej till löntagarinflytande, till nya jobb, till åtgärder för att sprida kapital och motverka enskild maktkoncentration. Ingenting är felaktigare än de påståendena. Tag t. ex. löntagarinflytandet. I AP-fonderna finns det i dag upp emot 60 miljarder kronor. Fonderna stiger snabbt. Redan vid 1970-talets slut finns det, som jag sade, omkring 100 miljarder. Socialdemokraterna vill nu använda delar av detta enorma kapital, som i dag placeras i säkra tillgångar, till näringspolitiska experiment efter grundinställningen "vi vet bäst hur näringslivet skall skötas". Vem kan tro att en socialdemokratisk regering med dessa näringspolitiska ambitioner skulle avstå från att utöva den yttersta bestämmanderätten över de delar av AP-miljarderna som satsas, till förmån för några enskilda löntagare? Nej, det blir till sist regeringen som styr. De elva personerna, vem som än har nominerat dem, är utsedda av regeringen. Och det är inte säkert att den elvan är lika framgångsrik som den som förde Sveriges flagga i går på Ullevi. Den lär kunna göra sina misstag. Det är inte säkert att det blir den som segrar. Vem får t. ex. beslutanderätten om det gäller att gå vidare med ytterligare aktieköp? Regering eller riksdag? Svar: regeringen. Vem utser aktieköpsfondens styrelse? Svaret är: regeringen. Vem ges utslagsröst i aktieköpsfonden? Svaret är: regeringen, genom de personer som ingen annan fått nominera.

Om de centraliseringsivrare som ändå finns inom socialdemokratien får hållas, och om socialdemokratien är kvar vid regeringsmakten, så tror jag att den fjärde fonden efter några år kommer att ha en mycket stark maktställning i det svenska näringslivet. De lyckade saker som den gör får sin betydelse, misslyckade får det i ännu högre grad. Det är självklart att regeringen i avgörande ögonblick då inte kommer att vara passiv, när fonden enligt de bakomliggande planerna just är till för att förverkliga den ställiga näringspolitiken.

Det är också en orimlig tanke att de anställdas medbestämmande

skulle vara beroende av dessa centralt bestämda aktieköp. Innebär det att de anställda skall få medbestämmande bara i de företag där en handfull personer råkar bestämma sig för att köpa aktier? Nej, självfallet skall de anställda ha rätt till medbestämmande i sin egenskap av anställda i samtliga de företag där nuvarande lag gäller och där försöksverksamheten kommer att visa att den kan utvecklas ytterligare. Vi har i många år från folkpartiet drivit på för en utvecklad arbetsdemokrati. Men måste vi inte då gå med på regeringens förslag för att kunna skapa fler nya jobb? Jag tror inte det blir ett enda nytt jobb genom att man spekulerar med pensionstagarnas pengar på börser. Företagen tillförs inte något nytt kapital.

Det är bara i de fall då AP-fondens aktieköp leder till nyemissioner som annars inte kommit till stånd som det verkligen kan bli ett kapitaltillskott till de berörda företagen. Men det är mycket diskutabelt om de här aktieköpen verkar stimulerande på företagens nyemitteringskalkyler. Och om kapital tillförs i form av s. k. riktad emission – det nya instrumentet – innebär det antingen att de gamla aktieägarna anser villkoren så dåliga att de avstår från sin företrädesrätt eller att företagets allmänna läge är sådant att inga andra köpare uppträder. Såvida inte – här skulle jag verkligen vilja ha finansministerns uppriktiga besked – regeringen tänker använda de maktmedel den har i sin hand, t. ex. att kräva att få ta hand om en nyemission för fjärde fondens räkning för att släppa loss medel ur företagets investeringsfond. Är det sådana metoder ni tänker arbeta med? Det är allvarligt nog redan att sådana möjligheter till statlig maktutövning finns och kommer att finnas.

Så visst kan man säga att den fjärde AP-fondens kapital, om spärarna rivs såsom socialdemokraterna nu vill, blir riskvilligt – det riskeras av pensionstagarna.

Egna sparade vinstmedel kan inte ersättas av nytt aktiekapital utifrån som stimulans för kraftfulla offensiva investeringar. Nytt kapital utifrån kräver en motsvarande höjning av avkastningen. Och i de stora börsnoterade företag det här är fråga om är det inte bristen på kapital utan den alltför begränsade avkastningen som är det avgörande hindret för att göra nya satsningar. Det kommer helt klart fram i de remissvar som näringslivets organisationer har avgett och i många enskilda debattinlägg. Om man inte kan räkna med att få en avkastning som mer än nått och jämt – eller kanske inte ens – motsvarar vanlig bankränta hjälper det inte hur mycket kapital som står till förfogande.

De mindre företagen har däremot, förutom den alltför låga lönsamheten, ont om kapital. Men de skall inte få del av de 500 miljonerna eller några miljoner som tillkommer därefter. 95 procent av våra industriföretag har mindre än 200 anställda, men de företagen har regeringen i vanlig ordning glömt bort. Här har redan förts en diskussion om detta i dag, så jag skall inte tjata om detta problem för länge. Men eftersom jag var den förste som presenterade uppgifterna att kring årsskiftet Industri kredit och Företagskredit hade låncansökningar beviljade från ungefär 200 företag – om tillsammans ca 225 miljoner kronor – och inte ens kunde klara utbetalningarna av dessa, aldeles bortsett från den kö som fanns, tycker jag att det vore intressant om finansministern utöver det mycket

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

knapphändiga interpellationssvar som han nyligen gav ville svara på frågan: Har ni funderat mer över detta problem? Skall det vara på det här sättet? Skall man, när man inte klarar de åtaganden med AP-fondens pengar som man redan har utfäst sig att klara gentemot näringslivet, i samma ögonblick gå vidare och ta 500 av de nya miljonerna till ett annat, ovissare, ändamål?

Det finns andra och bättre vägar för AP-fonderna att trygga näringslivets utbyggnad än att köpa aktier. Det är inte i brist på sådana decentraliserade möjligheter som regeringen nu lägger fram sitt förslag. Den gör det trots att AP-fondernas medel behövs för angelägna uppgifter i form av lån till mindre företag och till bostadsbyggande. På ett annat ställe i det intressanta anförande som finansministern höll på SAP-kongressen har han med stor energi slagit fast att en mycket stor del av AP-fondernas medel även i fortsättningen kommer att behövas för investeringar i kommunerna och för bostadsbyggande. Men på de månader som gått sedan det uttalandet gjordes har det tydligen blivit så att det inte längre är så noga med den saken.

Är finansministern verkligen inte beredd att erkänna att det finns möjligheter att förse näringslivet med kapital från AP-fonderna utan den maktkoncentration och de risker för centralstyrning som en särskild aktieköpsfond för med sig?

Jag tycker att finansministern framför allt med de senaste årens erfarenheter borde inse att ökad centralstyrning i ekonomin inte är rätt metod att skapa de nya jobben och att den utbyggnad av näringslivet om vars nödvändighet vi är så rörande eniga ger den enda säkra grunden för fortsatt reformarbete och positiv välståndsutveckling. Den kommer icke att skapas genom ert förslag.

Visst har vi här olika synsätt, men vi som inte tror på centralstyrning av ekonomin har ändå rätt att redovisa vår syn. Vi har under våren från socialdemokratiskt håll fått höra att vi slår vakt om enskild maktkoncentration, om ansamling av kapital på några få privata händer och om obegränsad rörelsefrihet för multinationella företag. Vi har då rätt att säga: Detta är lögn. De enda det är avslöjande för är de socialdemokrater som driver denna propaganda. De kan tydligen inte tänka sig mer än två möjligheter: makt och kapital är antingen koncentrerat på några få privata händer eller också koncentrerat till staten. Men det finns en tredje möjlighet: att sprida makt och kapital och motverka både statlig och privat maktkoncentration, och det är den liberala vägen.

Folkpartiet var först med att begära en utredning om de multinationella företagens agerande och maktutövning – jag syftar nu inte på det ärende som behandlades i går utan på den utredning som tillsattes på förslag från vårt håll.

Vi begär en rad åtgärder för att motverka enskild maktkoncentration. Till de viktigaste hör naturligtvis att på olika sätt främja konkurrensen. De monopolövervakande insatserna behöver förstärkas, särskilt inom sådana branscher som är skyddade mot internationell konkurrens. Vår svenska konkurrenslagstiftning är ganska mild jämfört med många andra länders. Vi menar att den behöver skärpas. Vi har begärt ändringar i de skattefria stiftelsernas ställning.

Vidgat medbestämmande för de anställda, kraftfull konsumentpolitik, aktiv prisövervakning, bättre villkor för småföretagande och nyetablering, stimulanser till decentraliserat sparande i hushåll och företag – det är några väsentliga inslag i en liberal politik mot enskild maktkoncentration.

Problemet med den alltför starka maktkoncentration som finns i dag löser man inte med att föra över makt från vanliga direktörer till generaldirektörer, från en eller annan privat miljonär till staten som miljardär. Så tillspetsad är inte verkligheten. Men när man som herr Sträng mest överlägger med storföretagens toppar, kanske man lätt börjar tro att makten bara kan ligga hos dessa toppar eller hos finansministern själv och att det är den maktfördelningen som är den enda intressanta.

Vi hade en debatt i det gamla riksdagshuset om detta. Det var 1969, då Olof Palme i riksdagen diskuterade dessa frågor med Sven Gustafson. Herr Palme erkände då att han insåg att det fanns en tredje möjlighet. Han sade: "Den decentraliserade liberala modell, som herr Gustafson i Göteborg här utmålade, är i själva verket ett mycket hårdare dråpslag mot Wallenberg än förslaget beträffande de privata stiftelserna. Ty hela storföretagsamheten i Sverige bygger på att vissa centrala ekonomiska beslut är hårt centraliserade, varigenom man får mycket stora styringsmöjligheter." Herr Gustafson svarade att han inte var den som ville dela ut några dråpslag mot människor som gjort svenskt näringsliv stora tjänster men att herr Palme vid sidan av detta kommit med en alldeles riktig iakttagelse, nämligen att hela den liberala politiken verkar klart emot maktkoncentration, hur den än är uppbyggd.

Folkpartiet säger nej till socialisering, nej till statliga styrelserepresentanter i de med varandra konkurrerande industriföretagens styrelser, nej till statlig dirigerad konsumtion. Mot ett samhälle med statlig maktkoncentration, med alla dess nackdelar och faror, lika väl som mot ett samhälle som domineras av enskild maktkoncentration ställer vi ett verkligt reformvänligt alternativ: en social-liberal ramhushållning med ökad insyn och stärkt inflytande för samtliga medborgare inom såväl den statliga sektorn som den privata företagsamheten.

I vår motion med anledning av regeringens AP-förslag har vi ytterligare utvecklat vårt gamla krav på att de anställda skall få personligt ägda andelar i företagens kapitaltillväxt. Vi noterar med glädje att andra partier här sluter upp. Statsmakterna kan på olika sätt stimulera sådana system som syftar till att uppnå en jämnare förmögenhetsfördelning samtidigt som företagen kan få ett större arbetande kapital. Man kan ge dels en skattestimulus för löntagarna – genom att medlen hålls tillbaka i vinstkonjunkurlägen verkar det också inflationsbekämpande – dels stimulanser för att minska skatte- eller avgifts bördan på företag i motsvarande mån. De kostnader detta vållar statsmakterna skall då vägas mot de långsiktiga samhällsekonomiska fördelarna av högre investeringstakt och en tryggare sysselsättning.

Med vårt förslag får löntagarna direkt del i kapitaltillväxten och har ändå individuellt ägda tillgångar. Det är fördelningspolitiskt klart att föredra framför regeringens AP-fondsförslag, där kapitaltillväxten tillfaller en central fond. Detta är den enda punkt där jag tror att kritiken från grupper till vänster om socialdemokratin har rätt – det finns mycket

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

sneda fördelningspolitiska aspekter i regeringens förslag.

Vårt förslag leder till spridning av både kapital och makt. Regeringens förslag innebär en koncentration av både makten och kapitalet. Där går skiljelinjen.

Jag vill tillägga att en ständigt fortgående maktkoncentration och centralisering till staten rymmer särskilda risker. Staten är ju inte vilket organ som helst i samhället. Staten är det organ som med politiska beslut skall dra upp de ramar som bl. a. företagen har att röra sig inom. Då krävs det en rollfördelning. Statsmakterna skall genom en rörlig och effektiv konjunkturpolitik och regionalpolitik bidra till att skapa balans mellan tillgång och efterfrågan på arbete. Statsmakterna skall se till att miljön skyddas och att sociala behov och rättfärdighetskrav tillgodoses.

Men dessa uppgifter klarar statsmakterna så mycket bättre, om de inte dessutom och samtidigt försöker ta på sig allt flera av de tusentals och åter tusentals beslut som från dag till dag fattas inne i företagen, och som fattas mycket bättre och riktigare med de anställdas medbestämmande, av de människor som har den nödvändiga informationen ute i företagen. Staten skall stå fri att dra upp ramar och påverka de grunder som besluten fattas på, men staten skall inte bygga in sig själv i systemet, så att blandekonomin förvandlas till en sammanblandningsekonomi.

Nu tror tydligen socialdemokraterna att de kan gömma undan sakskalet mot aktiespekulationen med AP-medel genom att göra det hela till en strid — en låtsasstrid — mellan kapitalägare och löntagare. Men vad de många enskilda löntagarna är intresserade av är att få medbestämmande över de beslut som direkt berör deras arbetssituation, det är att få personlig del i kapitaltillväxten, att känna att man själv äger någonting, det är att få arbeta i starka företag, som kan ge goda löner och trygghet i jobbet och bra arbetsmiljö.

Vad AP-debatten ytterst gäller är därför om man bör sträva mot en centraliserad eller en decentraliserad ekonomi. Den frågan, herr talman, är alldeles för viktig för att nu avgöras i all hast — i riksdagens slutspurt, fyra månader före ett val — efter ungefär fyra timmars utskottsarbete!

Vi säger: Ge svenska folket fyra månader av offentlig debatt och reell möjlighet att därefter säga sitt ord i valet. Låt sedan höstrikdagen under mindre tidspress ta itu med delfrågorna. Det skulle vara en demokratisk anständig behandling av en så viktig fråga som denna.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! En olägenhet med att regeringen har åstadkommit en så oerhört hård arbetsbelastning på riksdagen under de sista veckorna är ju att det även i mycket viktiga frågor — sådana som den vi diskuterar i dag — kan bli på det viset, att en partiledare inte har möjlighet att uppträda i dem alla. Därför har det, herr finansminister, fallit på min lott att i dag försöka att tillsammans med herr Regnöll klargöra moderata samlingspartiets uppfattning i denna mycket betydelsefulla fråga.

När vi, herr talman, under senare år har diskuterat frågor som gäller ekonomi och näringsliv har det varit mot en bakgrund som har tvingat till eftertanke. Vi har sett sysselsättningsvärigheter, bristande utbyggnad av industrin, en lönsamhet som varit i avtagande och en sjunkande soliditet i

företagen. Vi har också kunnat se en sviktande nyföretagaranda. Inte minst under gårdagens näringspolitiska debatt hade vi möjlighet att resonera om dessa företecelser. Det kan naturligtvis finnas olika uppfattningar om hur allvarliga och långsiktiga dessa svårigheter är, men ändå förefaller det som om ingen förnekar – och jag antar att inte heller finansministern gör det – att de finns. Det är för övrigt också en beskrivning som återfinns i regeringens förslag om att AP-fonden skall träda in på aktiebörsen.

Socialdemokraterna menar att man genom dessa aktieköp skall kunna tillföra näringslivet riskvilliga pengar. En av huvudtankarna bakom regeringens förslag är att man på så vis skall kunna skapa sysselsättning och åstadkomma en bättre utveckling. Det var också idén i den utredning som föregick regeringens förslag.

Men då har man anledning fundera på hur väl grundad denna tanke är att man på detta vis verkligen skall kunna ge näringslivet nya resurser. Det har sitt intresse att se att ingen av de näringslivsorganisationer som beretts möjlighet att yttra sig om utredningsförslaget har trott att det skulle leda till några förbättringar i utbyggnadstakten. Det är alltså företagens uppfattning, dvs. uppfattningen hos dem som man tänker sig skall få motta de nya, riskvilliga pengarna. Det är naturligtvis möjligt att de har felbedömt läget – sådana här näringslivsorganisationer är inte alltid de instanser som i den ytligaste politiska debatten tillmäts särskilt stor vikt. Men det är ändå intressant att se att dessa instanser inte har kunnat dela uppfattningen att ett genomförande av förslaget skulle ge nya möjligheter.

Man kan då försöka att på egen hand fundera igenom frågan på vilket sätt man egentligen skulle kunna försörja företagen med nya, riskvilliga pengar genom detta förslag. Hur skall det rent praktiskt gå till? Man kan fråga sig: På vilket sätt får t. ex. Volvo mera pengar till utbyggnad bara därför att AP-fonden köper aktier i Volvo? På vilket sätt får Volvoledningen mera pengar för att bygga ut fabriken, köpa maskiner osv.? Såvitt jag förstår får Volvo inte några mer pengar den vägen. Vad som kommer att hända är att kurserna på Volvoaktier kommer att stiga. Det är möjligt att en sådan kursstegring kan göra det lättare för Volvo att på billigare villkor sälja nya aktier, emittera aktier. Men då är frågan verkligen om det kan vara en allmän uppslutning bakom tanken att man genom att trissa upp aktiekurserna bakvägen skall hjälpa företagen. I så fall borde socialdemokraterna säga klart ut att deras tanke är just att genom aktieköp trissa upp aktiekurserna och på det viset möjligen göra det billigare för företagen att emittera nya aktier.

Mycket anmärkningsvärt och helt oförklarligt är faktiskt att när man läser den utredning som föregått regeringens förslag, kapitalmarknadsutredningen, hittar man där inget resonemang om hur de olika företagen i praktiken får mera pengar om AP-fonden på det här viset köper aktier.

När socialdemokraterna besväras med frågor av denna typ svarar de ibland att AP-fonden skall kunna kliva in vid särskilda nyemissioner och på det viset undvika att driva upp kurserna genom vanliga aktieköp. Men då är naturligtvis frågan: Varför skulle goda företag, som i sedvanlig ordning skulle kunna sälja nya aktier till sina gamla aktieägare, låta

AP-fonden kliva in och teckna aktier genom speciell nyemission? Jag kan inte finna någon sådan anledning. Risken blir i stället att de svaga företagen, företagen med ganska dåliga aktier — sådana finns också på börserna — skulle vända sig till AP-fonden och att denna fond sålunda skulle bli sittande med dåliga aktier. Det kan inte vara bra ur pensionärernas synvinkel att man på det viset skulle komma att spekulera med pensionärernas pengar.

Det finns också i debatten mera långtgående socialister som kanske tänker sig att man på något sätt skulle kunna tvinga goda företag att göra nyemissioner till AP-fonden. Men ett sådant tvång skulle innebära ett stort steg bort från rättssamhället. Det är därför som jag med viss glädje sett att finansministern i ett föredrag i Örebro den 18 mars i år slog fast att så kan man inte gå till väga. Jag skall be att få läsa upp det referat som dagen därpå var infört i Nerikes Allehanda. Jag har kontrollerat med vederbörande journalist att anförandet är mer eller mindre ordagrant återgivet. Så här sade alltså finansministern, och det tycker jag hedrar honom:

”Vi kan inte heller med en demokratisk rättsordning tvinga bolagsstämorna att sälja aktier till staten om man, som några menar, skulle välja en annan metod för att köpa aktier än via den öppna aktiemarknaden. Sådana lagar kan man inte besluta om i ett demokratiskt samhälle.”

Att trissa upp aktiekurserna eller att sätta bort pensionspengarna i dåliga företag är ur vår synvinkel inte något eftersträvänsvärt. Det är i stället något dåligt. Det finns ytterligare en ekonomisk nackdel med förslaget att AP-pengar skall användas till aktieköp och det är att det missgynnar mindre och medelstora företag. Tanken är ju att man främst skall köpa aktier i börsnoterade, redan väletablerade, dvs. stora företag. Men då blir det mindre pengar över till mindre och medelstora företag. Eftersom det är dessa senare företag som har de största svårigheterna med sin kapitalförsörjning, är det en bakvänd politik som föreslås. Det uppfattar jag som synnerligen allvarligt. En av de mest allvarliga svårigheterna i svensk ekonomi är att nyföretagandet sviktar, och det kan ingalunda bli någon förbättring på den punkten genom att man på det här viset lägger mer pengar i den hög som de stora företagen skall ha.

Därför anser vi att det ur ekonomisk synvinkel hade varit mycket bättre om man valt andra vägar att försöka ge styrka åt näringslivet. Sådana andra metoder har vi föreslagit många gånger om och de finns lätt tillgängliga för dem som vill se hur man i stället kan gå till väga: återlån, krediter via Företagskredit och andra sådana metoder som för övrigt herr Helén beskrev.

Det finns ytterligare en huvudtanke med förslaget att köpa aktier för AP-pengar, och det är att man skulle ge löntagarna ökat medbestämmande. Men då inställer sig även i det här sammanhanget, herr talman, frågan om i vad mån löntagarna får något ökat medinflytande. Det blir naturligtvis ett ökat medinflytande för de elva personer som skall ingå i fondstyrelsen. Av dessa skall som bekant fem nomineras av löntagarorganisationerna men alla elva skall förordnas av staten och staten skall också utse ordförande och vice ordförande.

Herr Sträng har i en tidigare debatt här sagt att detta med aktieköp för

AP-pengar är en ”myndigförklaring” av löntagarna. Men då undrar man, speciellt i dagens läge, om det inte vore en mycket bättre myndigförklaring om man t. ex. sänkte skatterna och visade att man tilltrorde vanliga människor förmågan att själva sköta en större del av sin arbetsförtjänst. Jag kan med bästa vilja i världen inte förstå att detta med aktieköp för AP-pengar verkligen innebär något ökat medinflytande. Känner vanliga människor att de har medbestämmande i företag där staten äger aktier? Känner vanliga människor något medinflytande i statens järnvägar, när biljettpriserna stiger? Känner vanliga människor medinflytande i posten, när portot höjs? Eller upplever vanliga människor något medinflytande i LKAB? Jag tror inte det. Därför kan jag inte heller förstå att detta med att staten skall lägga sig till med aktier ärligen kan innebära att några fler än möjligen de elva personerna i fondstyrelsen kan komma att uppleva något ökat medinflytande.

Då vill regeringen uppenbarligen säga att aktieköpen för AP-pengarna ändå måste utgöra någon form av ökat medinflytande, eftersom man gör gällande att man har löntagarna på sin sida. Men till att börja med kan sägas att *alla* löntagare inte har uttryckt den uppfattningen: *alla* är inte tillfrågade om vad de tyckt om förslagen. Det är bara de stora organisationernas ledning som yttrat sig. De har fått yttra sig om vad de tycker om det *ursprungliga* utredningsförslaget.

LO uttryckte då uppfattningar som ligger i linje med de mycket väsentliga ändringar som regeringen genomfört. Men samma sak kan ingalunda sägas om TCO, och SACO och SR har ingalunda ställt sig bakom förslagen.

I en TV-debatt häromdagen utspann sig en diskussion mellan herr Palme och herr Antonsson om i vad mån det innebär en socialisering när man med AP-pengar köper aktier. Herr Palme sade att det var löntagarna som skulle köpa aktierna och att det därför inte kunde vara en socialisering. Ja, det är klart att man med ”socialisering” kan mena olika saker, men vanligen menar man med socialisering att staten skaffar sig det direkta ägarinflytandet. I den bemärkelsen utgör aktieköpen för AP-pengar en socialisering. Vi anser för vår del i moderata samlingspartiet att en omfattande socialisering innebär ett hot mot demokrati och ekonomi. Därför yrkar vi bestämt avslag på regeringsförslaget. Hur man än från socialdemokratisk sida leker med ord kvarstår att det här är fråga om att skapa ett farligt medel för maktkoncentration till staten. När man från socialdemokratisk sida förnekar detta sker det bara därför att man lever efter herr Strängs kända idé: socialisera bit för bit men det får inte basuneras ut på gator och torg.

Vi vänder oss mot principen med aktieköp för AP-pengar därför att när väl en sådan princip en gång har godtagits, är det svårare att skapa förutsättningar för en grundlig debatt när man bit för bit försöker öka omfattningen på socialiseringsansträngningarna den vägen. Det är för övrigt fantastiskt hur snabbt man på regeringssidan redan ökat sina maktsträvanden. Som sagts flera gånger här redan är det dramatiska förändringar i socialistisk riktning som man infört i propositionen i förhållande till hur det var i den utredning som föregick regeringsförslaget. Det viktigaste är att man vill ge regeringen rätt att själv bestämma för

hur mycket pengar AP-fonden skall köpa aktier. Riksdagen skall inte längre höras i den frågan.

Det är intressant att se hur den nya lagens första paragraf är skriven. Där heter det bl. a.: - - - de medel som överförs till fjärde fondstyrelsens förvaltning får uppgå till högst femhundra miljoner kronor eller det högre belopp som Konungen på förslag av fondstyrelsen bestämmer." Det innebär att den ram på 500 miljoner kronor, som man så ofta talar om när man försöker bagatellisera omfattningen av förslaget, faktiskt ingenting annat är än ett försök att vilseleda svenska folket. Kvar står att regeringen har i sin hand att utan att höra riksdagen gå ifrån summan 500 miljoner kronor.

Jag läste häromdagen en annons i tidningen Statspensionären där man låter Torsten Nilsson säga att 500 miljoner kronor skall användas för akticköp. Man visar inte med en min att förslaget i själva verket innebär att regeringen själv skall få avgöra hur mycket man vill köpa aktier för.

500-miljonersgränsen är alltså helt försvunnen.

Regeringen har också släppt säkerhetspärren att man skall få köpa högst 5 procent av aktierna i ett visst bolag. Motiveringen för att man går ifrån den regeln är enligt herr Sträng att rambeloppet på 500 miljoner kronor är så lågt - man behöver ingen spärr. Men det existerar, herr talman, som jag redan påvisat, inget rambelopp i verkligheten. Regeringen har frihet att göra som den själv vill. Rambeloppet existerar bara i regeringens försök och ansträngningar att vilseleda svenska folket på den här punkten.

Hur litet regeringen egentligen har varit intresserad av att åstadkomma en decentralisering av makten visas av att man från början inte tänkt sig att de anställda skulle få representera AP-fondens aktier på olika bolagsstämmor. Ett sådant förslag har väckts på centerpartiets initiativ, och det är ju bra.

Herr Svanberg försökte säga att moderaterna och folkpartiet inte skulle vara intresserade av ett sådant utvidgat system, om denna princip skulle genomföras. Jag kan försäkra herr Svanberg att det är fel. Vi skulle anse att det vore en lämpligare ordning att på det sättet decentralisera inflytandet.

Att regeringen släppt alla de spärrar som ursprungligen utredningen tänkte sig visar klart hur man ser framtiden. Blir regeringsförslaget i dag genomröstat, blir det ännu nödvändigare att få till stånd en ny regering, som kan genomföra garantier för att AP-pengarna icke används till maktkoncentration och socialisering. Att förhindra missbruk av de fullmakter regeringen i dag vill få blir en stor fråga för demokratin och ekonomin.

Regeringens vidlyftighet när det gäller att försöka bevilja sig själv långtgående fullmakter att använda AP-pengar att socialisera det svenska näringslivet skall ses i förening med andra socialiseringsförsök. Sådana finns vad gäller mark och bostäder. Banksocialisering är något man avhåller sig från än så länge. Men bara av valtaktiska skäl. Skogspolitiska utredningen kom med förslag som kan innebära skogssocialisering. På bred front vill man omvandla ekonomin i socialistisk riktning, även om herr Sträng kanske sedan i debatten försöker förneka det.

Man skall inte förtänka socialisterna att de vill socialisera. Men det vore bra om man öppet och i tid klart redogjorde för sina avsikter.

Ibland kommer dock klargöranden. Metallarbetareförbundet, LO:s största förbund, slog i en rapport nyligen fast, att man vill införa en socialistisk ekonomi. Ibland sägs det alltså ifrån. Man vad innebär en socialistisk ekonomi? Jo, det innebär att det då på det hela taget finns bara en enda arbetsgivare. Vad händer med medbestämmande och medinflytande för fackföreningar och enskilda personer i ett sådant samhälle? För svaret på den frågan kan man få en viss ledning om man ser vad som hänt i de länder som infört socialistiska ekonomiska system. Där vet vi att det inte bara är medbestämmande som sitter trångt, utan en del grundläggande mänskliga rättigheter.

Herr Palme har gjort gällande att akticköp för AP-pengar är ett led i en omfattande demokratisering. Min uppfattning är att det kommer att gå åt andra hållet.

När herr Palme så ofta vill göra gällande att han och hans meningsfränder har ett mer brinnande intresse för företagsdemokrati än andra, tycker jag att man skall i tid besinna vad som hänt med medinflytande och demokrati i länder som prövat på det här systemet.

Man kan för övrigt få en viss ledning av hur statsmakten i Sverige själv uppträder på en del företagsdemokratiska områden. Hur har staten själv varit som arbetsgivare? Herr Palme är landets störste arbetsgivare med 460 000 anställda. Om man som herr Palme gärna kritiserar andra för bristande företagsdemokratiskt intresse, bör man först ha städat framför egen dörr.

I måndags diskuterade vi möjligheterna för facklig förhandlingsrätt för tandläkare. Det var regeringen inte intresserad av. I tisdags diskuterade vi utlokalisering av statliga verk. Hur var det med företagsdemokratin i det sammanhanget? Så här sammanfattar en anställd i statens trafiksäkerhetsverk sina erfarenheter från det samråd och information som herr Palme som högste arbetsgivare har bestått med. Arne Holmström skriver i Dagens Nyheter den 3 maj: "Återigen samma schema. Informationen en minut i tolv – obefintligt samråd. — — — Men det är också begripligt att dessa människor så länge de inte fått svar på sina frågor, sitt tvivel och sin undran i alla fall kommer att vara övertygade om en sak — nämligen att talet om företagsdemokrati bara är prat."

Det är också intressant att se att staten som arbetsgivare håller sig med paragrafer som är mer långtgående än den mycket omtalade och kritiserade 32 § i Arbetsgivarföreningens stadgar. I 3 § stats tjänstemannalagen heter det, att det är förbjudet att träffa avtal om "ledningen och fördelningen av arbetet inom myndigheten". Kommunaltjänstemannalagen har motsvarande paragraf.

För att uppnå en högre grad av frihet och medbestämmande vill moderata samlingspartiet gå en annan väg. Vi vill ha ett spritt ägande. Vi är emot maktkoncentration på både statlig och privat sida — jag understryker det starkt. Vi har energiskt arbetat på att politiskt få fram förslag som skulle ge vad vi kallar ägardemokrati. Dessa förslag går ut på att på olika sätt ge de människor en chans som på grund av den politik som förts här i landet inte har kunnat bygga upp egna tillgångar. Det kan

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

man göra genom en annan skattepolitik som ger människorna större medbestämmande om hur de egna pengarna skall användas. Vi kunde i dag i radions Morgoneko höra bekräftat vad vi från vår sida gjort gällande många gånger, nämligen att de enskilda människorna genom sina egna arbetsinsatser inte fått någon förbättring i sina ekonomiska villkor under de senaste fyra fem åren. I den utsträckning den privata konsumtionen under denna tid ökat beror det på olika ökade bidrag som skjutits till. Köpkraften, alltså det som blir kvar av lönen efter skatt, har inte ökat under denna tidsperiod. Det är fel, tycker vi, att man skall ta ifrån människorna möjlighet att bygga upp egna resurser för frihet, trygghet och oberoende. Man bör ha möjligheter att skaffa sig ett eget hem, till meddeläggande i ett företag och andra typer av reserver. Möjligheten att starta nya företag och att bedriva småföretag måste befrämjas och värnas som ett led i en sådan politik.

Socialdemokraterna visar i sin politik en allvarlig misstro mot de enskilda människorna när man inte vill ge dem möjligheter att själva bygga upp egna tillgångar. Socialdemokraterna vill ha ett kollektivt, dvs. statligt, ägande och kontroll. Det kommer att leda till maktkoncentration och beroendeställning för de enskilda individerna.

Om man från socialdemokraternas sida verkligen menar allvar med talet om att stärka den enskilde löntagarens inflytande, hade det varit en långt bättre metod att ge honom möjlighet att bygga upp egna tillgångar, ett eget meddeläggande i vårt lands tillgångar.

Genom svensk historia, herr talman, har självägande bönder utgjort ett gott värn mot all sorts överhet. Det tycker jag man kan dra vissa slutsatser av när vi vill utforma vårt värn mot överheten i det moderna samhället. Ett självägande folk är den bästa garantin mot överheten.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! I ett följande inlägg skall jag belysa innebörden i moderaternas paroll om "ägardemokrati". Innebörden är ju att man ger ökad makt åt de stora kapitalägarna, dvs. åt storfinansen. Nu vill jag bara säga till herr Burenstam Linder att han har helt fel när han påstår att socialism innebär att man har en enda arbetsgivare. Nej, ett socialistiskt system innebär enligt vår uppfattning att det inte finns några arbetsgivare alls. De som arbetar äger själva företagen.

Det formella beslut som kommer att träffas av riksdagen i dag gäller i och för sig inte någon oerhört stor summa, vars användning kommer att få väldig ekonomisk betydelse. AP-fonden uppgår till nära 60 miljarder kronor. Av fonden är 32 procent eller över 18 miljarder kronor placerade i lån till företag inom näringslivet. Summan 500 miljoner kronor, som enligt regeringens förslag skall kunna tillföras näringslivet i form av riskvilligt ägarkapital, är jämfört härmed en rätt liten summa.

Men från samtliga partiers sida har man i varje fall tidigare varit överens om att debatten har en större räckvidd. Det förhållandet att herrar Fälldin och Bohman avstår från att delta i dagens debatt, medan de tidigare förberett sig för att vara med, kan ju tyda på att man på vissa håll nu gör en annan bedömning av detta problem. Men jag tror inte att man kommer ifrån att användningen av medlen i AP-fonden är ett slags

knutpunkt. Partierna drar emellertid ut olika linjer från denna knutpunkt. De vill sätta in den i olika perspektiv.

Bakgrunden är olika uppfattningar om det kapitalistiska samhället och dess utvecklingstendenser liksom om målen för den politiska verksamheten.

Kapitalmarknadsutredningen motiverade sitt förslag om förvärv av aktier med medel ur AP-fonden med att det privata näringslivet behövde tillföras riskvilligt kapital. Bakom detta förslag stod bl. a. riksbankschefen Per Åsbrink, centerpartiets vice ordförande Johannes Antonsson, styrelseordföranden i Svenska handelsbanken Tore Browaldh, direktören i Industriförbundet Axel Iveroth och bankdirektören Sven Lindblad. Om detta var en församling med revolutionära socialistiska syften har de i andra sammanhang lyckats väl dölja dem.

Regeringens förslag har samma grundläggande motivering. Syftet med de föreslagna aktieköpen av AP-fondens medel är, heter det i propositionen, ”i första hand att tillföra företagen mera eget kapital till gagn för industriell expansion och ökad sysselsättning”. Som ett kompletterande motiv anförs emellertid att ”samhället och löntagarna” genom sina representanter i fondens ledning genom aktieköpen får del i ägarinflyttandet över företagen.

Centerpartiet följer sin vice ordförande och ställer sig bakom kapitalmarknadsutredningens förslag. Någon avgörande skillnad mellan detta och regeringens förslag är det ju inte. Huvudingrediensen är densamma. Både regeringen och centerpartiet vill köpa aktier i privata aktiebolag för 500 miljoner kronor av AP-fondens pengar.

Folkpartiet och moderaterna framträder däremot som motståndare till det förslag som Industriförbundets direktör och Handelsbankens styrelseordförande ställt sig bakom. Förbindelserna mellan dessa partier och näringslivets toppar är detta valår inte vad de borde vara. Här avslöjas en förtroendeklyfta som bådar illa för en eventuell borgerlig regerings möjligheter att fungera. Den lär inte kunna arbeta i strid med Handelsbanken och Industriförbundet.

Herr Helén har ju vunnit ideologisk rykbarhet genom sin skarpsinniga analys att detta förslag är den största socialiseringsaktionen i Sveriges historia. Han har därmed kommit i jämbredd med de gamla revisionister som enligt en dåtida socialdemokrat såg socialism i varje kommunal bekvämlighetsinrättning.

En mera förfinad borgerlig invändning, framförd av alla de tre s. k. oppositionspartierna som i denna liksom i de flesta frågor visat sin oförmåga att formera en enhetlig opposition, är att det här gäller en strid mellan centralisering och decentralisering. Det har vi också hört här i dag i en rad inlägg. Genom att motsätta sig regeringens förslag skulle de slå ett slag för decentralisering. Denna argumentation är ju helt förljugen.

Vilket är det ekonomiska system som de borgerliga partierna försvarar? Det är kapitalismens system. Vilka är de ekonomiska lagar som präglar detta system? Det är bl. a. lagbundenheterna i fråga om ekonomisk koncentration och centralisation av produktion och kapital.

Enligt den statliga koncentrationsutredningen har 17 ägargrupper större ägandeintressen i företaget med sammanlagt ca 450 000 anställda.

Två tredjedelar av samtliga börsnoterade företag tillhör denna grupp. Två tredjedelar av samtliga anställda i storföretagen, med minst 500 anställda, hör dit.

Sedan koncentrationsutredningen lade fram sitt material har de stora finansgrupperna och särskilt finanshuset Wallenberg ytterligare förstärkt sin maktställning genom koncentration och centralisation. Av de 68 industri- och handelsföretag som nu finns på fondbörsens lista har detta finanshus kontrollen över 26. Dessa representerar hälften av det totala aktiekapitalet. Finanshuset Wallenberg kontrollerar ensamt sex företag som vardera har ett aktiekapital med ett s. k. nominellt värde i närheten av eller över de 500 miljoner kronor som regeringen vill använda för aktieköp ur AP-fonden. Deras börsvärde är flera gånger större.

Den största enskilda akt av centralisering som genomförts i det svenska näringslivet ägde rum genom sammanslagningen av Stockholms enskilda bank och Skandinaviska banken. Jag kan inte minnas att folkpartiet och moderaterna opponerade sig och krävde att sammanslagningen skulle förhindras, eftersom den innebar en stark centralisering. Men då kan deras argumentation här i dag inte heller tas på allvar.

Vilken är den tendens som just nu är förhärskande inom det privata näringslivet — det som stöder de borgerliga partierna och som de borgerliga partierna stöder sig på? Den kan illustreras med några fakta om koncentrationen från de senaste åren:

ASEA köpte Kohlswa jernverks AB 1968 och Hägglund & Söner 1971 och därjämte en rad medelstora företag, bl. a. Järnkonst och Norrköpings kabelfabrik.

LM Ericsson köpte Gylling & Co 1966. Kullager övertog Malcus industri AB 1969. Stora Kopparberg köpte Wikmanshyttan och Grycksbo pappersbruk 1966 och senare Håksbergs gruvor av Statsföretag.

SAAB tog hand om Nordarmatur och Malmö flygindustri 1968 och slogs ihop med Scania-Vabis till SAAB-Scania 1969.

Electrolux köpte Ankarsrums bruk, Flymo och Bencoverken 1968, Allmänna städnings AB och Städutensilier 1969 och övertog förra året Facit som dessförinnan köpt Addo.

Incentive har sedan 1965 förvärvat ett femtontal medelstora företag, bl. a. Laxå och Nykvarns bruk, Stockholms benmjölsfabrik, Jungner instrument AB och Orrefors glasbruk. Alfa-Laval köpte 1969 — — — . Ja, den här uppräknningen kunde fortsättas i många timmar, men jag skall avbryta den här eftersom riksdagen redan en gång har beslutat om förlängning av vårsessionen och ingen är angelägen om ytterligare en sådan förlängning. Men detta är alltså innehållet i de ekonomiska processer som försiggår i Sverige. Sådan är den ekonomiska verklighet där de borgerliga partierna nu vill slå ett stort slag för decentraliseringen. Men om ni vill göra det, ge er då på de krafter som ligger bakom koncentration och centralisation, dvs. kapitalets ägande av produktionsmedlen, av fabriker, verkstäder och banker. Så länge ni inte gör det är det ingen som tror på er förkunnelse om decentralisering. Ni är som de fåvitska jungfruarna. Ni har lampor men ingen olja i dem.

Regeringen å sin sida påstår i sin agitation att köp av aktier i privata företag för medel ur AP-fonden kommer att leda dels till ökad

Torsdagen den.
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

sysselsättning, dels till löntagarinflytande över företagen. Bägge påståendena är tveklaktiga. Det är inte bristen på kapital som är orsak till arbetslösheten. Under de senaste åren synes det tvärtom ha rått ett överflöd på kapital i landet. De privata företagen har drivit en omfattande kapitalexport, som på fyra år uppgått till 6 000 miljoner kronor och enbart förra året till 2 000 miljoner kronor. Det är alltså väsentligt större summor än de 500 miljoner som man nu diskuterar om.

Regeringen och riksdagen har tillåtit denna omfattande avtappning av kapital ur landet. De övriga partierna har avslagit vpk-motioner om åtgärder för att stoppa kapitalexporten – det ville de alltså inte vara med om. Men därmed har ju regeringen ryckt undan grunden för sitt påstående att ett tillskott av ytterligare kapital ”för främjande av produktion och investeringar i väletablerade företag”, som det heter med propositionens ord, skulle lösa arbetslöshetsfrågan. Om kapitalbrist var det stora problemet borde den stora kapitalexporten ha förbjudits. I själva verket sker ju redan en omfattande slussning av kapital från AP-fonden till det privata näringslivet, som jag redan belyst. Vad debatten gäller är formerna för användning av AP-fonden.

Vänsterpartiet kommunisterna har länge krävt en mera aktiv placementspolitik när det gäller AP-fonden. Det förslag som vi ställt under en rad riksdagar, men som de övriga partierna sagt nej till, är ju att pengar ur AP-fonden skall användas för att bygga upp nya statligt ägda industrier. I dessa företag skall lönearbetarna från början ha ett avgörande inflytande över företagets alla angelägenheter.

Vi ställer in detta krav i ett större sammanhang. Den stora arbetslösheten sammanhänger både med nedgång i konjunkturen och med långsiktiga förändringar inom den svenska kapitalismen. Det finns ett tillväxtproblem inom den svenska ekonomin som är mycket allvarligt. Sysselsättningen inom industrin har minskat och väntas fortsätta att minska om inte effektiva motåtgärder vidtas. Det privata näringslivet kan inte lösa dessa frågor. Inga nya stora företag kommer till. Investeringarna inriktas på att minska behovet av arbetskraft, inte på att utvidga och öka sysselsättningen. Det behövs under det närmaste årtiondet ett tillskott av flera hundra tusen nya arbetstillfällen för att parollen om rätten till ett meningsfullt arbete skall kunna bli verklighet.

Här måste stat och kommun gripa in. Kapital finns i AP-fonden. Det är utgångspunkten för vpk:s krav på ett statligt produktions- och sysselsättningsprogram. Däri ingår bl. a. byggandet av nya industrier, inte enbart i skogslänen utan även t. ex. i Storstockholm. Genomförandet av detta program skulle betyda ett verkligt tillskott av nya sysselsättnings-tillfällen. Det är anmärkningsvärt att socialdemokratin inte vågar göra ett positivt ställningstagande för detta förslag. Själv har man inget program som varaktigt löser de stora sysselsättningsproblemen.

Vpk:s krav på satsning på nya statliga industrier inbegriper också att de som arbetar i dessa företag skall ha det avgörande inflytandet över företagen. Här garanteras alltså en verklig företagsdemokrati. Regeringsförslaget om aktieköp innebar inget som helst löntagarinflytande i de berörda företagen. Regeringen vill inte ens ge majoritet åt de ledamöter i den nya fondstyrelsen som skall utses på förslag av löntagarnas organisationer.

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

På den första av dessa punkter har näringsutskottet genomfört en förändring. Efter motionskrav från vpk och från centerpartiet går man med på att rösträtten för aktier ägda av AP-fonden skall kunna delegeras till representanter för de anställda. De skall alltså kunna utöva den rösträtten. Här borde man ha tagit ytterligare ett steg och gjort detta till en obligatorisk sak. Men när det gäller fondstyrelsens sammansättning vill man inte göra någon ändring. Vårt krav -- framfört också av Landsorganisationen -- om en majoritet av löntagarepresentanter avvisas av regeringen och av näringsutskottet. Men det är ju löntagarnas pengar. Detta har även understrukits här i debatten. Då skall löntagareorganisationernas representanter också ha majoritet i fondstyrelsen. Representanter för arbetsköparna har däremot ingenting här att göra. De bör uteslutas.

Regeringen vill ju -- det har framgått av den offentliga debatten -- framställa förslaget om aktieköp för AP-pengar sammantaget med vissa andra förslag som ledande till en genomgripande demokratiseringsprocess i det svenska samhället. Vad som är förvånande är ju i stället den tveksamhet och den långsamhet med vilken regeringspartiet velat gå med på även mycket grundläggande krav på inflytande för arbetare och tjänstemän. Ta några av de frågor som det här gäller: anställningstryggheten, avskaffandet av § 32, arbetsmiljön.

När vänsterpartiet kommunisterna började driva kravet på att § 32 -- och motsvarande paragrafer i lagarna för statstjänstemän och kommunaltjänstemän -- måste bort möttes vi med kalla handen av de övriga partierna. De hänvisade till att parterna på arbetsmarknaden tillsammans skulle lösa dessa problem, vilket ingen trodde på. Nu har man tvingats vika från denna position. På motsvarande sätt var det när vårt parti tog upp frågorna om lagstiftning för att skapa anställningstrygghet och lagstiftning för att öka de anställdas inflytande i företagen. De övriga partierna hänvisade till organisationerna och manade till "samsförstånds-lösningar". Också här har man tvingats ge vika och erkänna behovet av lagstiftning. Även vpk:s krav på åtgärder för att skapa en bättre arbetsmiljö avvisades till en början. De som är intresserade av politisk historia bör t. ex. läsa andra lagutskottets och riksdagsmajoritetens oerhört negativa uttalande vid 1967 års riksdag. Nu talar alla sig varma för behovet av åtgärder för att förbättra arbetsmiljön.

Avgörande för denna förändring, som är viktig och som vi hälsar med tillfredsställelse, har varit opinionen ute på arbetsplatserna och i de fackliga organisationerna. Alla dessa frågor är skol exempel på betydelsen av att det drivs en agitation för radikala arbetarkrav. Kommunistiska, socialdemokratiska och även partilösa radikala arbetare har här svarat för det grundläggande arbete som varit nödvändigt för att framdriva reformer. Besluten fattas formellt av riksdagen, men den avgörande kraften för deras framdrivande och även förverkligande finns ute på arbetsplatserna och i de fackliga organisationerna.

Den agitationen och den verksamheten måste fortsätta. Regeringens förslag till reformer på en rad av dessa viktiga områden är halvmesyrer. Anställningstrygghet för löntagarna, inflytande för lönarbetarna i företagen, en hälsosam arbetsmiljö, makt över arbetsvillkoren -- allt detta kan

vinnas endast i kamp mot de kapitalistiska makthavarna i näringslivet. För att de skall bli realiteter krävs det att storfinansens makt bryts, krävs det att kapitalismen ersätts med en socialistisk planhushållning. Först då kan arbetslösheten helt utrotas, först då crövrar arbetarna makten på arbetsplatserna och i näringslivet.

Herr talman! De viktiga rättigheter som det här gäller för lönarbetarna och deras organisationer — rätten att förhandla i alla frågor, strejkrätt osv. — bör enligt vår mening grundlagfästas. Det är inte dagens problem här i riksdagen: det kommer upp till behandling senare. Då får vi se hur mycket allvar som finns i de olika partiernas allmänna deklamationer om sympati för lönarbetarnas krav.

Herr REGNÉLL (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hermansson ville göra gällande att näringslivets representanter i kapitalmarknadsutredningen hade en annan uppfattning om aktieköp för AP-pengar än vad moderata samlingspartiet och folkpartiet har. Detta gav herr Hermansson bekymmer för att man inte skulle kunna lägga ut en rak kurs, om det till hösten blir en icke-socialistisk regering. Men nu är det väl så att herr Hermanssons lilla lustighet helt mister sin spets, om man betänker att vad näringslivets representanter i kapitalmarknadsutredningen sade ja till var ett helt annat förslag än det som moderata samlingspartiet och folkpartiet nu säger nej till.

Eftersom jag visste att många, medvetet eller omedvetet, missar detta faktum underströk jag redan i mitt inlägg i förmiddags att herr Iveroth m. fl. anslöt sig till tanken att ett begränsat belopp under diverse restriktioner och spärrar skulle kunna komma i fråga. Regeringsförslaget har slopat spärrarna och restriktionerna och lämnat vägen öppen för nya mångmiljonsatsningar. Det är detta helt annorlunda förslag som moderata samlingspartiet säger nej till.

Jag sade också i mitt första inlägg att man ville hoppas att ingen i debatten skulle återropa det gamla förslaget, när det nu är fråga om ett helt annat, och begagna dem som anslutit sig till det gamla förslaget som slagträ mot dem som nu avvisar regeringsförslaget. Det skulle vara oärligt, sade jag, och jag vidhåller det påståendet.

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Ingen kan bestrida, inte heller herr Regnéll, att det förslag som centerpartiet har lagt fram i riksdagen och ställer sig bakom är precis det förslag som kapitalmarknadsutredningen lade fram. Men här har ju moderaternas och folkpartiets representanter i utskottet sagt nej till detta förslag. De intar en annan ståndpunkt än centerpartiet. Herr Regnélls inlägg hänger alltså helt i luften.

Herr REGNÉLL (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att herr Hermanssons argumentering här inte var särskilt övertygande. Vi säger nej till förslaget sådant det nu föreligger, men jag upprepar, herr Hermansson, att det är ett helt annat förslag än den begränsade försöksverksamhet under mycket restriktiva

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

former som kapitalmarknadsutredningen siktade till.

I övrigt är det rörande att höra hur herr Hermansson denna gång har bekymmer för hur näringslivet och moderata samlingspartiet skall kunna samarbeta. I andra sammanhang brukar man från hans sida få beskedet att det samarbetet är alltför nära.

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte ett ögonblick trott att det mycket nära samarbetet mellan moderaterna och folkpartiet å ena sidan och det privata näringslivet å andra sidan skulle vara brutet. Moderaternas och folkpartiets ställningstagande i den här frågan är ju bara en politisk manöver och ingenting annat.

Herr tredje vice talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Jag har haft nöjet att sitta och lyssna till en enormt intressant diskussion här i dag, framför allt därför att den manifesterar en radikal begreppsförändring och förändring i uppfattningarna från den dag propositionen blev offentlig till i dag, när vi har att ta ställning till förslaget.

Man frestades då, när propositionen blev bekant, att erinra sig Heidenstams ord: Hur lätt bli människornas kinder heta. -- Allra hetast var herr Helén, men inte heller herr Hermansson var oberörd. Båda sade ni nej till propositionen. Jag behöver inte heller understryka vilken ställning det moderata partiets ledare tog, och centerpartiets ledare var, kanske sin vana trogen, i den benägenheten att han anförde: För dagen kan man nog inte säga någonting alls.

Det har hänt mycket väsentligt under de veckor som gått, och naturligtvis har man – som herr Hermansson mycket riktigt sade i sitt inlägg – att räkna med en reaktion ute på fältet: från fackföreningar, från folk som läser tidningarna och följer med debatten. Och det är ingen tvekan om att herr Hermansson och hans partivänner i stor utsträckning har påverkats av den reaktionen. Jag vore den siste att häckla honom för det. Jag hälsar honom tvärtom välkommen i den helt andra och mer balanserade uppfattning om förslaget han har i dag än han hade när det presenterades första gången.

Men i detta som i många andra fall har man väl att hitta sanningen någonstans mitt emellan de båda ytterlighetsuppfattningarna: dels att detta skulle vara den största socialiseringsaktionen i historien, i varje fall i den svenska historien, dels att de föreslagna åtgärderna egentligen inte betyder någonting alls.

Jag har i en del offentliga framträdanden försökt klara ut min principiella syn på frågan utifrån dessa mer ideologiska utgångspunkter. Jag skall referera några rader ur ett föredrag som jag hade tillfälle att hålla vid en tillställning uppe i Gävle, som jag vill minnas ägde rum i början av april. Jag försökte där klara ut hur jag egentligen såg på det mer ideologiska och principiella i den här frågan.

Jag tillät mig att säga där, vilket var rätt:

”Vi upplever nu en uppskrämd och ganska primitiv socialiseringsdebatt om en i och för sig praktisk lämplighetsfråga. Jag har personligen efter att ha avlyssnat många klagomål från företagare om den sjunkande självfinansieringen hos industrin och den risk för stagnation i utvecklingen det skulle innebära sagt mig att *måhända ligger det en del i detta resonemang*. Man är inte lika pigg på att satsa lånade pengar på riskfyllda projekt, innovationer och oprövade områden som om man har tillräckligt med egna pengar. I lånefallen ligger skulden hela tiden kvar och kostar sina räntor och amorteringar. Och det är möjligt att den omständigheten dämpar själva djärvheten i den nya satsningen. Nu har vi en kapitalkälla – AP-fonderna – som här kan göra en insats. Jag tror ingen kan förneka att det här är fråga om kapitaltillgångar som löntagarna kollektivt kan kalla för sina.” – Jag är rätt glad över att i den här debatten i dag ingen har bestritt detta konstaterande. – ”Vid avtalsförhandlingarna har man” – det sade jag för att bestyrka den slutsatsen – ”på löntagarsidan accepterat att arbetsgivarkollektivet ur den framförhandlade pott som utrymmesmässigt anses stå till fördelning också har lagt in ATP-avgiften och den gradvisa höjning av ATP-avgiften som successivt genomförts efter beslut av riksdagen. Man har således vid förhandlingarna likställt ATP-avgifterna med lönen och inrymt båda faktorerna inom ramen för den framförhandlade uppgörelsen. Det är menar jag en verifikation på att ATP-avgiften för det första är att likställa med lönen och att de anställda avstår från vad som i annat fall skulle bli lönehöjning till förmån för förstärkningen av AP-fonderna. Dessa fungerar i dag också med de anställdas välsignelse inte endast för att skapa trygghet för framtida pensionsutbetalningar utan också för att bidra till det sparande och den kapitalbildning, förutan vilken all ekonomisk frammarsch stagnerar.

Nu har löntagarna, såväl i LO som i tjänstemannakollektivet, via sina organisationer sagt att de är beredda att satsa en del av sina pengar i detta efterfrågade riskkapital inom industrin. Jag betraktar det som en solidaritetsförklaring till den industriella verksamhet där löntagarna är medvetna om att de skall ta sin sysselsättning, sin inkomst och sin bärning. Insatserna kommer väl i praktiken i huvudsak att kunna göras i samband med företagens kapitalanskaffning via nyemissioner. Då kanske det också är riktigt att understryka att varje sådan insats sker i samklang med en majoritet av aktieägarna och deras uttalade vilja. Det är endast vid ett beslut på bolagsstämman som denna s. k. riktade emission kan genomföras, dvs. fonden kan erbjudas ett aktieköp. Denna nya chans att förstärka sin kapitalsida borde vara välkommen för företagen, som sannerligen inte rosat marknaden under senare år i avseende på kapitalförstärkning via nyemissioner.”

Det är ju ett känt faktum. Med den kursbildning vi haft under 1972 har kapitalförstärkningen, det egna kapitalets förmerande via nyemissioner på aktiemarknaden, varit utomordentligt blygsam. Det har rört sig om ett par hundra miljoner per år för hela företagarkollektivet.

Jag fortsatte: ”En intressant iakttagelse är också att en förklaring från löntagarnas sida att kollektivt gå in och ta medansvar för industriell

Nr 98

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

utbyggnad på nytt väcker andarna till liv i form av en, som jag menar, malplacerad socialiseringsdebatt. Vi kan ju göra den enkla jämförelsen att då Sveriges skogsägande bönder eller jordbrukarna i vårt land snabbt och målmedvetet går in på de industriella områden som hela skogsförädlingen" – manufaktureringen av skogens produkter – "livsmedelsproduktionens förädling innefattar och på den allra sista tiden till och med via sina ekonomiska organisationer satsar några tiotal miljoner i varuhusaktier, så hör vi inte en viskning om socialisering. När jordbrukare och skogsägare går in på den industriella sektorn utlöser det intet adrenalin i den politiska debatten och då frågar man sig varför luftas alla dessa olycksprofetior med beskyllningar om centralisering, socialisering och pampvälde, om löntagarna säger sig vilja göra en direktinsats med sina medel i produktionsutvecklingen?"

Jag förmenar självfallet inte jordbrukarna denna rättighet. Jag har många gånger stått här i bänken och sagt att jag tycker att det är helt naturligt att man vill begagna sig av den. Men jag gör anspråk på att man skall ge löntagarna samma rättighet.

Vidare sade jag: "Nu kommer det här att gå över. Vi hade exakt samma debatt då statens investeringsbank inrättades 1967." Jag anförde sedan några citat från oppositionssidan ur denna s. k. socialiseringsdebatt i riksdagen.

Ett citat lyder: Detta är ett "hot mot välståndsutvecklingen. Den kommer att lägga band på den naturliga utvecklingskraft, den vilja till initiativ och risktagande som är det fria näringslivets natur." Andra citat: "Banken kommer att möjliggöra en statlig styrning av näringslivet som inger starka betänkligheter." "Det föreligger betydande risker för att den nya banken i dirigerande syfte för in det statliga engagemanget i näringspolitiken." "Det statliga kreditinstitutet leder till ett ökat statligt inflytande, ökat statlig kontroll över näringslivet, företagsamhet och industriell verksamhet. Det är ingen reform. Det är i stället en fråga om ett socialistiskt politiskt önskemål som regeringen Erlander och Sträng släss för." "Herr Sträng har återfallit i ett stelt marxistiskt tänkande" – man skulle nästan kunna tro att jag hade iklätt mig Jörn Svenssons skepnad! "Systemet innebär att vi riskerar ett ryskt system på bankpolitikens område." "Investeringsbanken blir inkörsporten till ett förstatligande av vårt näringsliv i betydande omfattning." – "Det är den statliga centralbyråkratins dröm i sin prydno" – känner herrarna igen sig? "Den nya banken blir inkörsporten till vårt näringsliv med betydande risker för den personliga friheten."

Ja, detta är valda stycken. Jag skulle, herr talman, kunna fortsätta hur länge som helst med att citera ur riksdagens protokoll, men jag tror det här räcker till.

Jag fortsatte: "Jag vill gärna säga något om hur pass sannspädda alla dessa olycksprofeter har blivit. Jag tror jag gör det enklast genom att ta några exempel från Investeringsbankens verksamhet och dess kreditgivning. Ibland kredittagarna står, för att nu nämna de större som ligger på 50 miljoner och däröver, Götaverken, Södra Sveriges skogsägare, Rederiaktiebolaget Transatlantic, Uddeholm, Fagersta bruk, NCB, Sydsvenska Kraft, Aga, Billerud, Svenska salpeterverken, Ångfartygsaktie-

bolaget Tirfing, Scanraff. Håller jag mig till krediter mellan 10 miljoner och 50 miljoner, hittar jag Skånes skogsägareförening, Beijer byggmaterial, Nynäs petroleum, Skandinaviska elverk, KemaNord, Sydsvenska kraft, Bålforsens kraft AB, Esab, Halmstads järnverk, Husqvarna vapenfabrik, Almqvist & Wiksell, Defibrator, Holmens bruk, Munksjö och många fler. Det är en ganska imponerande uppräkningslista av svensk privatägd industri som i sina handlingar bevisat att de inte ett ögonblick uppfattar Investeringsbanken på det sätt som dess motsståndare presenterade den då den kom till för ca 5 år sedan" – det är ju praktiskt taget två tredjedelar av hela börslistan som är med; och ingen kan väl beskylla dessa företag för alltför mycket av socialistisk förvillelse i tänkesätten!

Jag slutade mitt anförande: "Jag hoppas således — — — att vi skall kunna lösa frågan om AP-fondernas insats med riskkapital i det svenska näringslivets så viktiga framtidsinvesteringar. Den insatsen bör leda till båtad för oss alla."

Jag har med detta, herr talman, velat ge min personliga uppfattning om hur jag ser på själva den "principiella sidan" av denna fråga.

Alla de här överdrifterna, där herr Helén leder överdrifternas rad av talare, och å andra sidan hela den här underskattningen, där Jörn Svensson leder underskattningens talesmän — ingen är naturligtvis riktig uttolkning av det förslag som föreligger.

Jag skall sedan bemöta de inlägg som har gjorts av partiledare och vikarierande partiledare. Jag vill börja med herr Antonsson.

Vi önskar alla, säger herr Antonsson på det troskyldiga och för all del också förtroendeingivande sätt som han alltid lägger i dagen i talarstolen, en progressiv utveckling av industrins investeringar. — På den punkten är det ingen som tar upp någon debatt med honom; där är vi ense.

Men, säger herr Antonsson vidare, vi gjorde ju en kompromiss kring utredningen. Det var ett enhälligt betänkande. Bankväsende, näringsliv och intresseorganisationer var med på detta, och det har nu Sträng satt sig över och gjort rent bord med.

Ja, herr Antonsson, men det har ju hänt någonting. Industrin hade en representant, nämligen Industriförbundets verkställande direktör Axel Iveroth, och Bankföreningen hade en representant, den mycket kände bankmannen Tore Browaldh. De var med på utredningens förslag. Men när deras synpunkter tillika med utredningens synpunkter prövades i Industriförbundets ansvariga styrelse och inom affärsbankernas organisation slängde man Iveroth och Browaldh över relingen ned i det kalla vattnet och sade: "Det här har ni givit er in på utan att ha någon som helst accept från era organisationer." Följaktligen sade man nej utan vidare spisning.

Den där enhälligheten som herr Antonsson åberopar är sålunda underkastad stora reservationer. Skall man anse att man över huvud taget är bunden av ett förslag när organisationernas representanter så grundligt desavueras av sina huvudmän? Jag tycker inte det. Jag är visserligen medveten om att Axel Iveroth därefter har rest omkring som om ingenting skulle ha hänt — det är möjligt att han inte riktigt kommit underfund med vad som har hänt — och kritiserar regeringens proposition

därför att den har tagit avstånd från utredningens förslag. Men jag får nog säga att i det här avseendet betraktas hans riksbekanta uttalanden runt om i landet som *quantité négligeable* – jag ber om ursäkt, fru talman, för att jag använder ett så konstigt ord, men alla förstår nog vad jag menar med det.

Däremot kan man inte betrakta herr Antonssons uttalanden som *quantité négligeable*. Han är fortfarande vice ordförande i sitt parti, och han har fått sitt parti med sig på den ståndpunkt som han intog i utredningen. Jag skall ta upp herr Antonssons synpunkter litet närmare.

Det har varit ett genomgående inslag i den här debatten att man har sagt – och mest överraskande var att herr Regnéll gjorde sig till tolk för detta – att det är en så väsentlig skillnad mellan det ursprungliga utredningsförslaget och Kungl. Maj:ts proposition att det egentligen är fråga om två skilda ting. En analys av skillnaderna är fasligt intressant att göra, men innan jag gör den skall jag ta upp några punkter i herr Antonssons anförande.

Det här är en centraliserad makt, säger herr Antonsson. Varför stryker finansministern ett streck över riksdagens prövning? Här tar han upp en fråga i vilken Kungl. Maj:ts förslag skiljer sig från utredningsförslaget.

Utredningen hade föreslagit att man skulle tillsätta en "överförmyndare" över den här bestyrelsen som skall hantera fondaffärerna. Den överförmyndaren skulle bestå av två representanter utsedda av riksbanken och två representanter utsedda av riksgäldskontoret, och sedan skulle en högt kvalificerad jurist – jag föreställer mig en representant för den värderade högsta domstolen eller regeringsrätten – fungera som ordförande och se till att alla objektiva synpunkter kom fram vid granskningen.

Det är klart att jag funderade på vad som kunde ligga bakom en sådan idé. Jag tycker den är obefogad. Man gör inte anspråk på att med någon sådan här institution i efterhand få granska näringslivets motsvarande affärer på samma område. Varför skulle man i efterhand ha en institution som granskar fondstyrelsens dispositioner på samma område? Dessutom är det fasligt enkelt att i efterhand tala om, om man har gjort ett fel i hanteringen på detta mycket besvärliga område. Jag går så långt att jag säger att den här styrelsen skall ha rätt att göra fel. Den skall ha rätt att göra en dålig affär, för den har ju också chansen att göra rätt och att göra en god affär. Men vad är det för mening med att ha ett speciellt institut som i efterhand hänger ut styrelsen till beskådande för de dåliga affärer den eventuellt kan ha gjort?

Vi kan ju gå tillbaka litet grand och se hur en sådan här verksamhet har utvecklats sig. Vem skulle för ett par år sedan ha betraktat ett radikalt köp av Facitaktier som en dålig affär? I efterhand kan vem som helst säga att det var en väldigt skral affär, en miss i planeringen. Men varför skall man i efterhand slå ned på dem som gör ett köp utifrån de bedömningsgrunder som gäller just när affären görs? Jag skulle kunna nämna flera företag i vårt land beträffande vilka situationen skulle ha blivit precis densamma, men det är onödigt att göra det. Det skulle kunna betraktas som en elakhet mot vederbörande företag, så jag avstår från det. Det räcker med det företag jag har nämnt som exempel.

Vidare tog herr Antonsson upp den här frågan: Varför skall inte riksdagen få tillfälle att avgöra om de 500 miljonerna skall få bli 600, 700 eller 800 miljoner längre fram? Det är väl inte alldeles obekant för kammarrens värderade ledamöter att fördelningen av kapitalmarknadens tillgångar i dagsläget är en utomordentligt svår och intrikat uppgift, framför allt därför att man hela tiden har att röra sig med anspråk och krav som går långt utöver de tillgångar som den långa kapitalmarknaden redovisar.

Hitintills har det gått till på det sättet och kommer väl att göra det även i fortsättningen att riksbanken utför en s. k. emissionskontroll. Den kontrollen sker på ett sådant sätt att riksbanksledningen och finansdepartementet – och finansministern underrättar sina regeringskollegor när det är fråga om avgörande principiella frågor – i samråd försöker att på ett hyfsat sätt ransonera de här kapitaltillgångarna. Den största uppsamlingskällan för långt kapital är AP-fonderna.

Om man nu vill föra ett sådant ransoneringsproblem upp på riksdagens bord, finge man väl i logikens och konsekvensens intresse också begära att riksbankens emissionskontroll och regeringens hantering av dessa frågor slopades. I så fall borde ju riksdagen avgöra i vad mån kapitaltillgångarna skall användas till att lyfta av byggnadskreditiv, till kommunala reverslån och till AP-fondernas köp av obligationer – det må nu vara i exportkredit, skeppskredit eller industrikredit. Hela den ransoneringsfrågan tror jag att riksdagen är utomordentligt glad över att slippa undan. Man kan tänka sig vilket om inte kattrakande så i varje fall debatterande och diskuterande det skulle bli, om de olika intressena på en trång kapitalmarknad skulle här i detta rum slåss om vem som skulle få del av resurserna.

Det är nog bra att den här ransoneringen sköts av regering och riksbank. Här är det ju egentligen inte fråga om annat än en bedömning av hur mycket man kan lyfta ut ur AP-fonderna, som är källan för det långa kapitalet, och föra över till kort marknad – rörelsekapital och t. o. m. riskbetonat kapital. Detta har varit det avgörande för att jag här inte vill följa utredningens tanke att riksdagen skulle höras varje gång det var fråga om att höja insatsen av riskbärande kapital. Jag har således betraktat detta som en praktisk fråga. Det har ingenting att göra med dålig respekt för parlamentarismen – det var ju ungefär de orden som föll från Antonssons läppar. Förklaringen är så enkel som jag här har beskrivit den. Och den uppfattningen har jag, även om herr Antonsson – *mirabile dictu*, allt kan ju hända – efter höstens val skulle sätta sig i min stol. Då tycker jag att det är han och riksbanken som får diskutera den här avvägningen och att den saken lämpligen inte bör behandlas i den parlamentariska församlingen.

Det kom fram en annan synpunkt i herr Antonssons inlägg. Han sade att avkastningen av fjärde fondens placeringar bör gå till pensionärerna. Jag skall lugna herr Antonsson på den punkten, och jag skall göra det ytterligare fram i sommar, då jag hoppas få träffa honom under sådana behagliga former som det har talats om här i dag. Det är ingen risk för pensionärernas pengar. Avsättningarna till AP-fonderna garanterar att pensionärerna enligt ATP får sina pensioner. Den tidigare högerledaren

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

Heckscher ville dela ut extra AP-pengar till pensionärerna, och något av detta har ju legat bakom herr Regnélls inlägg i dag. Då måste man ju gå havande med den tanken att det finns ett överskott av pengar i fonderna som inte behövs för att klara själva pensionsförpliktelserna, och det ligger en viss sanning i detta. Det är fråga om att dels klara pensionsförpliktelserna, dels skapa den kapitaluppsamling som är en av de avgörande grunderna för inte bara industriell expansion utan för hela samhällets välfärdsutveckling.

Det finns många andra som har samma uppfattning. Enligt ett referat från Industriförbundets årsmöte har en av våra mera framgångsrika och skärpta industriledare – jag kan väl ge honom det betyget – sagt att egentligen borde man använda AP-pengarna som ett lönebidrag till industrin, för att industrin den vägen skulle kunna klara upp problemet med den handikappade och invalidiserade arbetskraften. Jag tycker att det var ett ganska horribelt inslag i debatten, men det gav väl ändå vid handen att man även på det hållet har en känsla av att det inte föreligger någon risk för att pengarna inte skulle räcka till för kommande pensioner.

Sedan har jag sagt mig att om man låter den fjärde fonden använda de eventuella vinster den gör, så innebär det också en likställighet med alla övriga kapitalplaceringar eller aktieköpande fonder. Gör dessa några vinster, får de använda dem efter eget skön för att köpa ännu mera aktier och göra ännu flera riskbetonade kapitalplaceringar. Varför skulle den här fonden lämna ifrån sig den möjligheten? Jag har gått så långt i fråga om likställighet att jag också sagt att vinsterna bör beskattas. Ur vad man skulle kunna kalla konkurrenssynpunkt torde därmed all rättfärdighet vara uppfylld.

Herr Antonsson kom vidare tillbaka till att det väsentliga inflytandet i ett företag får man inte genom att skaffa sig äganderätt i företaget, utan det skaffar man sig genom att ha en tillräckligt stark representation i styrelsen. Jag tvingas nog att bestrida en sådan slutsats. Det är ändå i sista hand aktieägarna som röstar när det gäller de väsentliga frågorna i företaget. Har styrelsen aktieägarnas förtroende, uppstår det förstås inte några konflikter och dramatiska situationer. Men vi har många gånger i den här verksamheten fått uppleva hur aktieägaren har utnyttjat sin rätt att möblera om både när det gäller styrelse och företagsledning. Styrelsen har inflytande, men det är aktieägarna som på stämman avgör om styrelsen över huvud taget skall sitta kvar och bruka sitt inflytande.

Att jag inte vill vara med om att etablera den här överförmyndarinstansen och dessutom av praktiska skäl inte anser det vara lämpligt att riksdagen i varje särskilt fall diskuterar fördelningen mellan vilka pengar som skall gå till riskkapital i rörelsen eller vilka som skall placeras ut i form av långa lån på kapitalmarknaden beror helt enkelt på att riksdagen ändå inte är ställd vid sidan av den här verksamheten. Det finns alltid möjligheter att väcka interpellationer och ställa frågor. Verksamheten kommer att redovisas när året är slut i en offentlig handling. De som är intresserade här i riksdagen kommer att läsa den och göra sina reflexioner, och de kommer naturligtvis att ställa frågor till den sittande regeringen och väcka interpellationer om de tycker att någonting behöver

diskuteras i den parlamentariska församlingen.

Jag vill ta upp den här frågan om börsköpen och nyemissionerna, som kommit tillbaka i flera inlägg. Det är klart – det skall jag inte bestrida – att man inte skaffar mera pengar till svenska företag genom att växla börsapper från den ena portföljen till den andra eller från det ena kassaskåpet till det andra, utan tillskottet kommer självfallet via nyemissionerna. Här gör vi nu samtidigt en förändring i aktiebolagslagen, där vi går ifrån den kvalificerade majoriteten i bolagsstyrelserna ner till enkel majoritet för att de skall vara beslutföra när det gäller att släppa in AP-fonderna i nyemission. Man har då ställt frågan: Kan man över huvud taget räkna med att fondstyrelsen kan göra en vettig placering den vägen? Kommer man inte bara att få över sig dåliga företag eftersom de goda företagen inte är beredda att släppa in AP-fonderna? Det är en fråga som utvecklingen och erfarenheten får ge svaret på. Jag har haft tillfälle att diskutera detta i en församling av kvalificerade industrimän. De hade den uppfattningen att det – kanske mer än de själva önskade – borde finnas möjligheter till sådana här försäljningar. Det kan vara på det sättet att kursen är pressad för ett specifikt företag, man betraktar det såsom önskvärt och nödvändigt att få en förstärkning på aktiekapitalsidan. Men man kan inte gå ut med nyemission på sedvanligt traditionellt sätt. Villkoren blir för dåliga för att den enskilde privata aktieägaren skall vara intresserad. Där kan man då göra ett utbud till AP-fonden. Är det då alldeles säkert att det utbudet är ett dåligt utbud? Det behöver det inte vara. Jag tror att jag stått här i bänken och talat om detta en gång tidigare. Då tog jag ett enda företag, ett stort företag i vårt land, som exempel.

För tre fyra år sedan låg kursen för Kockums varvsaktier på 40 kronor när den var som lägst och på 60 kronor när kursen var som högst. Eftersom aktierna samtidigt hade ett nominellt värde på 100 kronor, hade man ingen möjlighet att gå ut och vädja till aktieägarna om något kapitaltillskott. Aktieägarna var tvärtom till ytterlighet reserverade emot företaget eftersom de dessutom – klokt nog – avstod ifrån alla utdelningar under en tidsperiod av ett par tre år. Men så blev det andra tider för svensk varvsindustri. I dag ligger Kockums börskurs, om jag inte minns fel – jag brukar ju vara tvingad att följa detta å ämbetets vägnar – någonstans varierande emellan 325 kronor och 350 kronor.

Om vi hade haft en aktiefond som varit så djärv att den köpt Kockumsaktier för två eller tre år sedan, skulle det ha varit en utmärkt placering, även om alla vid det tillfället hade ansett det vara en dålig placering. Detta är ett område, där det är väldigt svårt att utläsa framtiden. Jag tycker därför att man bör vara litet försiktigare när man klagar. För min egen del har jag dragit den mycket enkla slutsatsen att här finns två motpoler. Utifrån den ena motpolen, som är företagets önskan att få eget kapital, och utifrån den andra, som är fondens önskan att inte betala mer än vad som är absolut nödvändigt, bör det finnas möjlighet till en förhandling, där kompromissen kan vara något så när riktig.

Sedan vill jag ta upp frågan om den s. k. 5-procentsspärren. Herr Antonsson ställde där en ganska väsentlig fråga, och det tror jag att även

Nr 98

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

herr Helén gjorde. Även om man i princip säger nej till alltihop drar sig varken herr Helén eller herr Burenstam Linder för att klaga på vissa detaljer i förslaget, och det har de väl rättighet till.

Beträffande de 500 miljonerna står det på s. 84 i utredningens betänkande: "Ett belopp på 500 miljoner kronor utgör enligt utredningens mening en lämplig första ram." Herr Antonsson har endosserat de 500 miljonerna såsom en första ram, som man kan gå över och fortsätta vidare på längre fram. Man utvecklar detta också genom att säga att fonden skall få förvärva aktier i svenskt aktiebolag upp till en gräns där röstetalet för aktierna utgör högst 5 procent av röstetalet för samtliga aktier.

Det utesluter inte, säger herr Antonsson, att fonden kan förvärva en aktiepost som till nominellt värde uppgår till mer än 5 procent av aktiekapitalet. Och frågan om 5-procentsregeln kan komma att tas upp till förnyad prövning – det är herr Johannes Antonssons uppfattning som utredare. Om man har sagt detta och samtidigt sagt att de 500 miljonerna är den första ramen, är det väl – för att ta till ett uttryck som jag använt tidigare – litet malplacerat att skissera upp detta som den stora skiljelinjen i den principiella och ideologiska frågan: Sträng har gått längre än 500 miljoner, medan utredningen sagt 500 miljoner.

Om man läser utredningen noggrant, vilket jag uppmanar utredningens ledamot herr Johannes Antonsson att göra i form av en repetitionsläsning, kommer man säkert underfund med att här föreligger knappast någon principiell skillnad som kan tas fram såsom motiv för att säga ja till utredningens förslag och nej till Kungl. Maj:ts proposition.

Jag har tolkat utredningens skrivning på så sätt att man inte borde vara absolut bunden vid de 500 miljonerna som ett beständigt belopp. Jag har lojalt följt utredningen. Jag har skrivit 500 miljoner som en första ram, och jag har vidare tagit hänsyn till den argumentation som utredningen själv har presterat. Sedan har detta stöttats upp av en alldeles personlig uppfattning som jag har, fru talman, nämligen att när man inte sätter några tak och begränsningsregler för andra styrelser som köper aktier, varför skulle man då göra det för den här speciella styrelsen?

Om vi slår upp verksamhetsberättelserna för våra stora företag, brukar vi finna att de ärligen redovisar hela den skala av portföljinvesteringar i andra företags aktier som de håller sig med. Det är imponerande listor över aktieplaceringar i andra företag.

Ingen människa kommer på den idén att de skall iaktta begränsning i dessa sina placeringar. Varför skall då den här fonden, som står under större offentlig insyn än den vanliga privata företagsstyrelsen, vara underkastad begränsningar?

Herr Antonsson ställde en intressant men mera personlig fråga: Vad har hänt med Strängs inflytande i regeringen? Det låter litet förmätet om jag säger att jag även på den punkten tror mig kunna lugna herr Antonsson. Den oro som herr Antonsson i dag spred från denna talarstol och även tidigare har spritt i artiklar i svensk press bör man nog inte tro så mycket på, även om det är klart att jag härvidlag alls inte är objektiv utan i hög grad subjektiv. En finansminister har alltid ett visst inflytande, det har han alltid haft, och jag hoppas att han skall ha det även i

fortsättningen. Om man skulle tvivla på detta, finns det faktiskt ingen annan möjlighet än att skaffa sig bekräftelse genom att tala med finansministerns kolleger. Jag rekommenderar den enkla vägen.

När det sedan gäller herr Helén vill jag naturligtvis gärna också gå honom till mötes och svara på hans inlägg. Han säger att regeringen försöker skaffa sig en obegränsad fullmakt att socialisera. Var försiktig, herr Helén. Här har ju centerpartiet som — om vi skall tro på SIFO — ensamt representerar en större väljarprocent än vad herr Bohman och herr Helén gör tillsammans, om jag nu räknar rätt mycket hastigt, sagt, att det här är ingen värre socialisering än att centerpartiet kan vara med om detta. Jag har bevisat den lilla skillnad som ligger mellan utredningens förslag och regeringsförslaget. Den lilla skillnaden kan ju under inga förhållanden — även med all respekt för herr Johannes Antonssons förmåga att argumentera politiskt — ha någonting att göra med en principiellt annorlunda uppfattning i själva huvudfrågan om AP-fonderna. Han kan inte övertyga en lugn församling om detta.

Denna obegränsade fullmakt att socialisera, som jag och regeringen bakom mig samt herr Antonsson tycker är en klok praktisk åtgärd i tid med utvecklingen och mycket annat, skrämmer nu herr Helén i utomordentlig grad och omfattning. Herr Helén som är ingenjören i mittensamarbetet, om vi skall tro den offentliga publiciteten, skall ju ha detta mittensarbete med centerpartiet och med Johannes Antonsson. Om vi skall tro på vad herr Helén säger, att dörren nu är öppen för en långtgående socialisering, kommer ju frågan alldeles opåtalat: Har ni någon hemlig överenskommelse er mellan om att för den händelse det går bra för er i höst skall förslaget läggas på is? Herr Svanberg har varit inne på detta tidigare, men frågan förtjänar faktiskt att ställas ytterligare en gång.

Det har varit ett populärt inslag i den här debatten att citera mina uttalanden på den senaste SAP-kongressen. Jag tycker det är bra, fru talman, att man läser in detta i kammarens protokoll. När jag satt och avlyssnade citaten, var jag förvånad över att jag uttryckt mig så väl, men det är möjligt att jag var utvilad och i god form vid tillfället. Det kan vara en förklaring. Vad jag läste upp för kongressen var egentligen ingenting annat än partiprogrammet, och detta program har jag själv varit med att skriva för 12--13 år sedan, så det var inget nytt i och för sig.

Vad är samhället? Det är en fråga som man kan ställa i den mer ideologiska debatten. Jag talade här om det samhällsinflytande som vi gradvis vill förstärka. Är samhället någonting alldeles specifikt som den ene betraktar på ett sätt och den andre på ett annat? Jag vill betrakta samhället som det kollektiv, där vi allesanimmans går, med många gånger skilda uppfattningar och ståndpunkter och skilda ideologier. Men i denna kittel av olika meningsbrytningar kommer ändå fram någonting som representerar en dominant mening och uppfattning. Denna får sitt politiska utslag i de valrörelser där argument och synpunkter mönstras inför väljarna och sedermera också i sammansättningen av den riksdag som har att föra samhällsarbetet vidare. Hitintills har den debatten lett fram till att detta samhälle, som jag ser det, har i utvecklingsperspektivet krävt att få ett större inflytande och ett inflytande på nya områden där

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

man tidigare inte hade något inflytande.

Har man detta klart för sig är det inte lämpligt att citera så att mitt åberopande av samhällsinflytande skulle vara någonting som går emot samhället. Det kan gå emot vissa speciella minoritetsintressen i samhället, men det är ett uttryck för samhällskollektivet så länge regeringen och det parti som står bakom regeringen har det gehör bland medborgarna som man hitintills har haft.

Vad kommer efter de 500 miljonerna? säger herr Helén. Fråga inte mig, fråga Johannes Antonsson, är det enkla svaret.

Det var roligt det här med kafferepet i Halland. Det är kanske inte en allvarlig fråga, men allt är ju inte allvar här i världen. Jag vet inte om Johannes skvallrat ur skolan, men i och för sig är det naturligtvis riktigt. Skall jag vara riktigt ärlig har det någon gång blivit litet mera än kaffe: en smörgås och vad därtill hörer, "osv.", som det brukar heta. Även med risk för att detta är påfrestande för mittensamarbetet tror jag nog att vi är så pass goda vänner att vi kommer att fortsätta med detta. Då får jag tillfälle att ytterligare, pedagogisk som jag är, göra klart för min vän Johannes Antonsson, jordbrukare på Dahla gård i Årsta storkommun, att det egentligen inte är någon skillnad mellan regeringens förslag och det förslag som han som utredningsman har ställt sig bakom.

En annan fråga som har spelat stor roll här är kapitalförsörjningen till de små och mindre företagen. Man säger att de stora företagen får alla möjligheter att förse sig med kapital, till skillnad mot de små och medelstora som i detta avseende är styvmoderligt behandlade.

Naturligtvis är detta väsentliga överdrifter. Jag har många gånger stått här och talat för nödvändigheten av samarbete mellan stora och små företag. Jag har sagt att de produktionsmässigt är så infiltrerade i varandra i de små företagens egenskap av underleverantörer till de stora företagen, att det egentligen är en ganska enfaldig frågeställning om man försöker sätta stora företag emot de små.

Men låt mig ta upp en diskussion om kapitaltillförseln till de små företagen. Vi har speciella institut, nämligen Industrikredit och Företagskredit. Jag svarade i en interpellation för litet sedan att inga seriösa låntagare vilkas investeringsobjekt fyller gängse företagsekonomiska räntabilitetskrav har gått ohulplna ifrån Industrikredit och Företagskredit.

Institutens uppgift är att ge långa lån. Sådana lån betalas alltid ut först när investeringen är färdig. Däremot – och det tycker jag både herr Helén och herr Johannes Antonsson skall tänka på – får de ansökande företagen besked om att lån kommer att beviljas på ett långt tidigare stadium än när investeringen är fullbordad, ofta innan ens investeringen har påbörjats. De investerande företagen måste därför alltid – såvitt de inte har egna medel – låna kort i affärsbank och sparbank för att finansiera under byggnadstiden och sedermera få lånet avlyft efter samma modell som vi har inom bostadsproduktionen med byggnadskreditiv och avlyft i form av långa lån. Nu undersöker kreditföretaget detta och ger ett besked att den sökande får räkna med avlyft, och med det beskedet går han till affärsbanken och får sin korta kredit där.

Man kunde naturligtvis säga att det vore perfekt i alla avseenden, om kreditivet kunde avlösas av det långa lånet dagen efter det investeringen

Torsdagen den
24 maj 1973*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

var gjord. Tyvärr har det inte varit så, men det är inte någon särdeles uppsseendeväckande lång väntetid det här är fråga om. Jag meddelade i mitt interpellationssvar att man fyra månader efter investeringens fullföljande har kunnat växla om "byggnadskrediten" till lång kredit. Det är uppgifter jag har fått av verkställande direktören i Industrikredit och Företagskredit. Det är inte så särdeles anmärkningsvärt. Tvärtom. Jag tycker det är en relativt kort tidrymd. Det spelar inte heller någon avgörande roll i dessa tider, när räntekostnaden på byggnadskrediten och det långa lånet är praktiskt taget densamma. Skillnaden är i varje fall relativt obetydlig.

Företaget Industrikredit fick under år 1971 tillsammans med det parallella företaget Företagskredit – det ena lämnar primärlån och det andra sekundärlån, men de hanteras av i stort sett samma bestyrelse och har samma administrativa apparat – 550 miljoner kronor från AP-fonden i fjol. Det representerade då en kraftig uppgång jämfört med tidigare år. I år har den utlåningen accentuerats ytterligare. Om institutet är lika benäget att fortsätta utlåningsexpansionen under den kvarvarande delen av året som det har varit under den hittills gångna delen, kommer årssumman att ligga på 700 miljoner kronor, dvs. 150 miljoner kronor mer än under år 1971. Institutet beräknar att man med den takten kan tillmötesgå – som jag nyss sade – de seriösa låneintressen som aktualiseras.

Nu ger detta institut inte något s. k. riskkapital, utan vi har – som de mera minnesgodas kan erinra sig – i samråd med riksdagen kommit dithän att vi har etablerat ett annat institut, som heter Företagskapital och som också är anknutet till det institut jag nyss nämnde. Detta institut skall förse småföretagen med riskkapital, eftersom det passar bättre att hantera dessa lån efter speciella administrativa rutiner än vad jag tänker mig att AP-fonderna kan mobilisera och lägga i dagen.

Sedan, fru talman, skall jag också – objektiv som jag är – försöka svara herr Burenstam Linder, även om det blir betydligt kortare. Hur får Volvo mer pengar, frågar herr Burenstam Linder, om AP-fonderna köper börsaktier? Det har jag redan bemött. Volvo får sina pengar via lån och emissioner. Men jag kanske skall lägga ytterligare en liten synpunkt på detta, eftersom jag tyckte att herr Burenstam Linder var något ofullständig i sin redovisning. Jag har tidigare sagt att den väsentliga kapitalanskaffningen till industrin bör gå via emissionsverksamheten, men naturligtvis är inte fjärde fonden förhindrad att gå ut och köpa på börsen. Om det skulle innebära en viss uppstramning av kursen, hade det inte varit ovälkommet under 1971 och 1972. Det skulle ha givit möjligheter för en hel del företag att gå ut med nyemissioner, som de under dessa år varit förhindrade att göra. Vid andra tillfällen är det naturligtvis olämpligt, men det skall väl sitta tillräckligt kloka karlar i fondstyrelserna för att kunna göra de rätta bedömningarna.

Det har talats om huruvida löntagarna får något större inflytande eller om det är ett pampvälde som etableras mellan de 11 personerna i fjärde fondens styrelse. Jag sade den 13 april vid en presskonferens i Sveriges television när jag fick en fråga om detta, att jag betraktar det som alldeles naturligt att fondstyrelsen, där den anser det vara lämpligt, befull-

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

mäktigar arbetarna och tjänstemännen ute i de privata företagen att tala för fondstyrelsens aktier vid en bolagsstämma. Det tarvas en viss komplettering till den nuvarande bolagslagstiftningen härför. Vi håller på att utarbeta förslag om detta i kanslihuset för närvarande. Om jag minns rätt sade statsministern dagen efter detsamma på en distriktskonferens uppe i Dalarna, då samma fråga ställdes till honom.

Någon vecka efteråt kom centerpartiet traskande patrullo och sade att det också tyckte att man skall göra på detta sätt. Man har ju i dag från denna talarstol redovisat rätt mycket av yverborehet över att det var centern som ville bevaka de anställdas intressen, och man har uttalat sin glädje över att utskottet följde centerns motion. Ja, som den vänliga människa jag är unnar jag visst centern alla små glädjeämnen i tillvaron, men jag har velat göra dessa påpekanden för att i varje fall de som lyssnar på mig skall få klart för sig att detta är något som vi varit inställda på. Vi skrev visserligen inget om det i propositionen, men vi betraktar detta som en enkel praktisk handlägningsfråga mellan fondstyrelsen och de anställda, som det väl inte var så alldeles nödvändigt att aktualisera i propositionen. Emellertid har nu utskottet skrivit under på detta, och det är helt i överensstämmelse med regeringens uppfattning. Den aktuella förändringen i bolagslagen skapar möjlighet att fördela fjärde fondens fullmakt inte bara på en utan på flera representanter för de anställda, vilket jag tror i praktiken kanske blir erforderligt och nödvändigt.

Jag måste vidare reagera mot Staffan Burenstam Linder – som ju alltid är litet mera onyanserad i sitt sätt att resonera – när han säger att angivandet av ramen 500 miljoner kronor är ett sätt att vilseleda svenska folket. Jag begär inte att svenska folket skall lusläsa kommitténs förslag, men på två ställen i betänkandet sägs det att detta är en första ram och att man i framtiden skall gå vidare. Vi har sagt detta i propositionen, och jag utgår från att man har åberopat det även i utskottsbetänkandet. Då kan man ju inte, som herr Burenstam Linder vill göra gällande, ha vilselett svenska folket. Och skulle Johannes Antonsson gå omkring med slika hemska planer som att vilseleda svenska folket, tror jag att han nu – när han blivit upplyst om vad som står i det betänkande han skrivit under – som den hederlige man han är, i fortsättningen kommer att tala om hur det hänger ihop, och då blir ju inga människor vilseledda.

Herr Burenstam Linder varnar nu fackföreningsfolket – ja, bocken som trädgårdsmästare och mycket annat faller en i tankarna. Jag tror emellertid att jag utan att vara ovänlig skulle kunna säga att jag har en känsla av att svensk fackföreningsrörelse sätter herr Burenstam Linder längst bort i kön om det gäller att lyssna på råd, varningar och anvisningar. Jag har tidigare sagt att herr Burenstam Linder är som ett flitigt bi i talarstolen – ett flitigt bi som vill hälsa på så många blommor på ängen som möjligt under en viss begränsad tid. Han förnekar sig inte heller i dag när han i detta sammanhang tar upp frågor om utlokalisering och tandvårdsförsäkring. Den enda kommentar jag har att göra är att han flyger omkring på redan utsugna ängar, och då blir ju behållningen naturligtvis därefter.

Några ord även till herr Hermansson! Medlen i AP-fonderna, sade herr Hermansson, är ändå någonting av en knutpunkt i en utveckling som han

registrerade. Han skiljer sig där väsentligen ifrån Jörn Svensson, och jag tror att vi allesamman här i kammaren skulle vara herr Hermansson stor tack skyldiga, om han tog sig tid att sitta med Jörn Svensson rent privat i några omgångar och ge honom några lektioner om litet större moderation i argumenteringen i den här frågan. Jag tyckte att jag fann i herr Hermanssons inlägg att han ligger sanningen närmare.

Företagens kapitalexport gillar inte herr Hermansson. Nu är det här en tvåvägstrafik. Vi tillåter via valutakontrollen företagen att föra ut visst kapital, vi tillåter via valutakontrollen annat kapital att komma in i vårt land. Det är naturligt att vi gör det så länge vi har en öppen ekonomi, en ekonomi som ser ut som vår ekonomi, kontra kringliggande länder, länder som vi har våra omfattande ekonomiska förbindelser med. Vi kan inte gärna förbjuda kapitalexporten i varje del. Vi kontrollerar den. I allmänhet har det varit sådana fall där det har varit rimligt och riktigt även från svensk företagarsynpunkt att tillåta en kapitalexport. Vi kontrollerar importen av kapital och släpper in den där vi anser att det är stimulerande för svenskt näringsliv och svensk sysselsättning, och även om det kommer utländska företag och etablerar sig här i Sverige är de i de allra flesta fall underkastade nationens lagar och bestämmelser.

Herr Hermansson har ett argument som han ofta kommer tillbaka till, och han gör det även i den här frågan. Man skall inte gå ut och förstärka privata företags kapitalställning, man skall i stället använda de här pengarna för att bygga industrier i statlig regi, vilket kan ge sysselsättning och behållning till nationen, säger han. Även det här, herr Hermansson, låter fasligt bra från talarstolarna. Det är en annan sak om vi skall bygga dessa statliga industrier i en öppen ekonomi med det konkurrensklimat som vi har i världen runt omkring oss, industrier som skall sälja sin produktion i konkurrens med den tullfria import som vi mer och mer kommer att få uppleva – en varuhandel som inte är belastad med någonting av kontroll och restriktioner. Vi har utifrån egna och, vågar jag säga, konsumenternas utgångspunkter sagt att de industrierna skall hävda sig i den internationella konkurrensen, om det skall vara någon idé att satsa på dem. Det är litet annorlunda, om – som jag tyckte att det föresvävade herr Hermansson – vi kan avgränsa det här landets ekonomi från omvärlden och det ekonomiska system som vi är invädda i och etablera oss i någon nationell isolationism eller protektionism. Då kan vi laborera på det här sättet, men då blir det naturligtvis väsentligt dyrare för konsumenterna.

Vi bygger ut den statliga industrin precis i den takt som vi har möjligheter att göra det med utsikter att den skall vara lika funktionsduglig och lika konkurrenskraftig som den industri den skall konkurrera med när det gäller varuförsäljningen. Vi får nöja oss med att ha den takten, och då beställer vi inte i förväg en lång rad statliga industrier, placerade här eller där, producerande det eller det. Det går helt enkelt inte ihop med den ekonomi vi har att vistas uti.

Om jag skall vara riktigt utförlig, fru talman – jag lovar att jag skall försöka begränsa mig i fortsättningen – kanske jag skall bemöta ytterligare ett par argument, som inte har kommit från partiledare och vice partiledare utan har annonserats tidigare här i debatten.

Nr 98

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

Man tog upp frågan om det gamla kreditstoppet och kallade det för ett idiotstopp. Det har blivit en sådan där slogan som man vårdslöst slänger omkring sig utan att göra sig besvär med att undersöka vad som egentligen låg bakom åtgärden — bevekelsegrunderna — och hur den genomfördes. Det är intet tvivel om att man även från bankvärlden, som hanterar krediterna, är beredd att erkänna att denna åtstramning av kreditpolitiken genomfördes på ett tekniskt utmärkt sätt. Man har uttalat sin uppskattning och sin respekt för hur den genomfördes. Åtstramningen var nödvändig, eftersom den svenska riksdagen inte var beredd att ta några nya skattehöjningar i maj månad 1970 och eftersom vi hade över oss en sådan press, som tog sig uttryck i försvinnande valutareserver och ett väldigt underskott i utrikeshandeln, att det hade varit helt oansvarigt att sitta med armarna i kors.

Var det då några som for fasligt illa av detta? Det var väl en del som for illa, men sedan detta kreditstopp hade genomförts kallade riksbankschefen och finansministern upp alla affärsbankernas verkställande direktörer och resonerade igenom problemet med dem. Då fick de följande besked från min sida — jag råkade sitta ordförande vid tillfället: Nu har ni rätt — och riksbanken kommer inte i något fall att ingripa — att lämna krediter till alla de små och medelstora företag som i annat fall skulle stå inför den situationen att de inte skulle kunna driva verksamheten vidare. Det här kreditstoppet får inte köra småföretagen över styr, om det nu är seriösa småföretag som skall leva vidare i framtiden.

Bankcheferna gick följaktligen hem med det beskedet att möttes de av låneanspråk från seriösa småföretag via sina checkräkningar, så hade de riksbankens och regeringens auktorisation för att släppa fram de lånen och de krediterna. Jag tror inte att jag har sagt det tidigare, men när jag så här långt efteråt upplever att man slänger omkring sig uttrycket idiotstopp, så vill jag säga att det bara är en löslig argumentation som inte har underlag i vad som skedde. Efter det att denna deklaration hade gjorts satte jag mig hos radio och TV och gjorde ett offentligt uttalande av den här karaktären, och jag vore, fru talman, mycket tacksam om vi slapp dessa klyschor i fortsättningen.

Lyssna på riksbanken, har det sagts, som i sitt remissvar vill ge en varning till fjärde fondens styrelse för att inte rasa ut för snabbt. Jag är alldeles övertygad om att den är helt på det klara med att handha den här verksamheten med all den försiktighet och respekt som behövs. I samtliga de offentliga uttalanden som jag har gjort på den punkten har jag understrukit riksbankens synpunkter, för jag tycker att de är riktiga.

Herr Regnéll, som ju är gammal och erfaren i sådana här penningpolitiska frågor, förvånade mig litet grand i ett av sina inlägg. Det var kanske närmast därför att det ju är litet besvärligt att säga nej och tala om att det här är en socialisering, när storebror i församlingen har bundit mig för denna linje. Samtidigt som man bedömer regeringens proposition skall man alltså ändå på något sätt acceptera att det mest inflytelserika partiet på oppositionssidan är överens med regeringen, och då är det ju klart att argumentationen många gånger blir motsägelsefull. Det här är en historia som vi inte gärna kommer ur. Det skall bli spännande att lyssna på den argumentekvilibristik som ni kommer att prestera från talarstolen så småningom. Man behöver inte göra så mycket omskrivningar av proble-

Torsdagen den
24 maj 1973*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

met -- det är kort och gott som jag har beskrivit det.

Herr Regnéll säger: Det där riskkapitalet är väl i själva verket inte så mycket värt, för om jag lånar kapitalet är ju räntorna avdragsgilla och då blir kapitalanskaffningen förhållandevis billigare än om jag satsar det egna aktiekapitalet eller det s. k. riskkapitalet. Detta kunde väl delvis ha varit riktigt om jag går tillbaka till tiden före 1965 -- det är möjligt, fru talman, att jag missminner mig i fråga om årtalet, men jag brukar ha ganska gott minne för sådant här. Då införde vi bl. a. med riksdagens medgivande någonting som kallas Annell-lagen och som gav möjligheter för avdrag på ungefär samma premisser som när man drar av räntan i investeringsfinansieringen. Man får med andra ord möjligheter att dra av utdelningen på de nyemissionerade aktierna under ett respektabelt antal år framöver. Vi gick fram till riksdagen med det förslaget för att jämställa det egna kapitalet och lånekapitalet rent finansiellt för det investerande företaget.

Vid sidan av detta måste jag säga att det är för mig en alldeles ny upplevelse att finna en borgerlig politiker som ju vill tala för företagsamhetens väl men som säger att det där med eget kapital är inte så angeläget -- det väsentliga är att man kan låna. Vi har ett ekonomiskt planeringsråd som nu snart ser tolvårsdagen av sin tillkomst, och där sitter representanter för Sveriges industriförbund och bankrepresentanter med. Det är inte många sammanträden där jag inte får höra ständiga klagomål över just bristen på riskkapital i den industriella verksamheten. Vi har gjort oss så mycket besvär och så mycket bekymmer med detta att vi har inhämtat uppgifter runt om i världen och låtit en professor i företagsekonomi examinera alla de här frågorna för att se i vilken utsträckning Sverige visar sig vara illa hanterat vid en internationell jämförelse. Slutsatsen blev att det är önskvärt med en förstärkning på riskkapitalsidan, och då var det klarsignal för den proposition som nu ligger på riksdagens bord. Att det sedermera också har den positiva effekten att vi får ett löntagarinflytande i den produktiva industriella verksamheten -- helt i linje med samhällsutvecklingen -- kan väl, fru talman, endast betraktas såsom en förstärkning av propositionens motivering.

Under detta anförande övertog fru andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HELÉN (fp) kort genmäle:

Fru talman! Får jag på det allra sista som finansministern sade bara replikera, att om löntagarna kan få individuellt ägda andelar i företagens långsiktiga kapitalbildning är det självfallet från fördelningssynpunkt klart överlägset den linje som finansministern förfäktar.

Men det alldeles avgörande med finansministerns inlägg, fru talman, är ju att han här i dag vill framkalla intrycket att hela frågan om att köpa aktier med medel ur pensionsfonderna bara är en praktisk lämplighetsfråga. Finansministern sade direkt att herr Helén, som säger nej till hela förslaget, klagar över vissa detaljer -- finansministern använde t. o. m. uttrycket "den lilla skillnaden mellan kapitalmarknadsutredningens förslag och propositionen".

Ja, är det en liten skillnad att ta bort spärren vid 5 procent av röstvärdet i det företag där man skall köpa aktier, att ta bort bestämmelsen att pengarna skall gå tillbaka till pensionsfonderna och trygga pensionstagarnas medel, att ta bort spärren vid 500 miljoner med rätt endast för riksdagen att gå därutöver, att ta bort den spärr som består i att riksdagen skall ha årlig insyn och kontroll? Nej, herr finansminister, om Ni var utvilad och i god form den 4 november 1972, så frågar jag mig: Är Ni gräsligt trött i dag eller i alldeles extra god form, när Ni säger att "vid en kaffegök i Halland skall jag kunna förvandla den lilla skillnaden till ingen skillnad alls"? Det är väl ändå att tilltro sig själv om att vara mer än trollkarl. I själva verket är det ju betydande principiella skillnader. Och det finns rätt stor anledning att fråga, som flera har gjort här: Vad hände mellan utredningsförslagets framläggande och beslutet att i propositionen dra ett streck över alla dessa viktiga principiella spärrar?

Nu skyller herr Sträng på Bankföreningens och Industriförbundets remissvar, men remisstiden gick ut den 15 december. Då kom de kritiska synpunkterna. Men finansministern tog ställning på socialdemokratiska partiets vägnar och återopade t. o. m. att han läste inlantill ur partiprogrammet, när han på socialdemokratiska partikongressen sade: "Vad det nu gäller är att via AP-fonderna ge samhället makt att inifrån styra företagen." Det var ju där det gick på sned. Det var där det hände någonting. Det var då vi fick besked om vad som var syftet med att använda aktiefonderna på detta sätt.

Enligt utredningen kan det visserligen bli mer än fem procent av aktiekapitalet — det är riktigt, herr Sträng — men man kan enligt utredningen inte gå över fem procent av röstvärdet; det finns ju t. ex. en del fall med en tredjedels rösträtt och liknande. Det är det som är den viktiga principiella skillnaden mellan utredningens förslag och den obegränsade fullmakt som regeringen i dag begär.

Det är inte riktigt renhårigt att försöka dölja de principiella skillnaderna mellan utredningsförslaget och regeringspropositionen. Jag skall inte lävla med finansministern om det bästa uttalet av det franska uttrycket för en kvantitet som kan negligeras, men det är fel att försöka inbilla riksdagen att det inte skulle råda en principiell skillnad mellan en uppfattning — att syftet med aktieköpen är att inifrån styra företagen — och utredningens klara uttalande att fonden skall vara ett kapitalplacerande organ. Utredningen polemiserar på s. 25 direkt mot uppfattningen att fonden skulle användas för att öka samhällets inflytande inom näringslivet.

Det är sålunda alldeles klart att vi står vid en skiljeväg i dag. Och det är orimligt att karakterisera den som avgörande för om vi på sikt skall lämna blandekonomin och få en samblandningsekonomi samt — om denna regering skall sitta kvar — acceptera en socialistisk ekonomi, där staten inte längre begränsar sin uppgift till att dra ramar inom vilka företagen skall arbeta utan också inifrån skall vara med och styra dessa företag.

I den debattstämning som finansministern här fann riktig, nämligen att försöka tona ned det hela, ville finansministern inte erinra om sina egna jämförelser i den svenska historien. Men herr Sträng gjorde ju direkt

Torsdagen den
24 maj 1973*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

jämförelsen mellan vad regeringen Palme nu föreslår och vad Gustav Vasa och Karl XI hade för sig, och det var ett ogement nöje att höra herr Sträng göra den historiska jämförelsen. Den visade nämligen att herr Sträng hade klart för sig i vilken storleksklass det hela ligger. Det var ju inga småsaker som Gustav Vasa och Karl XI hade för sig. Och jag vet att herr Sträng älskar att bli jämförd med Gustav Vasa. Men här, inför allt talet om kaffegökarna i Halland, är jag förvånad över att herr Sträng också vill bli jämförd med asketen och puritanen Karl XI.

Herr ANTONSSON (c) kort genmäle:

Fru talman! Såväl finansministern som det socialdemokratiska partiets gruppledare har efterlyst hur det kommer att gå med det här förslaget, om – som herr Sträng uttryckte det – ”det skulle gå bra för er i höst”. Eller med andra ord om vi får en annan regering. Kommer detta förslag då att läggas på is? frågade herr Sträng. Nej, självfallet inte, ty riksdagen kommer ju om några timmar att anta det här förslaget. Och skulle den situationen inträffa att vi får en annan regering kommer – i den mån centerpartiet får vara med i en sådan och får något att säga till om där – förslaget icke att rivs upp. Men däremot kommer vi, i punkter där jag har gjort invändningar, att försöka ändra det till att överensstämma med förslaget från en enhällig utredning, som vår partimotion bygger på. Jag avser följande frågor: riksdagens inflytande, femprocents-spärren och den årliga granskningen.

Finansministern försökte att ideologiskt motivera förslaget, och det må ursäktas mig att jag tyckte att det var en ovanligt torftig ideologisk motivering när finansministern sade: Ja, men bönderna har inte dragit sig för att starta industriföretag, massafabriker osv. Skall då inte löntagarna få göra på samma sätt? Har inte finansminister Sträng lärt sig skilja på kooperativt ägande – som vi har både i jordbrukskooperationen och i konsumentkooperationen – och den form av ägande där en jättefond, som samhället förvaltar, går in som ägare? Jag skulle aldrig komma på tanken att göra en jämförelse mellan dessa båda företeelser. Jag vill tvärtom säga att jag själv har tillhört konsumentkooperationen i många år, och jag skulle välkomna både om det kooperativa ägandet utvidgades på konsumentsidan och om KF m. fl. kunde utvidga ägandet av fabriker.

Jag kände mig inte alls träffad av kritiken beträffande Investeringsbanken, eftersom vårt parti ställde sig bakom det förslaget.

Jag måste sedan säga, både till herr finansministern och till fru talmannen, att det inte är ofta man behöver rätta herr Sträng i sak. Han brukar kunna sina saker mycket väl, och jag är i detta ögonblick osäker på om han råkade göra en förväxling vid läsningen av texten eller om han raljerade för att försöka ge kamraren intrycket att jag inte skulle ha läst den utredning som jag har framför mig. Till att börja med blandade herr Sträng samman 5-procentsprincipen och frågan om de 500 miljonerna och säger att jag skulle ha tillstyrkt ett högre belopp. Detta problem är behandlat på s. 101, och anledningen till att det förefaller som om jag skulle ha gått med på ett högre belopp än 500 miljoner kronor är att aktiernas röstvärde inte är detsamma som aktiernas nominella värde. Det är därför man kommer fram till något olika siffror i dessa sammanhang,

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

men kapitalmarknadsutredningen har inte alls varit med om att tillstyrka ett högre belopp än 500 miljoner kronor – mer än vad den här tekniska skillnaden mellan aktiernas röstvärde och nominella värde kan föranleda.

Finansministern sade att vi inte skall dra för stora växlar på enhälligheten i utredningen. Låt mig då påvisa att Industriförbundets direktör har blivit överkörd av sitt förbund, att Tore Browaldh har blivit överkörd i remissyttrandet från bankvärlden och Knut Johansson i viss mån av LO. – Men skall man, herr finansminister, ta det som motiv för att gå åt andra hållet i förhållande till utredningens förslag? Vad dessa remissinstanser var ute efter var att hålla igen jämfört med vårt förslag. Jag kan inte förstå logiken i att herr Sträng tar de remissyttrandena till intäkt för att gå utöver utredningens förslag.

Vi kommer väl inte överens i frågan om riksdagens prövning, som rent principiellt betraktas som mycket allvarlig. Det är möjligt att herr Sträng, efter att ha suttit 28 år i kanslihuset, gör en något annorlunda värdering av riksdagens position i dessa sammanhang än jag gör.

Herr Sträng sade vidare en sak som kan vara verkligt intressant och värd att lägga på minnet för framtiden, nämligen att styrelserna i företagen har inflytande men att det är aktieägarna som bestämmer. Är detta, herr finansminister, att betrakta som en föraning om vad ni – om ni får arbeta vidare med detta – vill att AP-fonden skall gå in för? Med detta uttalande har ni indirekt sagt att ni går in för majoritetsägande – utan det får aktieägarna aldrig det inflytande gentemot styrelsen som ni syftar till!

Svenska folket behöver ha en förklaring till detta uttalande, och jag vill verkligen uppmana finansministern att ge en sådan.

Sedan till de egentligen ännu väsentligare frågorna. Hur löser man kreditförsörjningen för småföretagen? Är finansministern beredd att ta upp frågan om möjligheterna för AB Företagskredit och AB Industri-kredit att bevilja lån? Hur löser man problemet med den långa lånekö som Hypoteksbanken har? – Detta är egentligen mycket viktigare frågor än de vi sysslar med här i dag. Inte minst de anställda på denna stora sektor, alltså inom de mindre och medelstora företagen, skulle bli glada över ett besked i frågan, om deras företag får finansiella möjligheter att utvecklas och därmed trygga deras anställning.

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Det finns en borgerlig teori, först lanserad i Förenta staterna, sedan också här i landet, som går ut på att man skall skapa s. k. ägardemokrati genom spridning av aktier på flera händer. Moderaterna har det som ett avgörande krav i hela sin samhällssyn. Det är falskspel som så mycket annat på det hållet.

En ökad spridning av de stora bolagens aktier innebär ingen ökad demokrati. Det innebär tvärtom att det blir ännu lättare för ett fåtal stora aktieägare att ensamma utöva kontrollen över bolagen. Ju fler aktieägarna är i ett bolag, desto maktlösare är de, har en svensk nationalekonom träffande påpekat.

Bakom denna högerteori ligger två motiv. För det första vill man genom den s. k. populariseringen av aktiemarknaden skaffa mera risk-

villigt kapital till aktiebolagen. För det andra vill man, som det brukar uttryckas, "skapa en gemensamhetskänsla mellan de bägge produktionsfaktorerna kapital och arbete". Det är en politik för att åstadkomma ett klassamarbete mellan kapitalistklassen och arbetarklassen som det här handlar om.

Folkpartiets s. k. arbetsdemokratiska program har precis samma syfte. Den avgörande makten i företagen vill man skall ligga kvar hos storfinansens, men lönearbetarna skall bibringas en känsla av att de får vara med och bestämma i vissa frågor.

Centerpartiet har samma inställning. I centerns "lilla gröna" bok som är avsedd att spridas på arbetsplatserna predikar man klassarbetets evangelium. Det finns inga motsättningar mellan storbolagen och de anställda, kapitalister och lönearbetare skall samarbeta -- det är huvudtanken. Fackföreningsrörelsens folk har med rätta skarpt kritiserat detta försök att ge fackföreningarna en borgerlig ideologi.

Den lag om styrelserepresentation för de anställda som de övriga riksdagspartierna beslutat bygga på precis samma grundläggande föreställningar. Det är samarbetet mellan företagsledning och anställda för att utveckla de privatkapitalistiska företagen som är motiveringen och innehållet. Representanterna för de anställda kommer under nuvarande förhållanden att sitta som gisslan.

När styrelseordföranden i Handelsbanken, herr Browaldh, och direktören för Industriförbundet, herr Iveroth, ställt sig bakom kapitalmarknadsutredningens förslag om att köpa aktier i privata företag för pengar ur AP-fonden, har samma motiv varit avgörande. Man har velat säkra riskvilligt kapital åt det privata näringslivet, och man har velat skapa en s. k. intressegemenskap mellan de anställda och aktiebolagen. Här återkommer precis samma tankar som ligger under det gamla högerkravet om att sprida aktieägandet. Det tar bara en ny form, som är betingad av själva det faktum att AP-fonden existerar och att man inte kan bortse ifrån den.

En huvudlinje i regeringens hela politik under den ekonomiska krisen har varit att med gåvor, subventioner och skattelättnader stötta de privata företagen och hålla uppe deras vinster. Regeringen har satsat på det kapitalistiska näringslivet och inte tagit några stora initiativ för att bygga ut den statsägda delen av näringslivet. Bakgrunden har varit den ideologi om klassamarbete som spelat en så olycksdiger roll i det socialdemokratiska partiets utveckling från ett socialistiskt parti till ett parti som accepterar storfinansens makt i ekonomi och samhälle.

Nu finns det en metod att utnyttja medel ur AP-fonden som svarar just mot de krav som lönearbetarna ställer: om kamp för att göra slut på arbetslösheten och om makt för de anställda i de företag där de arbetar. Den metoden är den som vänsterpartiet kommunisterna föreslagit: Bygg nya statsägda företag, med avgörande inflytande för de anställda!

Ingen kan bestrida att en sådan insats på ett mycket verksamt sätt skulle öka antalet sysselsättningstillfällen i landet. Ingen kan heller bestrida att den skulle innebära makt för de anställda i de nya företagen.

Vårt förslag har inte de negativa verkningar och inte de risker som följer med regeringsförslaget. Det innebär naturligtvis inte heller någon

Torsdagen den
24 maj 1973

-----
*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

grundläggande förändring av samhällsekonomin, men det innebär att man medvetet bygger upp en modern industrisektor, där löntagarna och statsmakterna har hela inflytandet, där den privata storfinansens makt är borta. Jag måste upprepa min fråga: Varför vill inte socialdemokratin stödja denna linje?

Herr Sträng läser ju ur SAP:s partiprogram när han är utvilad och samlad. Hur är det i dag? Den argumentation han anförde *mot* vårt förslag kunde jag inte finna bärande på något sätt. Hans resonemang innebar ju en kapitulation; socialdemokratin vill stanna kvar i ett privatkapitalistiskt samhälle. Han sade: Det finns inga möjligheter att ens öka den statsägda sektorn.

Jag kan inte förstå regeringens inställning på den punkten, och jag tycker inte den har någon som helst grund i det socialdemokratiska partiets program eller i de stämningar som finns ute bland det socialdemokratiska partiets medlemmar. De ställer i dag krav på en annan politik än den regeringen vill föra.

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Fru talman! Herr Hermansson ondgjorde sig över idén med ägandespridning och aktiespridning. Det lät på honom som om det vore fel att *många* ägde, men i sitt första inlägg klagade han på att det var 17 familjer som hade en sådan dominerande ställning. Jag kan inte finna att de två attityderna är logiskt förenliga.

Sedan har vi hört herr Sträng, som gjorde en stor poäng av detta med Investeringsbanken. Att Investeringsbanken hade kunder glädde herr Sträng oerhört och förvånade honom på något sätt, mot bakgrund av de synpunkter vi hade framfört.

Näväl, fru talman! Det är naturligtvis inte svårt att skaffa kunder, om man i sin hand har möjligheten att öka mervärdesskatten med 1 procent — såsom man gjorde när man skulle inrätta Investeringsbanken — och på det viset få in en trave pengar att låna ut. Och om man sedan gör det svårt att låna på den allmänna kreditmarknaden, får man givetvis lätt kunder. Skaffar man sig dessutom en favoriserad ställning när det gäller att låna i utlandet, som Investeringsbanken har gjort, är det klart att det är lätt att få kunder.

Den citatsamling som herr Sträng återgav tyckte han var överord. Men det är väl sannolikt, herr Sträng, att bra mycket av citaten tog sin utgångspunkt i att när olika förslag, såsom det vi i dag resonerar om, läggs fram, tar man dem till utgångspunkt för principresonemang om vart dessa olika förslag, sedda som ett led i en utveckling, egentligen bär hän. Jag skall be att få påminna herr Sträng om att sedan Investeringsbanken och en del andra sådana konstruktioner har tillkommit har utvecklingen i vårt land vad beträffar sysselsättning, utveckling, nyföretagande och annat gått ganska dåligt. Det borde man väl i så fall kunna ta till intäkt för att tycka att en del av de citat som lästs upp hade ganska bra fog för sig!

Den verkliga kärnfrågan är hur det nya systemet med AP-aktier skall kunna leda till att det blir mera pengar ute i de olika företagen genom att man köper aktier.

Nu sade herr Sträng att nyemissioner skall bli metoden. Man skall inte

vara förhindrad att köpa aktier på det vanliga sättet. Det är en väldig glidning i hur man beskriver att denna fond skall fungera. En sådan presentation har icke alls kapitalmarknadsutredningen gjort. Jag skulle vilja göra gällande att denna glidning i hur ni har tänkt er att det skall gå till inte är något dåligt bevis för, som jag försökte säga i mitt första inlägg, att denna högst väsentliga fråga icke är besvarad i kapitalmarknadsutredningen, nämligen frågan om hur det egentligen kommer in mera pengar i de olika företagen för utbyggnad bara genom att man på det här sättet kliver in och köper aktier.

Herr Sträng sade också att det kanske ibland är bra att gå in och utöva en kurshöjande inverkan på den allmänna aktiebörsen. Ja, fru talman, det är ytterligare en helt ny uppgift att på detta sätt kunna kliva in som en allmän regulator av nivån på börsen. Det har vi inte hört talas om tidigare.

Herr Sträng sade också att det finns möjligheter att göra nycmissioner i bolag som har pressade kurser men som kanske inte är så dumma. Han tog Kockum som exempel. Det är väldigt lätt, herr Sträng, att peka på ett bolag i efterhand. När jag hörde herr Sträng tala om hur detta skulle gå till i praktiken, fick jag en mycket stark känsla av att det verkligen är allvarligt. Man finner större och större anledning att tala om att det är fråga om spekuliation med pensionspengar. För övrigt gick det bra i fallet Kockum utan att staten köpte några aktier, så jag kan inte finna något riktigt motiv för denna speciella idé. Jag vidhåller att de små företagen genom detta arrangemang kommer i ett sämre läge. Ingen har gått ohulpen, sade herr Sträng, ifrån de olika instituten av de företag som uppfyller rimliga säkerhetskrav. Genom den socialdemokratiska ekonomiska politiken är det väldigt många små företagare som har svårt att uppfylla rimliga säkerhetskrav. Det är ett oroande inslag i den ekonomisk-politiska bilden.

Jag vidhåller att talet om 500 miljoner kronor som en ram är ett försök att vilseleda svenska folket. Läs lagen, herr Sträng! Där står ju att det är 500 miljoner kronor *eller den summa som Kungl. Maj:t själv bestämmer*.

Man sitter i principfrågan på två stolar. I det ena sammanhanget är AP-fondens aktieköp i de socialdemokratiska munnarna ett steg mot en betydelsefull socialisering, i ett annat sammanhang som i dag är det en "praktisk lämplighetsfråga".

Jag skulle vilja göra gällande att det med de stora fullmakter som regeringen här skaffar sig vore betydelsefullt med en annan regering, som fick se till att dessa fullmakter icke missbrukades med den oerhörda möjlighet till maktkoncentration som här finns.

Jag vill slutligen ge en kommentar till att jag kännetecknades som ett flitigt bi som surrade omkring. Sådana liknelser kan man ju leka med. Jag föredrar, fru talman, att vara ett flitigt bi — det tycker jag låter trevligt — jämfört med att som herr Sträng för närvarande i skattepolitiken liknas vid en kork som flyter på vattnet.

Herr REGNÉLL (m) kort genmäle:

Fru talman! Jag känner mig skyldig att svara finansministern på hans förvånade fråga om hur jag kunde uttala mig som jag gjorde om

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

näringslivets inställning till ökat riskkapital. Det finns då kanske först skäl att ur det protokoll som redan föreligger citera vad jag sade på den punkten.

”Näringslivet har genom att ställa sig i obligationskön förklarat sig mera intresserat av lång bunden upplåning än av ökat eget kapital. En av orsakerna är naturligtvis att räntebetalningar på obligationslån är avdragsgill kostnad, medan däremot utdelning på aktiekapital måste klaras med beskattade medel. När man inte av särskilda skäl är tvungen att öka det egna kapitalet föredrar man lånevägen för den händelse den är framkomlig.”

Också om man tar Annell-lagen med i bilden håller nog påståendet. Finansministern hänvisar till ett muntligt resonemang med diverse förståsigpåare. Jag kan styrka mitt påstående genom att läsa ur en artikel av bankdirektör Thunholm som finns publicerad i första numret för i år av SE-bankens kvartalstidskrift. Det heter där om de börsnoterade företagen, och det är ju främst dem som fjärde AP-fonden skulle intressera sig för: ”De har ingen större svårighet att vända sig till aktiemarknaden om de behöver en kapitalförstärkning, låt vara att det blir dyra pengar.”

Detta är precis vad jag sade, herr Sträng.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Herr Sträng har i sitt föredömligt korta inlägg uttömt idén om statliga industrier. Det gör han på ett mycket intressant sätt. Han säger om detta att bygga statliga industrier för att göra slut på arbetslösheten, att det kan man inte göra i en sådan ekonomi som mer och mer sammansmälter med den internationella omgivning som den säger sig vara en del av, dvs. med det kapitalistiska EEC och det kapitalistiska USA. Det är ett intressant utvecklingsperspektiv som här dras upp från en socialdemokratisk finansminister: Denna kapitalism för evigt som enligt herr Sträng skall omöjliggöra varje effektiv inbrytning i den kapitalistiska strukturen.

På den korta tid som jag har till förfogande i denna replik kan jag inte annat än jämföra med vad jag fick lära mig, när jag kom in i arbetarrörelsen, om arbetarrörelsens historiska uppgift. Jag uppfattade arbetarrörelsens historiska uppgift som uppgiften att avskaffa kapitalismen och ersätta den med ett socialistiskt samhälle, men herr Strängs yttrande är ju en total bankruttförklaring av den historiska uppgiften och en lojalitetsförklaring till en verklighet, som i hans vision blir mer och mer utpräglat kapitalistisk och mer och mer präglad av sammansmältning med de stora kapitalistiska västekonomierna här i världen.

Om det är herr Strängs framtidssyn har den enligt min mening väldigt litet med arbetarrörelsens uppgift att göra. Däremot är det just den typ av framtidssyn som man väntar sig skall bli effekten efter ett antal sittningar med eller utan kaffekask ihop med representanter för borgerliga partier.

Herr finansministern STRÄNG:

Fru talman! Under den här debatten har jag själv citerat andra som betraktar mig som marxist av bästa märke, och nu har jag hört hur herr

Jörn Svensson närmast betraktar mig som kapitalist av bästa märke. Det lönar sig kanske inte att jag examinerar mig själv i dessa frågor; de flesta vet ungefär var jag står, och jag skäms inte för det.

Jag skall ge de senare talarna här några mycket korta svar.

Herr Helén säger att den rätta vägen är att man individuellt bland löntagarna skaffar sig aktier och på det sättet skapar inflytande. Jag måste tala om för herr Helén att det blir en förskräckligt lång vandring, om man enligt hans modell skall få något inflytande från löntagarhåll. Det skulle möjligen bli herr Heléns och mina barnbarn som med den takten kunde få uppleva det. Vi är på regeringssidan inte beredda att vänta riktigt så länge.

Sedan vill jag till herr Johannes Antonssons och mitt eget försvar säga att det där med kaffekask har vi aldrig provat. Är det en allvarlig rekommendation från herr Heléns sida, så kan vi väl fundera på det, men jag är inte säker på att vi följer det.

Jag vill dels med herr Helén, dels med herr Antonsson ta upp frågan igen om skillnaden mellan utredningsförslaget och Kungl. Maj:ts proposition. Men jag kanske allra först får replikera herr Helén. Han försökte raljera om att här sitter Sträng och gör jämförelser med Gustav Vasa och Karl XI. Det har jag väl egentligen inte gjort. Jag har bara konstaterat att när herr Helén gick ut och konstaterade att det var den största socialiseringsaktionen i svensk historia, så måste naturligtvis herr Helén som den ambitiöse historiker han väl också är vid sidan om allt annat ha konfronterat frågan med både Gustav Vasas konfiskation av den katolska kyrkans egendomar och Karl XI:s reduktion av adelns slott och herresäten. I annat fall fanns det ingen täckning för herr Heléns beskyllning, så den jämförelsen faller tillbaka på herr Helén själv.

Sedan var det tacknämligt att höra herr Antonssons mycket klara och bestämda uppfattning att det här förslaget icke kommer att rivas upp, om det blir en borgerlig regering. Eftersom det fortfarande intill den sista minuten här i talarstolen från moderater och folkpartister hävdas, att nu öppnar vi dörren till socialiseringen, att detta är en socialiseringsaktion, är det naturligtvis tacknämligt att höra att den tredje brodern i den eventuella borgerliga alliansen är inställd på att föra socialiseringspolitiken vidare.

Vad ni än försöker säga och vad ni än försöker förklara har ni här genom er egen debatt försatt er i en omöjlig situation, om ni vill ha något förbindelsestreck mellan edra uppfattningar och den politik som ni anser att de tre borgerliga partierna skall ha någon möjlighet att föra i fortsättningen.

Sedan är det klart, herr Antonsson, att det kooperativa ägandet inte är någonting annat än att man tillsammans äger någonting – även om detta sker i form av att man är medlemmar i Slakteriförbundet eller SMR som det numera heter på mejerisidan, eller om skogsägarföreningarna säljer medlemsbevis och andelar till de enskilda skogsägarna och med dessa pengar etablerar sågverk och massaindustrier eller vad det må vara. I sak är det ingen skillnad mellan detta och om löntagarna avstår från en del av sina löner och använder dessa pengar till att genom sina befullmäktigade ombud skaffa sig ett ägarinflytande i företagen. Det finns i sak ingen

Nr 98

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

skillnad, och det tror jag nog att herr Antonsson själv kommer underfund med.

Jag talade i höstas på SAP:s kongress om dessa frågor. Jag gav inte till känna någon regeringens ståndpunkt i fråga om de olika detaljerna i en fondproposition om det till äventyrs skulle ha framgått något sådant av herr Heléns inlägg nu senast. Jag gav en allmän syn på hur jag betraktade problemet. Sedan gick ärendet ut på remiss. Det var vid denna remiss vi konstaterade att både Industriförbundet och affärsbanksintressena kastade sina representanter överbord, såsom jag tidigare har uttryckt det. Följaktligen sprack hela den enighet kring vilken utredningen hade samlat sig. Men då säger herr Antonsson: Att den enigheten sprack skulle väl inte ge finansministern möjligheter att gå ännu längre bort ifrån den uppfattning som de här desavuerade representanterna förklarat sig villiga att gå med på.

Ja, en kompromiss är alltid en kompromiss. Man börjar från olika utgångspunkter och förenar sig i kompromissen. Spricker kompromissen är det alls inget överraskande att man på nytt distanserar sig från kompromissens eventuella överenskommelse.

Jag tog sedan upp frågan om aktieägarna som de bestämmande. Jag gjorde detta helt enkelt därför att herr Antonsson gav kammaren den oriktiga föreställningen att det är i styrelsen som makten ligger. Så är det inte. Styrelsen hanterar verksamheten under verksamhetsåret. Har styrelsen aktieägarnas förtroende fortsätter den, har den inte deras förtroende har aktieägarna möjlighet att frånta styrelseledamöterna deras maktbefogenheter och ersätta dem med andra. Så är maktförhållandena inom ett företag, så är relationerna mellan aktieägarna och styrelsen. Det går aldrig att komma ifrån detta.

Eftersom herr Antonsson med något slags debattknep försökte bestrida vad som står i utredningen vill jag läsa innantill högt och tydligt vad som står om de 500 miljonerna på s. 84: "Ett belopp på 500 miljoner kronor utgör enligt utredningens mening en lämplig första ram." Det är vad herr Antonsson har skrivit under.

I fråga om de 5 procenten står följande: "Frågan om femprocentsregeln kan senare behöva upptas till förnyad prövning. Det kan bli nödvändigt redan av det skälet att begränsningsregeln vid en eventuell ökning av rambeloppet kan medföra att tillgången på attraktiva place-ringsobjekt för fonden efterhand minskar."

Det här är en klar innanläsning på båda dessa punkter. Både när det gäller taket 500 miljoner kronor och 5-procentsregeln har utredningen sagt att det är initialmässiga förslag de kommer med, men att man väl är öppen för att utbygga det vidare.

Till herr Hermansson slutligen: När han gör den grova uppställningen mellan de båda motpolerna det privatkapitalistiska samhället och det, som han säger, socialistiska samhället, har han ju skyggglappar för båda ögonen när han ser sig omkring på hur vårt samhälle ser ut i dag. Vårt samhälle präglas av en självständig fackföreningsrörelse med goda möjligheter att ta ut sin del av produktionsresultatet. Jag har sagt det tidigare, och jag vidhåller att fackföreningsrörelsen har den styrkan. Vi har vidare en politisk förankring från arbetarrörelsen som inte har med

den gamla konventionella privatkapitalismen att göra, och som gör att vi även i det politiska reformarbetet kan tillgodose de mångas intressen. Under sådana förhållanden har vi ju ett annat samhälle än det där konstruerade, renodlade privatkapitalistiska samhället. Man har ett samhälle med inslag av kooperativ: konsumentkooperation och bondekooperation, som arbetar med handel och produktion i olika avseenden. Vi har en statlig och kommunal verksamhet som vi bygger ut där det är lämpligt.

Herr Hermansson säger — och det följdes upp av herr Jörn Svensson — att nu har Sträng stått och förklarat att en statlig verksamhet skall man inte ha.

Det är ett sätt att illvilligt tolka mitt första inlägg. Det går ju att kontrollera i protokollet och se att jag säger att det inte är så enkelt som herrarna tror att bara etablera statliga industrier med dessa pengar och sedan finna alla problem lösta. Jag tillät mig säga att vi skall bygga ut den statliga verksamheten där vi kan göra det med framgång och i det konkurrens klimat till konsumenternas bästa som även den statliga industrin måste underkasta sig.

Så ligger det alltså till. Det står uttryckligen formulerat i socialdemokratins partiprogram, där satsen lyder, om jag citerar ur minnet, att enskilda, kooperativa och offentliga, statliga och kommunala, företag skall existera sida vid sida. Avgörande för vilka som bygger ut är konsumenternas intresse. Effektiviteten och lämpligheten blir avgörande vilken företagsriktning man bestämmer sig för.

Herr HELÉN (fp) kort genmäle:

Fru talman! Finansministern startade med att diskutera vad jag sade om det viktiga i att de anställda i företagen kan få personligt ägda andelar i företagens långsiktiga kapitalbildning. Men det försökte han att förblanda och förväxla med det resonemang om inflytande och medbestämmande som vi för. Skulle det vara så att de anställda skulle få nöja sig med det inflytande i företagen som direkt är beroende av om en fjärde AP-fond har råkat köpa aktier i deras företag, då skulle det inte bli mycket bevänt med de anställdas medinflytande och medbestämmande. Det skall de ju ha rätt att utöva i sin egenskap av anställda. Det skall inte bara gälla på bolagsstämman, som sannerligen inte är det organ som i detalj fastlägger hur företaget sköts, utan det är i styrelsen, där vi mot socialdemokraterna länge fick driva kravet på de anställdas styrelserepresentation, det är i olika projektgrupper och i självstyrande grupper, ja, på alla nivåer i företaget.

Men ni skulle, herr finansminister, i dag kunna ge ett viktigt bidrag till att klargöra att den socialdemokratiska regeringen är beredd att i praktiken medverka till ett sådant vidgat medbestämmande på den statliga sektorn. Ni skulle kunna ställa er upp i bänken och säga: Vi lovar att avskaffa 3 § i statstjänstemannalagen, som man från fackligt håll har klargjort är ett hårdare hinder än § 32 är på den privata sektorn när det gäller att åstadkomma en demokratisering på arbetsplatserna. Det skulle vara ett bidrag till debatten som verkligen skulle innebära ett framsteg.

Finansministern hävdade sedan att oppositionen skulle ha hamnat i en

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

omöjlig debattsituation. Nej, herr Sträng, det är Ni som hamnar i en sakligt omöjlig situation när Ni sätter likhetstecken mellan kapitalmarknadsutredningens begränsade förslag och det krav på en obegränsad fullmakt som sopar bort alla de spärrar kapitalmarknadsutredningen hade ställt upp och som ni nu för fram. Det är denna obegränsade fullmakt som öppnar vägen för en utveckling i socialistisk riktning.

Och då är det faktiskt, herr Sträng, inte alldeles ointressant att Ni i den lilla historiska debatt vi för vid sidan av råkar välja Gustav Vasa som förebild. Jag vet att det var jag som lockade Er in på svenska historien. Men Ni har själv en så klar förkärlek just för honom. Det har t. o. m. vandrat i Vilhelm Mobergs svenska historia hur Ni kommenterar den feodala ordning som Gustav Vasa införde i Sverige. Om honom säger finansminister Gunnar Sträng den 3 maj 1971: "Imponerande, hade de höga vyerna, en hård men fabulös man."

-- Ja, ja, på sig själv känner man andra.

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Fru talman! Herr Sträng uttryckte bekymmer över den politiska belägenhet som de tre borgerliga partierna sinsemellan skulle ha placerat sig i.

Jag har två gånger sagt, att genomförs det förslag som vi här debatterar, så måste det vara synnerligen betydelsefullt att vi får en borgerlig regering som kan införa de olika garantier som behövs för att den dörr som är öppnad till socialisering icke skall utnyttjas. Det är inte någon omöjlig ställning utan tvärtom ett mycket klart besked. Dessutom tycks det vara ett enigt besked.

Jag vill också, fru talman, notera att i den fråga, som herr Sträng i den här debatten vill göra till huvudfråga, nämligen hur man genom dessa aktieköp skall kunna överföra pengar till de företag som behöver sådana pengar för nya satsningar, så är det en förvirrad presentation som finansministern ger. Vi får höra att det nu möjligen skall förekomma en del köp på vanligt sätt på börsen. Vi får också veta att man skall använda medlen för att i lågkonjunkturer höja den allmänna nivån på börskurserna i Stockholm, och vi får veta att man nog skall kunna hitta ... för det har herr Sträng hört när han har träffat en grupp industriledare några företag som inte är så dåliga och som ändå skulle vilja göra en nyemission som AP-fonden kunde köpa.

Fru talman! Jag har också sagt två gånger att kapitalmarknadsutredningen till åtminstone min synnerligen stora förvåning icke har presenterat någon beskrivning av hur man egentligen för över friska och färska pengar genom de här aktieköpen. Jag kan inte heller se att det finns någon sådan beskrivning i propositionen, och när man pressar finansministern på hur det här egentligen skall gå till, får man mycket förvånansvärda och - jag är ledsen att behöva säga det - nästan virriga svar. Det är ju allvarligt, eftersom finansministern gör detta till huvudfrågan, dvs. en praktisk fråga i det hela. Han vill spela bort att det också är ett mycket betydelsefullt instrument man skaffar sig för en socialisering. Men det hoppas jag att svenska folket inte glömmet bort.

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Jag vill först ta upp frågan om högerns paroll om s. k. ägardemokrati. Också herr Helén har ju fört fram tanken att ett system där löntagarna gör aktieköp skulle vara så viktigt. Herr Burenstam Linder sade tidigare i debatten att man inte på en gång kan säga att spridning av aktier inte är värdefull och samtidigt kritisera den starka centralisering som nu förekommer av äganderätten till de 17 familjerna omkring de stora affärsbankerna. Jo, det är just vad man kan och måste göra. Den väg som moderaterna anvisar med ökad aktiespridning innebär, som så många gånger har klarlagts, bara förstärkt makt för dem som behärskar de stora aktieposterna i bolagen, och dessa finns ju i de stora finansfamiljerna. Det ökar inte makten för de många aktieägarna, utan gör det lättare för dem som har de stora aktieposterna att behärska bolagen. Det visar sig att denna väg icke leder fram till ökad demokrati. Det är därför som man måste överföra företagets produktionsmedel i samhällets ägo, som socialisterna kräver.

Herr Sträng säger att vi i dag har ett annat samhälle än det renodlat privatkapitalistiska — vi har starka fackföreningar osv. — och ingen bestrider att det i dag finns en stark fackföreningsrörelse som har ett stort inflytande på politiken. Men om herr Sträng ser på rapporterna från koncentrationsutredningen — en utredning som han själv varit med om att tillsätta — finner han att dess redovisning pekar på en allt starkare koncentration av den ekonomiska makten inom näringslivet. Detta faktum kan man inte komma förbi. Dess giltighet har icke upphävts genom att fackföreningsrörelsen har konsoliderats. Denna maktställning finns kvar och den har stärkts ytterligare under senare år när den centralisering som jag påvisade i mitt första inlägg har gått vidare undan för undan. Sammanslagningen mellan de två största affärsbankerna är det största steget mot en centralisering som någonsin förekommit i svensk historia.

Herr Sträng säger också att regeringen visst vill bygga ut statlig verksamhet där det kan göras med framgång. Ja, men på vilka områden vill regeringen göra det, och var kan man göra det med framgång? Det är ett svar på detta som vi vill ha. I dag behövs det en statlig plan för sysselsättning och industrialisering, och det är det som regeringen inte vill ta upp här och inte vill diskutera. Men regeringen kommer inte förbi denna grundläggande fråga.

Herr talman! Slutligen har både jag och Jörn Svensson ställt en fråga i debatten, som vi inte fått något som helst svar på: Varför vill regeringen och socialdemokraterna i näringsutskottet icke ge löntagarorganisationernas representanter majoritet i fjärde fondstyrelsen?

Herr ANTONSSON (c) kort genmäle:

Fru talman! Finansministern använde vid ett tillfälle uttrycket att centern fortsättningsvis kommer att vara med på denna socialistiska politik. Jag skall inte göra något försök till bedömning av den fråga det gäller eller av våra olika sätt att verbalisera oss på detta område, men jag vill säga att vi såvitt jag minns aldrig på ansvarigt håll i vårt parti använt begreppet "socialisering" om det som det här är fråga om. Vad det

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

däremot blir fråga om, såvida förslaget går igenom, är en stark finansiell maktkoncentration till fjärde fonden och dess 11 ledamöter. Med detta vill jag inte ha riktat någon kritik mot de övriga icke-socialistiska partierna, men jag tycker att det är riktigare att säga att det är fråga om en koncentrationsprocess inom kapitalvärlden än om en socialisering. Det är ju staten som här är förvaltare av en stor mängd pengar som tillhör inte bara löntagarkollektivet utan också hela den stora andelen av fria företagare som är anslutna till AP-systemet.

Sedan säger herr Sträng att eftersom representanterna blev mer eller mindre desavuerade sprack kompromissen. Då känner han sig tydligen fri att inta den ståndpunkt han vill, och det har han naturligtvis rätt att göra ändå. Men det väsentliga är inte att kompromissen inte höll inför granskningen i exempelvis Industriförbundet, Bankföreningen och Landsorganisationen. Vad jag har kritiserat, herr Sträng, är att finansministern själv har frångått sina direktiv i den proposition som ligger. Enligt direktiven till utredningen fick vi ju så klart i uppdrag att "pröva om likartade regler bör skapas för AP-fonden och försäkringsbolagen bl. a. när det gäller att i begränsad omfattning förvärva och äga aktier" – jag citerar ordagrant. Det är detta man skall ha i minnet.

Så citerar herr Sträng på s. 84 i utredningens betänkande: "Ett belopp på 500 miljoner kronor utgör enligt utredningens mening en lämplig första ram." Det är riktigt citerat, men herr Sträng stoppar skickligt nog upp där. Strax därefter säger vi nämligen att fortsättningen skall "bestämmas i ljuset av de erfarenheter av verksamheten, som då vunnits". Man skall remittera frågan till fondstyrelserna för att de skall få möjlighet att säga om det hela har lyckats bra eller inte. Och det viktigaste: riksdagens prövning kommer sedan in när det gäller ytterligare medel.

Det är märkligt. Här är det fråga om 500 miljoner. Vi har 60 miljarder i AP-fonderna, vi får 200 miljarder om ett litet antal år. Men man har aldrig förrän nu talat om att här är det ett bristande löntagarinflytande. Jag tycker att det är märkligt att man i fråga om denna lilla pott säger att här skall det vara löntagarinflytande, när styrelserna får sköta de andra, stora delarna.

Herr finansministern STRÄNG:

Fru talman! Först några ord till herr Helén! Det har utvecklats sig en diskussion mellan honom och mig i det här speciella avsnittet: Får löntagarna en högre grad av insyn och inflytande om varje enskild anställd lägger sig ombord med en eller ett par aktier eller om man i kollektiv form skaffar sig ett aktieinnehav? Herr Helén har sin uppfattning, och jag har en annan uppfattning. Det utesluter naturligtvis inte att man även på andra vägar skaffar sig en insyn och ett inflytande, bl. a. genom styrelsrepresentation i företaget. Vi har ju valt den vägen. Men just i denna specifika fråga om äganderätten menar jag att det är ovedersägligt att om man den vägen vill skaffa löntagarna ett mått av inflytande, då är herr Heléns rekommendation omöjlig men propositionen ger en chans.

Det är klart att man blir mer och mer förvånad när man avlyssnar herr Helén. Han lägger stor vikt vid att understryka skillnaden mellan

propositionen och utredningsförslaget. Det är så att man frågar sig: Har herr Helén blivit anhängare av utredningsförslaget? Man kan inte dra någon annan slutsats av det senaste inlägget. Men i så fall borde ni i folkpartiet väl inte ha skrivit de här reservationerna om det direkta avslaget.

Jag utgår ifrån att herr Helén och herr Bohman fortfarande står kvar på sitt avslagsyrkande och att herr Johannes Antonsson och herr Fälldin står kvar på sitt tillstyrkande. Det är utifrån detta min diskussion har förts här i dag, och jag skulle bli ytterligt överraskad om inte den analysen håller.

Dörren som öppnas, säger herr Burenstam Linder, skall inte utnyttjas. Ja, det var ju ett bragelöfte. Skall vi emellertid tro herr Antonsson - och jag har trots allt en benägenhet att tro mer på herr Antonsson - så skall löftet hållas oavsett vad som händer i höst. Det löftet är att fonden skall etableras och köp av aktier skall ske. Det är detta som är den principiellt viktiga och intressanta frågeställningen där borgerligheten är oense.

Herr Hermansson tar upp frågan: Varför blev det nu inte en ren löntagarmajoritet i fjärde fondens styrelse? Ja, om jag skall avslöja vad som ligger bakom så diskuterade vi ihop oss med tjänstemanna- och löntagarorganisationerna om den här lösningen. Vi sade oss att det kan inte vara alldeles orimligt att det bland de här elva finns två representanter för företagsamheten, dvs. för industrin, och två representanter för kommunerna - i det här fallet är det fråga om primärkommunerna. En industriell utbyggnad på ett lokalt område har ett intresse som så nära sammanhänger med kommunens expansion och planering att det alls inte är orimligt att våra kommuner, sammansatta som de är, har via representanter möjligheter att delta i styrelsesamarbetet. Det är ju fråga om att gå in och se till att man får en expansiv industriutveckling. Om det är några som är intresserade av hur det artar sig så är det ju primärkommunen, och då är det rimligt att den får ett par representanter med.

Att sedan staten tillsätter ordförande och vice ordförande är inte heller överraskande. Jag sade i mitt första och ganska långa inlägg att det i sista hand är fråga om att disponera pengar som nu går till en kapitalmarknad som ständigt uppfattas såsom varande för träng och för snål. Och fördelningen mellan kapitalmarknaden och de löpande rörelsekrediterna är ett intresse för samhället i allmänhet, framför allt när det är fonden som tar initiativ till en utbyggnad av den här verksamheten.

Allra sist skulle jag till herr Antonsson vilja säga att det i direktiven till den sittande utredningen står: "Utredningen bör pröva om likartade regler bör skapas för AP-fonden och försäkringsbolagen bl. a. när det gäller att i begränsad omfattning förvärva och äga aktier." Det är således inte fråga om någon beställning att det här skall vara likadant som för försäkringsbolagen, utan det är en skrivning i direktiven att utredningen har att pröva om detta är lämpligt eller inte lämpligt. Utredningen gjorde sin prövning. Sedan gick det hela på remiss, där det fanns delade uppfattningar, och efteråt har Kungl. Maj:t skrivit sin proposition. Sådan är den enkla förklaringen.

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

Fru andre vice talmannen anmälde att herr Helén anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr ARNE GEIJER i Stockholm (s):

Fru talman! Jag vill gärna utan att ta alltför lång tid i anspråk skildra litet av bakgrunden till att hela frågan kom upp och blev så aktuell.

När Landsorganisationen hade kongress 1971 förelåg till behandling ett stort antal motioner som berörde näringspolitik och dithörande ting. Det var sammanlagt ett femtiotal motioner, varav ett tiotal på ett eller annat sätt berörde frågan om AP-fonderna. Det yrkades i motionerna att man skulle på lämpligt sätt föra fram en önskan till regeringen om att en del av AP-fondernas medel skulle användas i det syfte som riksdagen nu debatterar.

Kongressen fattade ett beslut som innebar att man skulle göra en sådan framställning. Det var ett helt enhälligt beslut, och man måste nog säga att det var en mycket stark önskan som kom till uttryck i den debatt som föregick beslutet.

När kongressen ägt rum gick Landsorganisationens styrelse till regeringen med en skrivelse, där vi gav uttryck åt det önskemål som hade uttalats vid kongressen och hemställde att regeringen skulle vidta lämpliga åtgärder i detta syfte. Skrivelsen remitterades av finansministern till kapitalmarknadsutredningen, och så småningom kom utredningen med ett förslag som vi ju i denna debatt har hört mycket talas om.

Det är inget tvivel om att fackföreningsrörelsen känner stor tillfredsställelse med den behandling av frågan som har ägt rum i Kungl. Maj:ts kansli, ty vi vill komma dithän att man skall kunna pröva metoden att köpa aktier i privata företag för en begränsad del av fondkapitalet. Men vi har hela tiden understrukt vad som också sägs i propositionen, att detta vill vi betrakta som en försöksverksamhet. Riksdagens beslut får, om det nu går i propositionens riktning, inte betraktas som ett slutgiltigt ställningstagande, utan först när man har prövat metoden och fått den erfarenhet som behövs kan riksdagen och regeringen mera definitivt fastställa möjligheterna att köpa aktier i privata företag.

Vi skall komma ihåg att det som nu föreslås egentligen är att en mycket liten del av fondkapitalet skall användas i detta syfte, ty 500 miljoner representerar i stort sett inte mer än 1 procent av det nuvarande fondkapitalet. Vi har från Landsorganisationens sida varit inne på detta och sagt att vi kan tänka oss att om en prövotid på området ger gynnsamt resultat, så bör man i framtiden kunna besluta om ett större belopp än 500 miljoner. Vi har nämnt 3 miljarder i det syftet men inte föreslagit det.

Det har sagts här bl. a. av herr Antonsson, att fondkapitalet är stort. Ja, för dagen uppgår det till 60 miljarder. Om något årtionde lär det vara uppe i, som herr Antonsson nämnde, över 200 miljarder, och vid sekelskiftet beräknar man att fondkapitalet bör kunna vara uppe i ett belopp på mellan 600 och 700 miljarder kronor, allt beroende på avkastningen på fondkapitalet under tiden. Då rör det sig givetvis om väldiga belopp, speciellt i ett land som vårt med en ekonomi av relativt liten omfattning jämförd med stormakternas.

Men vad som har förvånat mig är att detta har blivit en så stor fråga även inom min egen organisation. Jag hade inte väntat att den skulle tillmätas så oerhört stor betydelse. Och jag är lika förvånad över att detta har blivit en så stor angelägenhet för de anställda i svenskt näringsliv. Det är svårt att där finna några direkta orsaker, men en möjlig förklaring kan vara den maktlöshet som flertalet anställda känner i den företagarvärld som vi nu lever i och där den anställde ofta intar en mycket underordnad och undanskymd position.

Under denna vår har vi förberett och här i riksdagen behandlat stora arbetsmarknadsfrågor, t. ex. arbetsmiljöfrågan. Den har tillmätts och tillmäts allttjämt mycket stor betydelse, och regeringen har ju också lagt fram en proposition för riksdagen i det ärendet. Men av långt större vikt och betydelse har frågan om AP-fonderna varit. Man kan mäta detta genom de uttalanden som görs på fackliga sammankomster av skilda slag och i tidningspressen i olika delar av landet, uttalanden som riksdagens ledamöter säkert har tagit del av. Och jag kan säga att vi har fått in drygt ett tusental brev och uttalanden i AP-frågan, dvs. långt fler än vad som kommit in i en så aktuell angelägenhet som arbetsmiljön. Detta visar att industrins anställda har ett mycket stort intresse för det framtida näringslivet i vårt land. Och jag tycker att man skall uppfatta den gest – om jag får använda det uttrycket – som det citerade kongressbeslutet innebär som ett positivt bidrag till debatten om den framtida utvecklingen av svensk industri.

Men vårt bekymmer i dag är den fortsatta utbyggnaden av svenskt näringsliv och den svaga viljan till stora och betydelsefulla investeringar som vi i dag kan konstatera. Den viljan skulle vi behöva utomordentligt väl, och bristen på sådan vilja är i dag ett problem för många människor som är invecklade i eller tänker på den framtida utvecklingen av hela vår ekonomi, främst då sådant som har med industriell utveckling att göra.

Det har här sagts att de förslag vi nu diskuterar innebär en socialisering. Jag kan inte uppfatta det talet på annat sätt än att man med det försöker skrämman människor – om man nu kan skrämman människor med sådana argument, vilket jag inte tror är möjligt. Men inte är det socialisering! Ty skulle det vara så enkelt att socialisera näringslivet i detta land, hade det förmodligen varit gjort för länge sedan. Men det är inget tvivel om att det är ett steg i riktning mot ökat inflytande i näringslivet för de anställda – även om de inte får större inflytande i begynnelseskedet hoppas vi att förslagens genomförande skall leda dithän så småningom. Inte heller ett sådant ökat inflytande kommer emellertid att få den omfattningen och den utformningen att det kan kallas för en socialisering av svenskt näringsliv.

Riksdagens ledamöter bör ha i minnet att Sverige för närvarande är det kanske minst socialiserade landet i hela Västeuropa. Utpräglade kapitalistiska länder som Västtyskland och Italien har en betydligt större samhällsägda sektor i näringslivet än vi har här. Nej, man kan inte göra problemet så enkelt att man säger att det är fråga om socialisering.

När jag möter sådana argument erinrar jag mig den debatt som vi förde i gamla riksdagen i slutet av 1950-talet om ATP-frågan. Men också där användes överord, och om jag minns rätt var det Bertil Ohlin som 1958

Torsdagen den
24 maj 1973

*Allmänna pensions-
fondens förvaltning,
m. m.*

eller 1959 sade att om riksdagen genomför alternativ 1 i pensionsfrågan betyder det att löntagarna icke får en lönehöjning på 20 år. Hittills har bara drygt 12 år förflutit sedan den tiden, och utan att ha exakta siffror till hands vill jag hävda att lönerna inom svenskt näringsliv – framför allt inom svensk industri – har ökat med bortåt 200 procent.

Ingen löneökning på 20 år, sades det. Jag har kommenterat det uttalandet flera gånger, och jag brukar säga att även en professor i ekonomi kan ta fel. Påståendet publicerades också i stora annonser i dagspressen under hela den upprörda tid då ATP-kampanjen och ATP-striden pågick.

Jag är övertygad om att ett beslut i dag i AP-frågan – som är mycket mindre än den det gällde i slutet av 1950-talet – inte heller kommer att innebära de stora faror som nu utmålas av oppositionen. Frågan gäller för dagen bara ett begränsat belopp av AP-fonderna, men det kan naturligtvis bli större.

Varför skall man nu köpa aktier i företagen? Vi har från fackföreningsrörelsens sida klart för oss vilken kapitalknapphet som vårt land kommer att ha även med den gynnsamma fondutveckling som jag och andra har talat om från podiet. Man kan gott säga att kapitalförsörjningen i vårt lilla land är betydligt bättre ordnad än i kanske flertalet andra länder, och detta tack vare att ATP-striden ägde rum och att det var möjligt att få till stånd den kapitalbildning som nu ägt rum. Hur skulle vårt land ha sett ut i dag om vi inte haft dessa kapitalresurser? På vad sätt skulle vi ha finansierat hela den bostadsproduktion som ägt rum under de senaste tio åren? Samhället har här fått svara för kapitalresurserna och gjort det genom att lånevägen använda fondkapitalet. Under det här tiotalet år har det genomsnittligt rört sig om 6 à 7 miljarder om året. Nu är beloppet för övrigt mycket större.

Vi menar att ett beslut i denna fråga också kommer att bli ett bidrag till en stabilare sysselsättning i landet än den vi annars kan räkna med. Vi anser att det finns all anledning att vi i vårt land enas om att använda en del av fondkapitalet på detta sätt. Men det är klart att om man i varje åtgärd som vi diskuterar inom ramen för den ekonomiska politiken ser en socialisering, då är det inte förvånande att man på borgerligt håll driver den politik man gör. Den politiken kan icke vara till fördel för landet som helhet.

I dagens debatt har herr Hermansson, vpk, sagt att i stället för att använda AP-fonden till aktieköp borde staten ta initiativ till nya stora statliga industrier. Finansministern har redan svarat honom på den punkten. Finns det förutsättningar att skapa nya företag, skall vi naturligtvis inte hålla tillbaka det. I synnerhet inte som vissa delar av vårt land är – det är kanske att använda ett alltför drastiskt ord, men låt mig ändå göra det – underindustrialiserade. Framför allt den norra delen av landet behöver mer industri om man skall kunna ge befolkningen den försörjning som vi alla önskar. Så nog finns det behov av statliga företag, även vid sidan av det förslag som riksdagen i dag skall besluta om. Däröfver behöver det inte råda några principiella meningsskiljaktigheter.

Herr Helén har i debatten framhållit att det vore bättre om löntagarna individuellt ägde aktier i företagen. Ja, även det är ju en möjlighet som

står öppen och som alltid har stått öppen för den enskilde individen. Men jag tror att man kan säga att det individuella ägandet av aktier för kroppsarbetarna i stort sett har misslyckats. Om arbetarna i dag äger aktier till ett värde av 3 à 4 procent av hela aktiestocken, så tror jag inte det är mera. Tjänstemännen har kanske det dubbla, säg 7 à 8 procent, och det är också en mycket liten del. Och ändock har det bedrivits agitation för aktieägandet – men vi har inte kommit längre i alla fall! Jag tror inte heller att vi skall hoppas på att det skall få någon större utbredning. Den metoden är för övrigt hopplös på det sättet, att den aldrig skulle ge de anställda något reellt inflytande. Den skulle ge dem en ohjälpligt liten minoritetspost, om man slår samman alla enskilda individer på det sättet, men ett minoritetsaktieäggande som aldrig skulle kunna utnyttjas för att skapa inflytande eller representation.

De privata kapitalägarna är ju också minoritetsägare. Enskilda banken hade många intressen i företagsamhet, men det var ytterst sällan som Enskilda banken ägde en majoritet. Delägarna var alltid minoritetsdelägare, men de ägde en så stor minoritet av aktierna att det alltid räckte till majoritet på stämman, och därmed till huvudinflytande i styrelsen. Den situationen har vi i dag också.

Även om vi kallar det stora medicinföretaget Astra i Södertälje för ett Wallenbergföretag, bör vi ha klart för oss att Wallenbergska huset som sådant inte äger mer än 5 procent av det aktiekapitalet, men Wallenbergs behärskar företaget i alla fall därför att de har en stor fondstiftelse. Många andra Wallenbergföretag äger också aktier i företaget, och tillsammans behärskar de naturligtvis en större del än några få procent.

Så går det till. Att komma och rekommendera de anställda att köpa aktier för att på det sättet skapa sig inflytande är en tanke som är omöjlig att realisera i praktiken.

Vid en granskning av regeringens proposition har vi funnit att propositionen genomgående är acceptabel – även på de punkter där frågor har framställts till finansministern. Det är visserligen mycket möjligt att vi i framtiden vill vidta förändringar – när vi har fått den erfarenhet som vi i första omgången vill ha – och att vi då vill företa förändringar på olika sätt, men det finns ingen anledning att just i inledningsskedet, när vi skall börja en prövotid i en så viktig fråga och i en så ny angelägenhet, ställa krav på alltför mycket detaljförändringar i regeringens proposition.

Fru talman! Jag yrkar i alla delar bifall till det förslag som nu föreligger.

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Fru talman! Det är inte min avsikt att inkräkta på kammarens måltidsrast. Jag vill bara konstatera att herr Geijer i Stockholm – lika litet som tidigare finansministern – ville uppmärksamma den klara skillnad jag gör mellan att löntagarna givetvis skall ha medinflytande och medbestämmanderätt i deras egenskap av anställda. Det system för löntagarnas andel i företagens långsiktiga kapitalbildning – som självfallet är något helt annat än privatköp av en eller annan aktie, som herr Geijer talar om – är motiverat av fördelningspolitiska skäl, för att skapa rättvisa i kapitalbildningen.

Nr 98

Torsdagen den
24 maj 1973

På förslag av fru andre vice talmannen beslöt kammaren uppskjuta den fortsatta överläggningen rörande detta betänkande samt behandlingen av återstående på dagens föredragningslista upptagna ärenden till kl. 19.30.

§ 13 Anmälades och bordlades

Finansutskottets betänkande

Nr 23 i anledning av propositionen 1973:44 angående ändringar i skatteutjämningsystemet för kommunerna m. m. jämte motioner

Trafikutskottets betänkande

Nr 14 i anledning av dels propositionen 1973:1 i vad avser anslag för budgetåret 1973/74 till transportstöd för Norrland m. m. och transportstöd till Gotland, dels propositionen 1973:95 angående transportstöd som regionalpolitiskt medel, jämte motioner

Inrikesutskottets betänkande

Nr 7 i anledning av propositionen 1973:50 angående medlen i den fortsatta regionalpolitiska stödverksamheten m. m. jämte motioner

§ 14 Anmälades och bordlades följande motioner:

Nr 2001 av herr *Brundin m. fl.*

Nr 2002 av herr *Åkerlind*

avlämnade i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:130 angående ändringar i arbetarskyddslagstiftningen och andra åtgärder för bättre arbetsmiljö

§ 15 Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades att följande enkla fråga denna dag framställdes, nämligen av

Nr 237 Herr *Nordstrandh* (m) till herr utbildningsministern om åtgärder mot lärararbetslösheten:

Vilka åtgärder kan statsrådet – mot bakgrunden av det nu redovisade svåra sysselsättningsläget för lärare i läroämnena inför läsåret 1973–1974 – tänka sig vidtaga för att så snabbt som möjligt begränsa lärararbetslösheten?

§ 16 Kammaren åtskildes kl. 18.00.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert